

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Första kammaren.

Nr 22.

Onsdagen den 7 juni förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet **Wigforss**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Karl Johan Olssons interpellation om reformering av skatteuppbördsväsendet, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Karl Johan Olsson i Göteborg frågat mig,

Ang. reformering av skatteuppbördsväsendet.

huruvida jag kunde upplysa om huru långt utredningen av frågan om uppbörd av skatt vid inkomstkällan fortskridit samt

huruvida jag vore i tillfälle att meddela, när proposition i frågan kunde väntas bliva förelagd riksdagen.

Till en början vill jag omnämna, att de åtta sakkunniga, som jag efter Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 juli 1943 tillkallade för fortsatt utredning av frågan om en omläggning av uppbördsförfarandet, den 8 januari innevarande år till mig inkommo med en skrivelse, vari de angåvo vissa huvudlinjer, enligt vilka en lösning av uppbördsfrågan syntes möjlig i sådan riktning, att utskylderna för uppburen inkomst komme att erläggas i så nära samband med inkomstförväret som möjligt. De sakkunnigas förslag innebar i korthet, att under ett inkomstår skulle uttagas preliminär skatt, vilken avsåg att väsentligen täcka den slutliga skatt, som efter taxering i nuvarande ordning skulle erläggas för inkomsten under inkomståret. Det preliminära uppbördsförfarandet föreslogs skola omfatta samtliga förvärvskällor. Den preliminära skatten skulle beräknas till $\frac{9}{10}$ eller $\frac{9}{10}$ av de utskylder, vilka enligt senast fastställda statliga och kommunala utdebiteringar utginge på grundval av den under året näst före inkomståret verkställda taxeringen. Nämda sätt för beräkning av preliminärskatten föreslogs skola i förekommande fall kompletteras med en uppskattning av inkomsten under inkomståret med ledning av preliminär deklARATION, avgiven av den skattskyldige. Därest under inkomståret inkomst eller familjeförhållanden ändrades, så att den preliminärt debiterade skatten mera väsentligt avveke från den skatt, som beräknades komma att slutligen utgå å ifrågavarande inkomst, skulle efter ansökan hos vederbörande myndighet jämkning i preliminärdebiteringen äga rum. Vid uppbörden av arbetstagares skatt skulle arbetsgivarna medverka genom att verkställa skatteavdrag å lönen samt till uppbördsmyndigheten inleverera de avdragna beloppen.

De sakkunniga ansågo, att vid den fortsatta utredning, som enligt deras mening vore erforderlig för att utröna, om en lösning av uppbördsfrågan efter de angivna huvudlinjerna vore möjlig, även borde ytterligare undersökas, huruvida icke i fråga om löntagare en beskattning i samband med inkomstförväret kunde ernås med ett system, enligt vilket den preliminära skatten uträknades med tillhjälp av tabeller, vilka direkt angåve den skatt, som under vissa förutsatta omständigheter utginge å ett inkomstbelopp; beträffande vissa löntagar-kategorier kunde det finnas lämpligt att komplettera tabellsystemet med en beräkning av preliminärskatten efter viss procentsats.

Ang. reformering av skatteuppbördsväsendet. (Forts.)

På min föredragning fann Kungl. Maj:t utredningen böra fullföljas av ett mindre antal sakkunniga efter de sålunda uppdragna riktlinjerna. Den 28 januari innevarande år tillkallade jag i sådant syfte tre sakkunniga.

De senast tillkallade sakkunniga — 1944 års uppbördsberedning — hava föranstaltat om provdebitering inom några kommuner för att utröna, huru de förut nämnda olika metoderna för beräkning av preliminärskatten skulle verka i praktiken. Efter vad jag inhämtat från de sakkunniga torde resultatet av provdebiteringen kunna föreligga tidigast om några månader. Först därefter anse sig de sakkunniga kunna taga definitiv ställning till vilken eller vilka metoder för beräkning av den preliminära skatten som för skilda förvärvskällor böra komma till användning. Med hänsyn till den mångfald olika spörsmål, icke minst av organisatorisk natur, till vilka ställning måste tagas, räkna de sakkunniga med att framlägga förslag i uppbördsfrågan först under våren 1945. Vid sådant förhållande torde en eventuell proposition i frågan kunna föreläggas tidigast 1946 års riksdag och, därest riksdagen antager Kungl. Maj:ts förslag, de nya bestämmelserna kunna träda i kraft den 1 januari 1947. Även om riksdagen skulle sammanträda under hösten 1945 och proposition framläggas för riksdagen då, torde, med hänsyn till det förberedande arbetet för beräkning av den preliminära skatten, det nya uppbördsförfarandet likväl icke kunna genomföras förrän från och med den 1 januari 1947. Därtill kommer, att uppbördsfrågan i vissa delar för en någorlunda tillfredsställande lösning förutsätter en förbättrad folkbokföring. Den kommitté, som utreder sistnämnda fråga, har stått i kontakt med uppbördsberedningen och kommer att i sitt förslag tillgodose uppbördsberedningens önskemål om folkbokföringens ordnande. Folkbokföringskommittén räknar med att framlägga sitt förslag omkring den 1 november innevarande år, vid vilket förhållande proposition skulle kunna föreläggas 1945 års riksdag och, under förutsättning av riksdagens godkännande, förslaget skulle kunna i den del, som har samband med uppbördsfrågan, genomföras från och med den 1 juli 1946; till följd av vissa förberedande åtgärder torde förslaget icke tidigare kunna genomföras.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag ber att på sedvanligt sätt få tacka herr finansministern för svaret på min interpellation, och däri inlägger jag också ett tack för det intresse som jag vet att finansministern personligen visat och visar denna fråga.

Uppriktigheten kräver emellertid att jag samtidigt säger, att jag inte alls är nöjd med innehållet i svaret, utan tvärtom finner det vara mycket nedslående. Jag har tillåtit mig att i min interpellation beteckna denna reform som en synnerligen viktig sådan, och jag har satt betydelsen av reformen i ett visst samband med frågan om en freds- eller efterkrigskris. Detta innebär inte att jag skulle anse frågan vara oviktig under vad man brukar kalla normala förhållanden. Det är uppenbart att den eftersläpning av skatterna, som följer med det nuvarande uppbördssystemet, är en förbannelse för många människor i detta land även under normala tider. Detta gäller för pensionären, som övergår till att leva på en mindre inkomst än den han tidigare uppburit, det gäller för stärbuset som skall betala skatt på en inkomst som inte längre existerar, det gäller arbetaren som blir utsatt för inkomstminskning av en eller annan orsak, och det gäller inte minst den arbetslöse, som förlorar möjligheten till inkomst och skattebetalning och som sedan, när han en gång råkar få ett arbete igen, får dras med följderna av detta system, får sitt liv förbittrat av skattmasen, som går och plågar honom, och inskränker ytterligare på den lilla inkomst han äntligen kunnat få.

För alla dessa människor är denna reform en mycket betydelsefull sak. Men

Ang. reformering av skatteuppbördsväsendet. (Forts.)

jag har tillåtit mig att i interpellationen fästa uppmärksamheten på att reformen har en alldeles särskilt stor betydelse för den tid, som vi nu vänta. Fredens dag randas, såvitt man kan bedöma, och man räknar med möjligheten av en fredskris — eller kanske det vore riktigare att säga efterkrigskris. Under alla omständigheter måste man räkna med bortfallna och minskade inkomster för ett stort antal medborgare i landet. Det är sålunda uppenbart, att nackdelarna komma att bli mycket större under den tid som stundar, än vad de äro under s. k. normala förhållanden.

Detta gäller den enskilde. Men även staten och kommunerna bli lidande på det nuvarande systemet med eftersläpningen. Även samhället förlorar en hel mängd pengar på det nuvarande systemet; därom bära de stora skatterestantierna, som säkerligen en hel del kommunalmän i denna församling skulle kunna ha något att säga om, ett tydligt vittnesbörd.

Det är uppenbart att det är nödvändigt med en reform på detta område, vilken så långt som möjligt inför skatt vid källan; det är uppenbart att detta är den enda effektiva lösningen av den fråga som här avhandlas. En reform i denna riktning skulle bli till stor välsignelse för många medborgare, och den skulle bli till ännu större välsignelse, om den kunde genomföras, innan vi komma in i de svårigheter, som freden och efterkrigstiden komma att föra med sig.

Jag vill inte neka till att det var vissa onda aningar som drevo mig att framställa interpellationen. Jag hade på känn, att det skulle dröja länge med reformens genomförande, och jag hoppades att genom min interpellation kunna påskynda utvecklingen. Av finansministerns svar framgår emellertid att läget ser rätt mörkt ut. Det beklagar jag mycket. Jag har varit en bitter motståndare till och inte försummat något tillfälle att ge uttryck åt min ovilja över de sena vårriksdagarna, men jag skulle ha förlåtit finansministern och regeringen, om de hade kommit fram med en proposition i denna fråga även vid en så sen tidpunkt som den nuvarande. Jag anser reformen så viktig, att jag till och med skulle ha ansett det naturligt att man hade sammankallat en höstriksdag för att avgöra frågan, om den då förelegat i ett sådant skick att ett avgörande kunnat ske.

Nu framgår det av finansministerns svar, att ärendet knappast kan bli klart att lägga fram för riksdagen förrän tidigast hösten 1945 och att det under alla omständigheter inte kan tänkas, att reformen kan träda i kraft före den 1 januari 1947. Jag är ingen skatteexpert, som behärskar den tekniska sidan av detta utomordentligt svåra problem. Men jag måste ändå säga, att jag är bedrövad över den långsamhet, som kommit i dagen vid behandlingen av denna fråga. Var ligger felet till denna långsamhet? måste jag fråga mig. Ja, delvis och kanske till största delen är felet att söka i det tungfotade utrednings- och remissförfarande, som vi ha här i landet. Detta utrednings- och remissväsende är ett rent monstrum i fråga om tungroddhet. Regering och riksdag äro slavar under detta system, och det synes, som om det skulle vara omöjligt att frigöra sig från det. Det är ju så, att i normala tider spelar det inte så stor roll, om ett ärende föres fram till sin lösning mer eller mindre långsamt. Men i sådana tider, som vi nu befinna oss i, betyder handlingskraften och effektiviteten ganska mycket. Det talas ofta om demokratiens fiender. Jag tror att långsamheten och tungroddheten i den demokratiska apparaten är en av de största fienderna till det demokratiska systemet. Och behandlingen av denna fråga är ett exempel på hur det *inte* borde vara ställt.

Som jag förut antytt, fritager jag finansministern personligen; jag har all anledning att tro — och jag vet det till och med — att finansministern hyser ett mycket levande intresse för lösningen av detta problem. Att han inte nu

Ang. reformering av skatteuppbördsväsendet. (Forts.)

kunnat ge ett mera uppmuntrande svar, tillskriver jag det förhållandet, att han liksom vi andra är ett offer för systemet.

Jag vet inte vad som kan göras för att påskynda denna frågas lösning. Det förefaller av svarets formulering, som om det inte skulle vara mycket att göra i det hänseendet. Jag skulle dock trots detta vilja rikta en vädjan, och en mycket stark vädjan, till finansministern och regeringen att göra en yttersta kraftansträngning för att påskynda lösningen. Därvidlag är det två linjer, som jag tänker mig att man skulle kunna resonera om. Den ena är, att man forcerar själva utredningsarbetet. Jag vet inte, om det är möjligt och inte heller på vad sätt det kan ske, men jag hoppas att finansministern allvarligt överväger alla möjligheter som äro tänkbara i den riktningen. Den andra linjen är, att man undersöker möjligheten av en provisorisk lagstiftning, som skulle kunna träda i kraft tidigare än den här antydda och som åtminstone löser frågan tillfälligt, så att det blir rådrum att genomföra en mera grundlig och effektiv lagstiftning.

Jag skulle, som sagt, vilja vädja till finansministern att trots innehållet i svaret försöka överväga dessa utvägar och se till, att vi få en lösning av frågan inom en kortare tid än den, som har angivits i hans interpellationssvar.

Herr Hage: Herr talman! Jag har begärt ordet för att föra på tal en detalj i det spörsmål, som här diskuteras.

Då jag var hemma i mitt län under pingsten och deltog i en konferens, blev jag uppsökt av icke mindre än fyra kommunalmän, som inför mig deklarerade sina bekymmer rörande hur det skulle gå för sig att få ut skatt av de många tillfälliga arbetare, som arbetat i militära arbeten och även andra företag inom länet. Man förklarade, att dessa människor så småningom komme att skingras för alla väderstreck i landet, och det blir synnerligen svårt, kanske rent omöjligt, att få ut någon skatt av dem. Följden blir, att det blir nödvändigt att avskrivna mycket betydande belopp, som skattevägen skulle ha betalats av dessa tillfälliga arbetare. Nu har dessutom vårt län blivit särskilt gynnat på det sättet, att det varit oerhört många tillfälliga arbetare, som där haft sysselsättning, främst i försvarsarbeten, men även i annat arbete.

Jag kunde bara svara, att som det nu är ordnat, finns det nog ingen möjlighet att göra någonting åt saken. Men jag undrar, om det likväl inte finns en möjlighet att tänka sig en så pass liten reform redan nu som att ge myndigheterna rätt att av arbetare av detta slag direkt av avlöningarna taga ut den skatt, som ungefärligen kan beräknas falla på beloppen. Vi ha inom Norrbottens läns landsting, utan att det finns någon lagbestämmelse i ämnet, tilllämpat en liknande anordning med avseende på en del utländska tandläkare, som äro anställda där uppe. Vi sade helt resolut till dem, när de anställdes, att de fingo finna sig i att vi på deras löner drogo av en summa, som vi betraktade som skatt, vilken de hade skyldighet att betala. Detta gjorde vi alltså, trots att vi inte hade någon lagbestämmelse att stödja oss på, och vederbörande nöjde sig därmed, ty de voro mycket intresserade av att få arbete.

Man kan väl inte gå till väga på detta sätt, antar jag, i det fall som här avhandlas. Men jag skulle vilja framställa den frågan till statsrådet: är det inte tänkbart att man åtminstone kunde taga upp en sådan detalj som denna och lägga fram ett förslag, t. ex. för nästa års riksdag? Om hela denna reform inte kan bli framförd till avgörande tidigare än att den kan komma i tillämpning den 1 januari 1947, så har man försuttit hela den tid, under vilken man skulle kunna taga ut någonting av dessa tillfälliga arbetare, av vilka

Ang. reformering av skatteuppbördsväsendet. (Forts.)

en stor del förtjänar ganska bra med pengar — arbetet som de haft har varit sådant, att de haft tämligen bra betalt.

Jag känner naturligtvis inte närmare till hela det komplex av frågor, som här uppställer sig, och jag vågar inte påstå att det är möjligt att taga ut en sådan detalj som denna. Men jag skulle i all vördsamhet vilja framställa det önskemålet till herr statsrådet, att om det verkligen är tänkbart, åtminstone denna detalj måtte tagas upp till ett provisoriskt avgörande, innan den slutliga reformen kan träda i kraft.

Herr Sandler: Herr talman! Jag ber helt enkelt att få ansluta mig till den vädjan, som herr Olsson i Göteborg gjort till finansministern i denna angelägenhet. Det är förvisso så, att det finns ett mycket starkt underlag för en sådan vädjan hos skattedragare av olika kategorier i vårt land.

Häri instämde herr *Björnsson*.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken.

I en den 28 april 1944 dagtecknad proposition, nr 252, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att riksbanken finge för tiden från och med den 1 juli 1944 till och med den 30 juni 1945 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill gäve anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar, dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge meddela förordnande som avsåges i 1 § valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350) i huvudsaklig anslutning till bestämmelserna angående kapitalinströmning i det vid propositionen nr 290 till 1939 års riksdag såsom bilaga E fogade förslaget till valutaförordning I.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

I motiveringen hade utskottet i anslutning till föredragande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet gjort vissa uttalanden angående riktlinjerna för den statliga penningpolitiken.

Herr Nordenson: Herr talman! Frågan om riktlinjerna för vår penningpolitik har i år varit föremål för en särskilt ingående prövning på det förberedande stadiet. Redan i höstas tillkallade riksbanksfullmäktige särskilda sakkunniga, som avgävo ett betänkande angående utgångspunkterna för penningpolitiken efter kriget, vilket betänkande har åtföljt statsverkspropositionen i år. Sedermera ha fullmäktige i sin skrivelse av den 30 mars angående fortsatt befrielse från skyldigheten att inlösa sedlarna med guld framlagt sina synpunkter. Deras yttrande har varit remitterat till kommissionen för efterkrigsberedskapen, som också avgivit yttrande. Samtliga dessa yttranden gå i samma riktning, och departementschefen har kunnat begränsa sig till att sammanfatta dessa synpunkter och göra dem till sina. Även utskottet har kunnat ansluta sig till dessa riktlinjer. Resultatet är sålunda, att det råder en mycket stor enighet om vår penningpolitik under den närmaste tiden.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Jag har emellertid i utskottet uttalat en viss betänksamhet mot formuleringen av utskottets uttalande i en viss punkt. Det innebär inte att jag har avvikande mening i sak, men jag anser att uttalandet möjligen kan leda till ett missförstånd, och detta skulle jag något närmare vilja belysa.

Utskottet sysslar huvudsakligen med riktlinjerna för vår penningpolitik, men kommer också i en punkt in på den allmänna ekonomiska politiken efter kriget och framhåller därvid, att som väsentliga önskemål för den allmänna ekonomiska politiken under den närmaste efterkrigstiden framstår »tryggheten av största möjliga sysselsättning inom näringslivet och ett återställande snarast möjligt av förkrigstidens reallönenivå». Med denna utgångspunkt bör, heter det, penningpolitiken under nämnda period inriktas på en stabilisering av penningvärdet inom vissa angivna gränser.

Jag tror att alla kunna vara fullkomligt ense om önskvärdheten av att vi uppnå bästa möjliga sysselsättningsgrad i näringslivet, likaså att vi kunna komma tillbaka till reallönenivån före kriget. Det är emellertid den omständigheten, att man sammanställer dessa önskemål med riktlinjerna för politiken, som möjligen kan ge anledning till ett missförstånd. Man kan lätt komma in på den tanken, att dessa önskemål gå parallellt med varandra och att realiserandet av det ena önskemålet också bidrar till realiserandet av det andra. Det är i det stycket som det är angeläget att vi göra klart för oss, hurdan situationen verkligen är. Det är nämligen så, att ett realiserande av det ena önskemålet kan komma att motverka ett uppnående av det andra önskemålet. En mycket rigorös stabilisering av penningvärdet kan under vissa förhållanden verka hämmande på sysselsättningsgraden, där en viss inflation däremot snarare skulle kunna verka främjande. Jag vill därmed inte på något sätt ha rekommenderat en inflationistisk utveckling, jag har bara velat fästa uppmärksamheten på ett visst orsakssammanhang.

Omvänt kan en omfattande statlig investering för att uppehålla sysselsättningen, därigenom att den medför en underbalansering, verka som ett mycket allvarligt hot mot vårt penningvärde.

Våra önskemål på olika punkter kunna således komma i direkt strid med varandra, och vi komma här antagligen att möta ett av de mera ömtåliga efterkrigsproblemen. Alla torde vara ense om nödvändigheten att inför en stor arbetslöshet tillgripa statliga åtgärder och statliga investeringar, och vi måste räkna med att dessa kunna ta en mycket stor omfattning. De försök som gjorts till uppskattning av den arbetslöshet, som kan väntas, peka även i ganska gynnsamma fall på mycket höga siffror, och det är klart att vi kunna komma i ett sådant läge, att vi ställas inför en verklig massarbetslöshet, som kräver mycket djupgående ingripanden. Detta har också återspeglats i de åtgärder, som äro vidtagna för att möta en sådan situation. Jag erinrar om att i den proposition om beredskapsstat, som nyligen är avlämnad, finna vi att under beredskapsstat III, som är avsedd att anvisas i händelse av en svår kris på arbetsmarknaden, är upptaget ett belopp på icke mindre än 650 miljoner. Nu är det ju möjligt att det i ett efterkrigs läge kan bli en minskning av vår militära beredskap, som innebär en lättnad i fråga om statsutgifter, men jag tror att vi måste räkna med så stora utgifter i vissa lägen för mötandet av arbetslöshetskrisen, att vi även fortsättningsvis komma att få en mycket stor underbalansering. Vi ha i det avseendet under dessa krigsår kommit upp till ett belopp, som ligger mellan en och en och en halv miljard. Det kan inte anses otänkbart att vi i fortsättningen måste räkna med belopp som röra sig kanske om en halv miljard.

Då uppstår frågan, vad denna fortsatta underbalansering kan ha för verkan på penningvärdet. Det är en fråga, som tyvärr inte mycket har berörts i de

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

utlåtanden, som nu föreligga. Och man kan inte värja sig för den känslan, att man på många håll velat skjuta denna fråga ifrån sig. Jag har vid skilda tillfällen tillåtit mig rikta denna fråga till den nationalekonomiska sakkunskapen, men jag måste säga, att jag inte kunnat få något närmare preciserat svar, och lekmannen är därför hänvisad till att själv försöka bilda sig en uppfattning på området.

Vi ha ju funnit, att under kriget har den stora statliga ekonomiska expansionen medfört en starkt ökad köpkraft och därmed också en spänning mellan köpkraft och varutillgång. Vi ha under kriget i stor utsträckning lyckats absorbera denna stegrade köpkraft genom statlig upplåning. Men här kvarstår givetvis en spänning, som innebär ett latent hot. Och skulle man nu släppa loss de fördämningar, som priskontrollen och lönestoppet utgöra, skulle detta givetvis utlösa en försämring av penningvärdet.

Jag tror även att vi måste räkna med andra omständigheter, som verka i samma riktning. I händelse av en åtstramning på penningmarknaden kan det uppstå svårigheter för riksgäldskontoret att i den omfattning som är önskvärd upplåna medel, och riksgäldskontoret kan bli hänvisat till att låna i riksbanken, vilket kan medföra en ökad sedeleirkulation, en faktor som ju är ägnad att verka nedpressande på penningvärdet. Det framträder också en icke obetydlig tendens till lönestegringar, som visat sig vara mycket svåra att hålla tillbaka, och även detta utgör självfallet en press på vårt penningvärde.

Jag tror sålunda att vi måste räkna med att vi i fortsättningen genom de stora statliga utgifterna och den därav följande underbalanseringen komma att känna ett ständigt ökat hot mot vårt penningvärde.

Det är beträffande den statliga investeringen även en annan synpunkt, som jag skulle vilja framhålla. Det är med nödvändighet så, att den statliga investeringen i främsta rummet riktar sig på sådana objekt, som visserligen i och för sig äro önskvärda, men som inte äro direkt produktiva. I motsats till den ordinarie produktionen inom näringslivet ge de därför inte något underlag för beskattning. Det är sålunda här fråga om en mycket tyngande sak för hela samhällshushållningen. Det synes mig vara klart, att det är en alldeles central uppgift för vår ekonomiska politik att tillse, att den statliga investeringsverksamheten snarast möjligt avvecklas. Lika viktigt som det är, att vi i ett tillstånd av svår arbetslöshet sätta i gång med statliga investeringar för att sysselsätta arbetskraften, lika viktigt är det, att vi oavlatligt sträva efter denna verksamhets avveckling, till ett återförande av arbetskraften till lönsam och välskapande produktion i det ordinarie näringslivet. Därigenom åstadkomma vi en avlastning av statliga utgifter, eventuellt ett undvikande av underbalansering, och därmed avvisa vi även ett hot mot vårt penningvärde.

Jag har velat understryka dessa synpunkter, emedan jag tror, att man är benägen att ibland bortse från att våra olika önskemål inom den ekonomiska politiken lätt kunna komma i strid med varandra. Kravet på full sysselsättning och kravet på ett stabiliserat penningvärde äro exempel på två önskemål, som man bägge vill upprätthålla, men som i viss mån kunna komma i konflikt med varandra. Problemet är här att åstadkomma en avvägning, som är utomordentligt ömtålig — jag tror att detta problem hör till de svåraste som komma att möta oss under efterkrigstiden.

Det jag nu har sagt, herr talman, innebär inte någon avvikelse från det uttalande, som göres av bankoutskottet och till vilket jag anslutit mig. Det är närmast ett försök till en fortsatt analys av de problem, inför vilka vi komma att ställas, och jag vill till sist för min del endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. riktlinjer för den ställiga penningpolitiken. (Forts.)

Herr Björnsson: Herr talman! Det förhåller sig visserligen, såsom den föregående ärade talaren har sagt, så, att bankoutskottets yttrande innebär ett program för vår ekonomiska politik i dess helhet, men det kan inte hjälpas att detta yttrande rent formellt är anknutet till en ansökan från riksbankens sida och därför närmast har karaktären av att vara ett program för vår penningpolitik. För den här som bekant riksbanken ansvaret, och man kunde då tänka sig, att riksbankens ledning, om man misslyckas när det gäller att fullfölja detta program, skulle ha gjort sig skyldig till underlåtenhetssynder, för vilka den i så fall rimligtvis bör stå till svars. Nu har jag den uppfattningen att de hjälpmedel, som riksbanken har till sitt förfogande, ej äro tillräckliga för att i nuvarande läge säkerställa genomförandet av det program, som här är förelagt, och det är i anledning därav som jag skulle vilja stryka under ett par synpunkter.

De erfarenheter vi gjorde mot slutet av och under tiden närmast efter föregående krig voro ju ingalunda uppmuntrande. Vi fingo under åren 1918—20 först en inflationsvåg, föranledd av inrikespolitiska förhållanden, och därefter en ny våg som, efter vad det anses vara bevisat, hade sin orsak i motsvarande företeelser i utlandet, kanske framför allt i Amerika. Så vitt jag förstår, äro förutsättningarna för att vi skulle få bevitna starka tendenser till inflation efter kriget ungefär desamma nu som då. Inte bara hos oss, utan i hela världen kommer det också denna gång att råda en mycket stor varuknapphet å ena sidan och ett motsvarande behov att förvärva varor av olika slag å den andra. I vissa länder, däribland vårt, finns dessutom en mycket betydande köpkraft. Här komma således att föreligga alla förutsättningar för en mycket stark efterfrågan, som kommer samtidigt med en brist på varor.

Jag har försökt att kvantitativt få en uppfattning om den ökning i köpkraft, som hos oss inträtt under kriget. Man brukar räkna med att sedelcirkulationen är ett mått på köpkraften, men jag tror inte alls att den numera spelar samma dominerande roll, som man förr med en viss rätt kunde tillerkänna den och som man alltjämt brukar tillmäta densamma. Det är ju inte bara de sedlar vi ha i plånbok och börs som bestämma, hur mycket varor vi kunna köpa. En massa människor ha pengar på sparbankerna, och om de verkligen behöva en vara, göra de uttag för att köpa den. Man kan också ha pengar placerade i andra former, så att de äro mycket lättillgängliga och så att man praktiskt taget från den ena dagen till den andra kan lösgöra den köpkraft, de representera. Jag gjorde för ett par månader sedan en kalkyl med den utgångspunkten, att sedelcirkulation, sparbankstillgodohavanden och därmed jämförliga banktillgodohavanden samt vissa värdepapper kunde betraktas såsom ett mått på den köpkraft, som kan mobiliseras inför en känsla av ett starkt varubehov. Resultatet blev, att denna köpkraft hade stigit från ungefär 7 miljarder vid krigets början till något över 11 miljarder, d. v. s. ökats med mer än 50 procent.

Vi veta nu, att alla lager hos handlande och näringsidkare av olika slag liksom alla förråd i hemmen äro hårt åtgångna, förbrukade eller förslitna. Den stora efterfrågan, som skulle finnas, hålles för närvarande tillbaka genom priskontroll och framför allt genom ransonering i olika former, dels kortransoneringen för de enskilda konsumenterna och dels motsvarande åtgärder på andra områden, t. ex. inom byggnadsbranschen o. s. v. Om man nu skulle släppa dessa ransoneringsåtgärder och lita endast till priskontrollen, bleve spänningen mellan efterfrågan och varutillgång säkert så stark, att den skulle bryta fördämningarna. Luther sade en gång: »Lägg halm och eld intill varandra och säg, att det inte får brinna — det brinner ändå!» På samma sätt tror jag att om man å ena sidan lägger en stark efterfrågan och å den

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

andra ett litet utbud, så kommer det att ta eld i form av en prisförhöjning.

Nu vill jag anknyta mina reflexioner till vad utskottet säger på s. 5: »Hinder bör således ej resas mot en snar anpassning av priserna till de fallande kostnaderna.» Man går alltså här ut ifrån att varuknappheten under en period successivt skall minska på grund av vissa närmare angivna förhållanden och att priserna såsom konsekvens härav böra falla. Men detta är, så vitt jag förstår, en sak som riksbankens penningpolitiska hjälpmedel ej räcka till att genomföra. Dessa hjälpmedel äro ju i stort sett tre: diskontot, marknadsoperationer i värdepapper och valutakurssättningen. Om det var någonting som lärde en, att räntepolitiken i ett sådant läge är överksam, i vart fall när guldmyntfoten inte står kvar, så var det erfarenheterna från inflationen efter förra världskriget. Det enda allvarliga och målmedvetna försök av penningpolitiskt slag, som då gjordes för att mota inflationen, var att höja diskontot. Men detta räckte inte, och skulle man överhuvud taget kunna använda räntestegringen, måste man tillgripa en så drastisk höjning, att skadeverningarna på andra håll inom vårt ekonomiska liv säkerligen bleve mycket värre än det onda man ville bota.

Vad marknadsoperationerna beträffar, tror jag att också de ha ganska begränsade verkningar. Vad som naturligtvis tillsammans med en lämplig handelspolitik skulle kunna betyda mycket vore att föra en sådan politik beträffande valutakurserna, att prisnivån inom landet pressades ned. Men därvidlag har utskottet efter min mening fullkomligt riktigt sagt, att man inte kan, inte får och inte bör förfoga över det medlet enbart med hänsyn till vad som skulle vara för oss själva lämpligast. Stabila växelkurser innebära i och för sig en stor fördel för vårt varuutbyte med utlandet, och det måste beaktas. Även beträffande valutapolitiken är man således praktiskt taget bunden till sin handlingsfrihet.

Under sådana förhållanden tror jag inte, herr talman, att man just kan göra så värst mycket från riksbankens sida för att realisera det program i fråga om penningpolitiken, som här är uppställt, utan det hänger väsentligen på att den allmänna ekonomiska politiken skötes på sådant sätt, att programmet kan förverkligas. Med hänsyn till varumarknaden ligger det ju närmast att tänka på priskontrollen. Denna torde dock verka rätt osymmetriskt gent emot tendenser att höja respektive sänka priserna. Under det att en priskontroll kan göras mycket effektiv mot stigande priser, tror jag att den är mycket svårhanterlig och föga verksam då det gäller att pressa ned priserna. Därför torde det, herr talman, på varumarknadens område inte återstå någonting annat än att bibehålla ransoneringen. Det är ingen populär rekommendation jag här har att göra, men vill man undvika inflation när kriget upphör, tror jag att detta är enda sättet.

Då frågar man, hur länge detta skall fortgå. Jag tror att man har ett ganska enkelt kriterium på när ransoneringen kan sluta: det är när det visar sig att de ransoner, man har tagit till, äro så rikliga, att det blir avsättningssvårigheter. Då kommer det för övrigt ofta krav på prissänkningar från producenterna själva, eller också ställa de sig åtminstone tillmötesgående gent emot sådana önskemål. Erfarenheterna exempelvis från vår strömmingsmarknad tala i den riktningen.

I likhet med den föregående ärade talaren har jag, herr talman, intet yrkande att göra. Jag delar fullkomligt de meningar, som här ha kommit till uttryck, ehuru jag, som sagt, betraktar dem såsom ett program mera för vår allmänna ekonomiska politik än för riksbankens verksamhet. Samtidigt är jag naturligtvis på det klara med att riksbankens ledning bör och kom-

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

mer att göra sitt bästa för att, så långt det står i dess förmåga, realisera de önskemål, som här äro uttalade.

Herr von Heland: Herr talman! Herr Nordenson har nyss redogjort för den omsorgsfulla behandlingen av detta ärende. För min del kan jag säga att det är synnerligen tillfredsställande, att bankoutskottet i sitt förslag till riktlinjer för penningpolitiken i huvudsak följt efterkrigsplaneringskommissionens utlåtande.

Överhuvud taget är det lyckligt, att man allmänt synes vara ense om de viktigaste önskemålen beträffande penningpolitiken. Jag har emellertid begärt ordet för att understryka ett par punkter, som synas mig särskilt betydelsefulla.

Utskottet anför bland annat: »I den mån efter kriget ett förbättrat försörjningsläge inträder i samband med att den extraordinära varuknappheten upphör samt import- och produktionskostnaderna nedgå, bör detta föranleda en motsvarande förbättring av penningvärdet.» Jag kan givetvis instämma i detta, ty samtidigt är man ju överens om att priserna efter kriget icke få sänkas så, att depressionsrisk kan föreligga. Man vill alltså undvika risken att, på det sätt som skedde efter förra världskriget, genom att återgå till förkrigstidens penningvärde löpa in i en depressionsskapande deflationsprocess. Detta uttalande anser jag vara både viktigt och riktigt.

Man uttalar också, att en stegring av den långa räntan bör undvikas. Utskottet pekar i likhet med kommissionen i stället på en räntesänkning såsom det förnämsta medel, som på penningpolitikens område bör övervägas, ifall produktionen och sysselsättningen efter kriget skulle visa tendenser att nedgå.

En av de viktigaste punkterna för de sämre ställda samhällsgrupperna är emellertid utskottets i överensstämmelse med kommissionen gjorda uttalande att man, i likhet med vad som skett under kriget, måste räkna med inkomststegringar för vissa särskilt svårt ställda samhällsgrupper. Jag finner det tillfredsställande, att utskottet denna gång klart tagit ställning till inkomstavvägningen olika grupper emellan. Samtidigt måste jag hålla med herr Björnsson om att riksbanken förmår relativt litet i denna fråga och att utvecklingen främst kommer att bero på den allmänna ekonomiska politiken. Utskottets uttalande synes mig dock höra ihop med penningpolitiken och är därför lika värdefullt. Jag måste stanna något vid den punkten, ty därom har ju tidigare rätt en viss oenighet.

Jord- och skogsbrukets folk hade före kriget en oskäligt låg inkomst- och levnadsstandard. En utjämning har skett under kriget, men ännu är det en avsevärd löneklyfta mellan jordbrukets arbetskraft och övrig arbetskraft inom landet. Detta förhållande har varit orsaken till bondeförbundets återkommande riksdagsmotion om högre lön åt jordbrukets arbetskraft vid statsmakternas ställningstagande till jordbrukets inkomstnivå. Förra året uttalade riksdagen med anledning av den motionen, att bondeförbundets önskemål voro berättigade, ehuru man med hänsyn till pris- och lönestoppet ej kunde tillmötesgå dem, men att så snarast borde ske. Detta valår synes frågan ligga bättre till. Såsom exempel kan nämnas att lantbruksförbundets ordförande, högermannen herr Liedberg, som förra året i jordbruksutskottet gick emot en lösning, i år i 27-mannakommittén, som på den punkten har blivit enig, medverkat till ett uttalande i enlighet med bondeförbundsmotionens önskemål. I årets jordbruksproposition anför jordbruksministern i det sammanhanget, att därest vid de i höst gjorda beräkningarna beträffande jordbrukets inkomster och utgifter ett överskott kommer att uppstå, »skall det uppkomna överskottet få utjämnas genom en mot överskottet svarande höjning av posten för arbetskostnaden».

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Den av förra årets riksdag gjorda utfästelsen och det av bankoutskottet nu föreslagna uttalandet komma sålunda, därest årets skörd blir god, att i viss mån bliva infriade. En fullt rättvis och tillfredsställande utjämning i inkomst-hänseende kommer dock ej att kunna erhållas. För jord- och skogsbrukets folk är emellertid den föreslagna punkten beträffande riktlinjer för penningpolitiken av största betydelse. Även för vissa andra arbetargrupper — jag tänker då icke minst på exportindustriens arbetare — är uttalandet värdefullt.

Den återhållsamhet beträffande önskemål, som visats av sämre ställda befolkningsgrupper under kriget — icke minst av jordbrukets folk — har varit av enorm betydelse för sammanhållningen inom svenska folket. Denna återhållsamhet från de sämst ställda i samhället kan säkerligen ej påräknas efter kriget. Ledningen inom LO har ju redan givit vissa signaler i det hänseendet. Det torde emellertid vara minst lika viktigt med sammanhållning och samförstånd även efter kriget.

Kriget har sått hat icke blott mellan folken, utan även inom dem. Säkerligen gå vi mot en tid av djupaste oro, ekonomiska kriser och politiska omvälvningar i de flesta stater, och säkerligen kunna nya krig förhindras blott genom folkens utmattning. Inför sådana perspektiv synes det mig nödvändigt, att vi i Sverige väl sköta om vårt hus och att vi eliminera orättvisor.

Från dem, som arbeta inom jord- och skogsbruket samt dess binärningar, är det säkerligen ett enhälligt krav, att riksdagens förra året gjorda uttalande om önskvärdheten, att jordbruksfolkets levnadsstandard bringas i nivå med andra jämförliga folkgrupper, samt att nu föreslagna riktlinjer för penningpolitiken beträffande inkomststegringar för vissa särskilt svårt ställda samhällsgrupper snarast bli verklighet.

Jag har, herr talman, ej kunnat underlåta att framhålla detta vid denna riksdag, då ju bankoutskottet har upptagit spørsmålet i sitt utlåtande beträffande penningpolitiken, och jag vill ännu en gång uttala tillfredsställelse över att man nu i Sveriges riksdag tydligen kan ena sig om ett penningpolitiskt program, som har möjlighet att samla alla i det svenska samhället.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Ingen av de tre hittills uppträdande talarna har framställt något yrkande eller gjort erinringar mot det utlåtande, som från bankoutskottets sida föreligger. Det skulle därför kanske inte vara erforderligt att från utskottets sida säga något utöver vad som finnes i utlåtandet, men jag vill i alla fall begagna tillfället att göra några reflexioner.

Det är ju ganska anmärkningsvärt med vilken enighet man både i denna debatt, i utskottet och i alla instanser tidigare har yttrat sig rörande det kortsiktiga penningpolitiska programmet för den närmaste tiden efter kriget. Vi kunna bara uttala den förhoppningen, att denna enighet skall vara till finnas också när det inte längre gäller att yttra sig i formler och teorier, utan att övergå därifrån till den praktiska politiken.

Enigheten har manifesterat sig i de tre senaste anförandena, men det framgår också av dem, att man inom enighetens ram kan ha plats för skiftande sympatier och olika betoningar av de synpunkter, som kommit fram såväl i utskottets utlåtande som i finansministerns uttalanden och i yttrandena av bankofullmäktige och efterkrigskommissionen.

Herr Nordenson tryckte skarpt på nödvändigheten att avskaffa den underbalanserade budgeten, och han yppade en farhåga för att det skulle bli en motsättning mellan olika strävanden, mellan kravet på fullständig sysselsättning och kravet på ett stabilt penningvärde. Särskilt uttalade han sina

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)
farhågor för att de krafter, som efter kriget komma att sättas in för att höja lönenivån, skulle bli till skada för det penningpolitiska programmet.

Det är klart, att man kan ha anledning att med en viss oro motse lösösläpandet av alla de olika krafter, som hållits nere under denna krigstid genom regleringar och även genom moraliska bud, men jag tror inte man bör vara alltför pessimistisk rörande möjligheterna att upprätthålla åtminstone de moraliska disciplinbanden även efter kriget. Landsorganisationens ordförande gjorde ju för en tid sedan ett uttalande, vari han spådde att löneaktionerna skulle sättas in med större kraft efter kriget; det skulle bli en allvarligare kamp för högre löner än det kunnat vara under denna tid. Jag delar hans uppfattning, att vi gå fram emot en sådan tid, men jag tror också att man under den övergångstid, som detta ekonomiska program huvudsakligen tar sikte på, skall kunna upprätthålla möjligheten till en samverkan i gemensamt intresse. Såväl företagare som arbetare böra inse, att de segla i samma båt. Ingendera parten har någon fördel av att de linjer, som här uppdragits med sikte på att åstadkomma en smärtlös övergång till s. k. normala förhållanden än som skedde efter förra kriget, inte fullföljas, utan dessa försök stranda.

Herr Björnsson ansåg, att riksbanken inte hade stora möjligheter att medverka vid genomförandet av detta program. Han satte mera sin lit till andra ekonomiska hjälpmedel, som staten har till sitt förfogande. Jag vill påpeka, att såväl finansministerns som utskottets resonemang innebära, att det bör komma till stånd en samverkan mellan statens olika institutioner och ett gemensamt utnyttjande av samhällets olika hjälpmedel. Men jag kan inte underlåta att göra den reflexionen, att herr Björnsson nog i alltför hög grad underskattade de penningpolitiska hjälpmedlens värde och riksbankens förutsättningar att åstadkomma en kraftig insats för förverkligandet av de strävanden, som här skisserats från olika håll och om vilka enighet tycks råda. Just de penningpolitiska krafternas inverkan i detta spel tycks han i alltför hög grad ha bagatelliserat.

Herr von Heland var inne på frågan om de sämst ställda samhällsgruppernas läge. Utskottet har liksom finansministern understrukit, att det även vid fullföljandet av ett restriktivt program bör finnas möjligheter att tillgodose de allra sämst ställda gruppernas krav på inkomststegring. Herr von Heland var glad över att utskottet klart tagit ståndpunkt i denna fråga. Jag är glad över att herr von Heland är glad över detta, och jag är glad över att han har intresse för de sämst ställda befolkningsgrupperna.

Emellertid kan det kanske råda något delade meningar mellan oss om vilka dessa grupper äro. Enligt herr von Helands uppfattning hör tydligen jordbruksbefolkningen i sin helhet till de sämst ställda grupperna. Han nämnde visserligen, att han dit räknade även dem, som äro sysselsatta inom exportindustrien, men han menade tydligen, att därmed voro grupperna fullständigt angivna. Jag tror dock inte, att man kan ta saken så schematiskt. Jag tror inte, att man endast genom att använda statistikens uppgifter rörande lönerna inom olika fack och yrken kan komma fram till en pålitlig jämförelse mellan olika befolkningsgruppers inkomstförhållanden. Pengarna böra nog inte bara räknas; de böra också vägas. Även utanför jordbrukets område finns det grupper, som äro proletariserade och stå lågt i inkomsthänseende, och det finns inom jordbruket stora grupper, som man snarast bör räkna till de privilegierade i samhället. Med denna reservation vill jag instämma med herr von Heland däri, att det bör vara en central uppgift inte bara för den på lång sikt förda penningpolitiken, utan även för penningpolitiken under den kortare övergångsperioden efter krigets slut att beakta avvägningen mellan inkomsterna för olika grupper i samhället.

Ang. riktlinjer för den statliga penningpolitiken. (Forts.)

Till sist bör understrykas, att genomförandet av detta program kräver en mycket stark sammanhållning inom samhället. Vi ha sett, hur krav ställas från olika håll. Säkert kommer det att bli en allvarlig strid mellan olika krafter. Det kan finnas risk för att det blir ett allas krig mot alla. Det finns därför anledning att rikta en maning — och den bör utgöra både början och slutet på diskussionen i dessa frågor — till stark ansvarskänsla och sammanhållning, om vi skola kunna klara gamla Sverige genom de hårda vindar och häftiga svallvågor från de stora händelserna ute i världen, som säkert komma att gå fram över oss under de närmaste åren.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av *Förslag till Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m., dels lag om aktiebolag m. m.* ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 december 1943 dagtecknad proposition, nr 5, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om aktiebolag;
- 2) lag angående införande av nya lagen om aktiebolag;
- 3) lag om ändring i konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225);
- 4) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs;
- 5) lag angående ändrad lydelse av 18 och 19 §§ lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; och
- 6) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 92 av herr *Karlsson, Gustaf*, m. fl.

nr 264 av herr *Siljeström* samt

nr 265 av herr *Ericsson, Carl Eric*, m. fl. ävensom

inom andra kammaren:

nr 125 av herr *Brandt* m. fl., likalydande med motionen nr 92 i första kammaren.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra i Kungl. Maj:ts förslag vidtagas — måtte för sin del antaga sex under punkten införda, med 1—6 betecknade förslag till lagar i nu ifrågavarande ämnen;

B) att motionerna I: 92, 264 och 265 samt II: 125, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet hade reservation anförts av, utom annan, herr *Linder*, som av angivna orsaker yrkat avslag å det framlagda

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
 förslaget till lag om aktiebolag. Dessutom hade åtskilliga reservationer avgivits beträffande särskilda stadganden i nämnda lagförslag.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Gärde**: Herr talman! I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 får jag hemställa,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis;

att vid behandlingen av punkten A först föredragas de däri tillstyrkta lagförslagen vart för sig, det med 1 betecknade paragrafvis och, där så erfordras, styckevis eller momentvis med ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna, utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres;

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar;

att för den händelse något av lagförslagen kommer att helt eller delvis till utskottet återförvisas, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar; samt

att utskottet bemyndigas att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment vidtaga sådana ändringar, som påkallas av kamrarnas beslut.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten A.

Utskottets med 1 betecknade förslag till lag om aktiebolag.

1 §.

Denna paragraf lydde:

De, som vilja med ett av dem tillskjutet, i visst antal lotter (aktier) fördelat kapital idka verksamhet i bolag utan att personligen ansvara för därav uppkommande förbindelser, äga, på sätt i denna lag sägs, bilda aktiebolag.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag har vid detta utskottsutlåtande låtit foga en reservation, som utmynnar i ett yrkande om avslag på den kungliga propositionen.

Även om en eller annan skulle luta åt den uppfattning, jag har i denna fråga, kan jag likväl mycket väl förstå, om han anser, att detta är ett alltför stort förslag, för att man skulle kasta detsamma åt sidan. Man frågar sig: hur skall det gå, om detta förslag faller? Man menar, att man kanske inte får något nytt förslag på mycket lång tid och att detta vore ganska olyckligt.

För egen del beklagar jag, att jag kommit i motsatsförhållande till utskottet. Jag har från början haft en annan inställning. Jag skulle hava velat biträda den kungliga propositionen, om det varit möjligt för mig.

Orsaken till att jag kommit på andra tankar och yrkat avslag är, att jag inte kunnat övervinna den föreställningen, att en lag, som stiftas, skall vara sådan, att menige man utan alltför stor möda kan förstå den.

Under de senare åren har jag ganska ofta fått höra klagomål över att de lagar, som numera stiftas, bli allt svårare att förstå. Visserligen finns det ju både kommentarer och advokater, som man kan rådfråga, men enligt min me-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ning är detta dock hjälpmedel, som man inte i första hand skall behöva anlita för att förstå en lag. Lagen skall själv klargöra, vad som är gällande rätt.

Alla känna nog till att det ämne, som en aktiebolagslag behandlar, åtminstone för menige man är av ganska invecklad natur. Efter min mening hade därför den nu föreslagna aktiebolagslagen bort skrivas på ett sådant sätt, att den enskilde med större lätthet kunnat förstå denna lag än lagar i allmänhet.

Beträffande det framlagda förslaget har man framhållit inte blott, att det berör många invecklade spörsmål, utan också att det innehåller ett avsevärt ökat antal formella föreskrifter i förhållande till våra tidigare aktiebolagslagar. Jag vill i detta sammanhang erinra om, att den första egentliga aktiebolagslag, vi haft här i landet, nämligen aktiebolagslagen av år 1895, innehöll 81 paragrafer. Den nu gällande aktiebolagslagen av år 1910, vilken efterträdde 1895 års lag, har 141 paragrafer, medan det nu föreliggande lagförslaget innehåller icke mindre än 228 paragrafer. — Man kan ju säga, att detta visar, att en storartad utveckling ägt rum på aktiebolagslagstiftningens område. Emellertid borde enligt min uppfattning lagstiftarna ha tänkt på att göra lagtexten mera begriplig för menige man. — I det föreliggande förslaget äro många paragrafer ganska långa, i vissa fall till och med orimligt långa, vilket gör förslaget ytterligare svårt att förstå.

I detta sammanhang vill jag vidare framhålla, att kretsen av de bolag, som falla under den föreslagna aktiebolagslagen, utökats genom en av utskottet företagen ändring i Kungl. Maj:ts förslag. I den kungliga propositionen har man såsom lägsta aktiekapital föreslagit ett belopp av 10 000 kronor, medan däremot enligt utskottets förslag den undre gränsen för aktiekapitalets storlek skall fastställas till 5 000 kronor. Denna ändring i Kungl. Maj:ts förslag har vidtagits i ett välförstått intresse för småföretagarna, och jag vill inte säga, att jag har någonting att invända häremot. Men gör man denna ändring, måste man också ta konsekvenserna därav, och konsekvenserna äro, bland andra, att alla de svårförståeliga formella föreskrifterna i lagförslaget komma att gälla även för en mängd små bolag.

Vad som särskilt kommit mig att reagera mot det föreliggande lagförslaget — jag lämnar å sido vad jag i reservationen sagt angående motiveringen, i vilken man enligt min mening borde ha talat något om den företagsekonomiska utvecklingen, men det kan ju vara en smaksak, om så sker — det är, att lagförslagets paragrafer innehålla så många *hänvisningar* till *andra* paragrafer. Jag förstår mycket väl, att man, när man skriver en lag, kan behöva åberopa en föregående paragraf, vars innehåll förutsättes vara bekant, och att man ibland kanske också kan vara nödsakad att åberopa en efterföljande paragraf. I den nu föreslagna lagen har man redan i början — jag tror det är i 10 § — hänvisat till 219 §. Detta tycker jag inte är riktigt, men det kan ju finnas skäl, som göra att man måhända måste finna sig häri. Det får emellertid inte bli någon regel att göra sådana hänvisningar.

Jag tycker, att man i den föreslagna aktiebolagslagen gått för långt i fråga om hänvisningar. Inte mindre än 173 av de 228 paragraferna i Kungl. Maj:ts förslag äro inmängda med hänvisningar till andra paragrafer i olika variationer. Det hänvisas i en paragraf till en, två eller tre andra paragrafer, i många fall till fem eller sex andra paragrafer och ibland till femton eller tjugo andra paragrafer. Ofta nog åberopas i en paragraf olika stycken eller olika moment eller till och med olika punkter i en annan paragraf. Kulmen nås, då det gäller lagförslagets straffbestämmelser, där en paragraf innehåller hänvisningar till fjorton andra paragrafer, en annan till aderton paragrafer och en tredje till sjutton andra paragrafer och 216 §, som omhandlar ordningsföreskrifterna, innehåller hänvisningar till åttiotre — säger och skri-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ver åttiotre — andra paragrafer. Vid beräkandet av antalet paragrafer, till vilka hänvisningar ske i 216 §, har jag förfarit så försiktigt, herr talman, att jag bortsett från de tjugusex ställen i paragrafen, där hänvisningar göras till paragrafer, vilka redan tidigare omnämnts i 216 §. Jag har sålunda inte räknat varje paragraf mer än en gång.

Det är självfallet, att ett sådant lagförslag blir synnerligen svårt att förstå. En menig man, som vill slå upp lagen och rådfråga en eller annan paragraf, råkar som regel ständigt på nya paragrafer, till vilka hänvisning sker. Givetvis vågar han inte ha någon bestämd mening i den sak, han önskar veta något om, förrän han studerat dessa andra paragrafer, men då träffar han där på hänvisningar till nya paragrafer, som han också måste studera. Han måste med andra ord läsa nästan halva aktiebolagslagen för att få något bestämt besked i den fråga, som han önskar veta något om.

Jag förstär mycket väl, att man såsom skäl för en sådan lagskrivning kan åberopa en viss historisk tradition eller att lagen är uppbyggd efter ett visst system, som kräver ett skrivsätt av denna art. För min del anser jag emellertid — inte minst på grund av de erfarenheter, jag gjort i riksdagen — att så stelnat är intet system, att man inte kan åtminstone försöka några uppmykningar eller förmedlande övergångar till andra former. Ett gott exempel på ett annat system, när det gäller straffbestämmelserna, utgör den danska aktiebolagslagen liksom också det förslag till ny aktiebolagslag, som föreligger i Danmark. Liknande saker, som i det svenska förslaget behandlas i flera mångordiga paragrafer, behandlas i det danska förslaget i två moment, det ena på en halv rad och det andra på fyra eller fem rader. Enligt min mening hade det allvarligt förtjänt övervägas ett mjukare förfarande i hänvisningshänseende, som resulterat i, om inte precis det danska systemet, så likväl något annat, som varit mera överskådligt och för menige man tillgängligt än det svenska förslaget.

I reservationen har jag tillåtit mig att i detta sammanhang beröra den *be-
arbetning* av lagberedningens förslag, som lagrådet gjort. Jag har ställt mig mycket tveksam inför denna bearbetning trots all respekt för lagrådet och trots alla de fördelar, vilka enligt vad som utlovades skulle följa med en sådan bearbetning. Låt vara, att lagberedningens förslag beträffande lagtexten är tio sidor längre än lagrådets förslag. Jag tycker dock inte, att det betyder så mycket. En eller flera upprepningar, en eller annan detalj mera, allt för tydlighetens skull, ett eller annat längre uttryckssätt för att liksom sätta läsaren in i ämnet spelar enligt min mening inte så stor roll. För min del tycker jag inte, att den tankegången behöver ha varit främmande för lagberedningens män, att, när det gällde ett ämne av så invecklad beskaffenhet, som en aktiebolagslag behandlade, det tarvades ett bredare skrivsätt och en något större utförlighet än vad som utmärker lagar i allmänhet. Det förefaller mig också, som om lagberedningens förslag är mera begripligt än det av lagrådet överarbetade förslaget. Lagrådets förslag, utarbetat som det är av juridiskt skickliga och kunniga män, har visserligen kanske blivit mera hyfsat enligt gängse juridisk sed än lagberedningens förslag. Men jag måste säga, att å andra sidan har lagrådets förslag blivit sådant, att det förefaller tillrättalagt för jurister och inte för menige man. Jag tvivlar till och med på att jurister i *allmänhet* komma att verkligen kunna gå till botten med det framlagda förslaget till aktiebolagslag. Om en jurist verkligen skall bli hemmastadd i alla lagens invecklade spörsmål och uttryckssätt, behöver han nog — för att tala med en gammal lärare, som jag hade en gång — göra lagen till sitt levnadsstudium. Det kommer att här i landet finnas kanske sex eller sju advokater, som helt behärska denna lag. Alla de andra komma att känna till endast en-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

staka punkter i lagen, vilka de av den ena eller den andra anledningen slå upp och läsa.

Det är emellertid inte bara ur formell synpunkt, som jag har anmärkningar att göra mot detta lagförslag. Jag har funnit mig ha anledning att framställa vissa anmärkningar däremot också ur *materiell* synpunkt. Jag anser, att förslaget i sistnämnda hänseende inte är fullt klarläggande. I utskottet har jag sålunda klandrat förslaget, därför att det i några mycket betydelsefulla paragrafer rör sig med ett par enligt min mening mycket oklara formuleringar, exempelvis uttrycken »god köpmannased» och »allmänna bokföringsgrunder». Just beträffande mina anmärkningar i detta avseende får jag emellertid på visst sätt medhåll av utskottet. Om mina anmärkningar sägs det på s. 57 i utskottets utlåtande: »Även om vad sålunda anförts icke saknar ett visst berättigande, må å andra sidan framhållas svårigheten att i fall, där förhållandena äro i hög grad skiftande och resultatet alltid måste bero av omdömet, giva mera detaljerade rättsregler. Att i förevarande fall hänsyn måste tagas till god sed inom affärlivet synes också ligga i sakens natur.» — Jag är självfallet glad över detta medgivande. Om utskottet helt enkelt skulle ha sagt, att jag hade rätt, skulle det ha inneburit, att utskottet underkänt sin egen ståndpunkt. Något sådant begärde jag inte, utan jag får vara nöjd med vad utskottet sagt.

Jag vill emellertid fråga: vad är det som är god sed inom affärlivet och som ligger i sakens natur? Det skulle vara bra intressant att veta. Jag kan fråga mig: är det god köpmannased, god praxis eller vad man vill kalla det att följa t. ex. vad en god köpman gör? Nej, det är visst inte så säkert. En god köpman kan följa sedvänjor, som han ärvt från sina förfäder, och tillfrågas han, om ett visst förfarande överensstämmer med god köpmannased, svarar han kanske: »Det är kanske inte så riktigt, men så har man alltid gjort här, och det har alltid gått bra.» Det är därför inte säkert, att man kan anses följa god köpmannased endast därför att man handlar så, som en god köpman gör.

Jag vill fråga en annan sak. Om det råder tvekan, huruvida en åtgärd överensstämmer med god köpmannased, har man då rätt att säga: »Ja, det här är godtagbart, så det får vi låta vara.» — Ett sådant resonemang anser jag inte vara riktigt. En sak är, att något är godtagbart, en annan sak, att det är gott, att det är en god sedvänja. Emellertid torde det bli svårt att här draga en gräns.

Jag frågar också: är god sed det, som följs av majoriteten av affärs- eller näringsidkare? Det är visst inte säkert. Det kan vara antikverade sedvänjor, som följas av majoriteten. — Jag kan slutligen fråga mig: är det då god sed, som följes av minoriteten? Ja, det behöver det inte vara, men det *kan* vara det. Bland minoriteten kan det finnas föregångsmän, som verkligen vilja åstadkomma en förbättring av köpmannaseden.

Med hänsyn till vad jag nu sagt, kan det enligt min uppfattning inte vara alldeles riktigt att säga, att det ligger i *sakens natur* vad som är att hänföra till god köpmannased. Det förhåller sig nog så, som en mycket kompetent och lärd man sagt, att den dag som i dag är, finns det ingen auktoritativ tolkning av begreppet god köpmannased. Det har gjorts flera försök att tolka detta uttryck, men det har inte lyckats. Det har inte blivit annat än ord, som äro av en mångtydig och oviss innebörd. Jag tycker, att det är oriktigt att lagfästa sådana uttryck som exempelvis god köpmannased, då man vet, att hela detta område, som det framlagda lagförslaget avser, är under utveckling. Nya principer ha gjort sig gällande, vilka man först bör klarlägga. När det gäller till-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

lämpningen av uttryckssättet god köpmannased finns det efter min uppfattning risk för osäkerhet, oberäknelighet och godtycke.

Jag har i reservationen också yttrat mig något om förslaget detaljer. Dem skall jag emellertid inte ägna många ord. Det kan kanske sägas, att det inte var så nödvändigt, att man inom utskottet framställde så många ändringsyrkanden beträffande detaljerna som skedde. Utskottet har gjort mellan 40 och 50 förtydliganden, tillägg eller uteslutningar i det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget i avsikt att åstadkomma större effektivitet.

Jag vill också i förbigående nämna en sak, som jag riktat uppmärksamheten på i reservationen, nämligen hur svårt det måste vara för *riksdagen* att ställa sin auktoritet bakom detta förslag, beträffande vilket alla vitsordat, att det innehåller många invecklade detaljer och är svårt att förstå. Jag har tidigare varit med om att behandla stora och invecklade lagförslag i riksdagen, och då liksom nu har riksdagens arbete måst forceras. Jag tycker, att det vore skäl, när man nu talar om reformering av riksdagens arbetsformer, att tänka på att sådana stora lagförslag med nu tillämpat tillvägagångssätt måste behandlas brådslande och i stor utsträckning få sväljas som de äro, beroende på att riksdagen icke har tillräcklig tid på sig att behandla förslagen.

Sammanfattar jag det huvudsakliga av vad jag har sagt, innebär det, att lagförslaget icke är ändamålsenligt uppbyggt med hänsyn till sina många hänvisningar, att en åtminstone för menige man mera svårtillgänglig överarbetning av förslaget har ägt rum, och att lagförslaget genom att i vissa betydelsefulla paragrafer som rättesnöre uppta allmänna uttalanden sätter domaren ur stånd att avsäga en dom, som är fotad på fasta och objektiva lagregler, för att i stället låta honom bedöma saken efter ett *skön*, som för domaren blir fotad på omdömen av personer, vilka kanske själva äro ytterst tveksamma om vad som kan vara rätt i den fråga, som är underställd de sakkunniga eller vad man vill kalla dem. Det kan rent av också hända, att dessa sakkunniga ha ett intresse av en lösning i viss riktning, eller det kan i det ena fallet bli sagt så av de tillkallade och i det andra fallet så, d. v. s. det blir växlande omdömen.

Enligt min uppfattning är med hänsyn till de *två första* skälen, alltså hänvisningarna och bearbetningarna, lagen om aktiebolag praktiskt taget oanvändbar för menige man och många därutöver. Och beträffande det *tredje* skälet vill jag säga, att efter min mening föreligger just här det kanske ömtåligaste stället i aktiebolagslagen. Den föreliggande utredningen har knappast ens försökt att ge sig i kast med vad som rymmes bakom uttryckssätten »allmänna bokföringsgrunder» och »god köpmannased», utan detta har skett först i utskottsutlåtandet. Det är mycket lätt och bekvämt att anlita dylika allmänna uttalanden, ty därmed kommer man förbi svårigheterna, men i verkligheten kvarstår svårigheten ändå. Det problem, som skall lösas, blir likväl kvar, och det blir ingen välsignelse med vad man har skrivit. Men jag anser inte, att man därför bör tappa modet, ty värre svårigheter har världen säkert gått i land med och lyckats övervinna. Jag tror för min del, att genom ytterligare arbete och fördjupning i ämnet skulle man kunna komma närmare problemets kärna, även om det då skulle gälla att söka sig fram — såsom Sveriges advokatsamfund säger — efter nya linjer.

Herr talman! Mer skall jag inte säga om min ställning i detta sammanhang. Jag står alltjämt kvar på avslagslinjen.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Det omfattande lagkomplex, som nu är föremål för kammarens behandling, berör mycket centrala delar av hela vårt ekonomiska liv.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Liksom fallet varit med andra stora lagförslag, har detta förslag till ny aktiebolagslag varit föremål för ett mångårigt och synnerligen grundligt förarbete. Redan för mera än tio år sedan togs frågan om en revision av den då gällande aktiebolagslagen upp. Denna aktiebolagslag, som är av 1910, var vid den tiden inte mera än något över tjugo år gammal. Anledningen till att man vid denna tidpunkt fann sig böra ta upp den gällande lagen till en allmän översyn har ju redovisats både i propositionen och i första särskilda utskottets utlåtande. Det hade hänt åtskilligt på detta område under de tjugo år, som den gamla aktiebolagslagen då hade varit gällande. Det hade vid skilda tillfällen visat sig, att de bestämmelser, som funnos upptagna i den gamla lagen, inte skapade det skydd mot missbruk, som man hade haft anledning att räkna med vid lagens tillkomst. Gång efter annan hade det visat sig, att den gällande lagstiftningen inte var tillräckligt bestämt utformad för att ge erforderligt skydd. Dessutom hade under de år, lagen varit i kraft, skett en oerhört snabb utveckling inom hela det ekonomiska livet. Aktiebolagsformen blev mer och mer dominerande som företagsform inom den industriella världen och affärslivet, och det började växa fram nya former för aktiebolagsverksamheten genom koncernväsendet och dylikt.

Den utveckling, som hade ägt rum på det sociala området, kunde inte heller underlåta att sätta sina spår även i detta hänseende. Det framträdde allt tydligare, att aktiebolagen och deras verksamhet inte längre bara fick vara en privatekonomisk fråga, utan att man här hade att ta hänsyn till att aktiebolagen ur skilda samhällssynpunkter hade mycket stor betydelse. Var och en vet ju, vilken oerhörd betydelse aktiebolagen ha i dagens liv, att de besitta stora naturtillgångar, att de behärska de kanske största delarna av vår industriella värld och att stora mängder av människor äro beroende av aktiebolagen för sin existens och sin verksamhet.

Denna utveckling var inte något säreget för vårt land, utan den hade förekommit i snart sagt alla länder. Det är också att märka, att i Europa har under de senaste åren revision av aktiebolagslagstiftningen genomförts i det stora flertalet länder, och vi komma bland de sista, då vi nu vilja genomföra en revision.

Då denna fråga togs upp till behandling i början av 1930-talet, var det ur statsmakternas synpunkt angeläget, att resultatet här inte endast skulle bli en produkt, som ur juridiska synpunkter kunde vara tillfredsställande, utan man fann det från början angeläget att redan på begynnelsestadiet koppla in det praktiska livets män, så att man skulle få en produkt, som tillkommit i samarbete mellan skickliga jurister och dem, som i praktiken hade att göra med denna företagsform. Arbetet har också bedrivits i intimt samarbete mellan dessa två grupper av medarbetare.

Det resultat, som framgått av lagberedningens arbete, blev också, då det skickades ut på remiss, välvilligt mottaget i vad gäller de materiella bestämmelserna. De allmänna principer, som varit vägledande för lagberedningens arbete, blevo i allmänhet inte utsatta för någon kritik, och de materiella bestämmelserna hälsades överhuvud taget med tillfredsställelse från näringslivets män och från de organisationer, som hade närmare kontakt med denna gren av samhällslivet.

Det kan alltså strykas under — och det vill jag göra i anledning av vad herr Linder här sade — att själva innehållet i detta förslag till aktiebolagslag inte har mött någon mera allmän gensaga i de avgivna yttrandena. Att det har rätt skilda meningar i olika detaljfrågor är inte att förundra sig över, och vi få ju anledning att senare komma in på detta, men i det stora hela har man

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
funnit detta lagförslag vara väl ägnat att läggas till grund för en ny lagstiftning på detta område.

Däremot har det, såsom herr Linder också framhöll, riktats åtskillig kritik mot den lagtekniska utformningen av förslaget. Jag vill inte bestrida, att lagförslaget lider av en viss tyngd, att det är ganska omständligt och att det därför inte är så lätt att vinna en överblick över vad den nya lagen innehåller. Men även om jag gör detta erkännande, vill jag därmed ingalunda medge, att herr Linder skulle ha rätt i sin starka kritik mot förslaget. Herr Linders kritik gick huvudsakligen ut på att lagförslaget var omständligt och framför allt på att det bygger på principen med hänvisningar från den ena paragrafen till den andra. Det är riktigt, här förekomma en hel mängd hänvisningar. Man har byggt upp detta förslag på samma grunder som den gamla aktiebolagslagen och tillämpat samma system. Och den huvudsakliga anledningen till att det kanske vilar en viss tyngd över detta lagförslag är ju, att vi i vår aktiebolagslagstiftning ha handlat på det sättet, att vi inte bara tagit upp bestämmelser, som äro av ren civillagsnatur, utan också ha tagit upp åskilliga bestämmelser av administrativ natur — allt detta om registrering och dylikt. Dessa omständigheter leda till att lagen blir tyngre än den annars skulle ha behövt bliva.

Inom justitiedepartementet har man efter de önskemål, som uttalats av lagrådet, gjort en omarbetning. Herr Linder uppehöll sig rätt mycket vid detta och påpekade, att härigenom hade man försämrat lagberedningens förslag. Jag vill då bara nämna, vilka ändringar man inom justitiedepartementet har gjort i lagberedningens förslag. Man har tagit bort en del detaljföreskrifter och vidtagit vissa förkortningar i uttryckssätten. Slutligen har man också gjort en mera genomgripande ändring i formellt hänseende därigenom att man har samlat alla stadganden om bundna aktier till en särskild avdelning. Detta är den överarbetning, som har skett. I den mån man har uteslutit detaljföreskrifter, kan jag inte tänka mig, att herr Linder har någonting att erinra, och i den mån man har försökt att förkorta uttryckssätt och dylikt, har det ju endast tjänat syftet att ta bort litet av den tyngd, som vilar över lagförslaget. Denna sammanföring av bestämmelserna angående bundna aktier har enligt min mening gjort lagen mera lättläst än den eljest skulle ha varit.

Nu har herr Linder emellertid ansett, att lagen, även med den omarbetning som har skett, dock är otymplig på grund av det stora antalet hänvisningar. Jag kan visst hålla med om att det tynger en lagtext med hänvisningar både till paragrafer, som man tidigare har läst, och till paragrafer, som stå längre fram i lagen. Men det har nog varit mycket svårt att undvika hänvisningar här. Hade man sökt göra det i någon större utsträckning, hade man på många ställen fått skriva om lagen. Den hade enligt min mening då blivit ännu tyngre. Man har nog vunnit i överskådlighet genom dessa hänvisningar.

Herr Linder anförde en del avskräckande exempel på hänvisningar, bland annat i 216 §, som skulle vara den allra värsta och som innehåller hänvisning till icke mindre än 83 paragrafer. Det låter förfärligt, då man hör, att här finns en paragraf i detta lagkomplex, vilken hänvisat till 83 olika lagstadganden i samma lag, men det blir inte alls så förfärligt, om man vet, vad 216 § innehåller. Den ger nämligen en uppräknig av de brott mot aktiebolagslagen, som skola bestraffas på ett visst sätt. Man talar om att den, som bryter mot den eller den eller den paragrafen o. s. v., skall ha det och det straffet. 216 § har alltså karaktären av en katalog över de olika förseelser, som kunna begås mot aktiebolagslagen och som medföra ett visst straff. Det är ju inte meningen, att man skall sitta och läsa 216 § för att se, vilka paragrafer man kan synda mot för att få det och det straffet, utan om en person begått den eller

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

den gärningen, slår man upp 216 § och ser efter, om den paragraf, som han har syndat mot, förekommer där och om han alltså skall straffas enligt denna paragraf. Det är inte någon så farlig hänvisning.

Herr Linder rekommenderade i detta hänseende det danska systemet. Där lär man kort och gott ha sagt, att den, som gör sig skyldig till förseelser mot aktiebolagslagen, straffas med böter, såvida inte strängare straff följer enligt allmän strafflag. Så kan man också säga. Men vi äro alltid mera noggranna och exakta i vår beskrivning av brott, och vi ha valt att tala om att den, som bryter mot den eller den eller den paragrafen, drabbas av det och det straffet.

Jag tror alltså, att herr Linder har överdrivit farorna av hänvisningarna i detta lagförslag. Herr Linder tillspetsade sin anmärkning i fråga om det formella så, att han räknar med att den nya aktiebolagslagen kommer att bli ett levnadsstudium för den, som verkligen vill tränga in i den. Herr Linder och jag äro väl ense om att man får beteckna detta uttryck såsom en mild överdrift, och jag har en stark känsla av att första särskilda utskottet, som nu i tre à fyra månader har sysslat med denna aktiebolagslagstiftning, har haft en ganska god förmåga att tränga in i, inte bara den nya lagstiftningens principer, utan också dess detaljer. I varje fall vittnar det utlåtande, som första särskilda utskottet har avgivit, om att svårigheterna att penetrera detta lagförslag inte ha varit så fruktansvärda. De tyckas åtminstone inte ha varit så stora för de lekmän, som ha suttit i utskottet.

Vidare gjorde herr Linder åtskilliga anmärkningar beträffande det materiella innehållet i detta lagförslag, och dessa anmärkningar koncentrerade sig på den synpunkten, att man här har rört sig alltför mycket med allmänna uttryck, såsom »god köpmannased» och en del andra sådana; man har talat om »allmänna bokföringsgrunder» och sagt, att åtgärder inte få lända till förfång för bolaget o. s. v. Herr Linder efterlyste här en precisering. Då vill jag säga: skulle man försöka precisera dessa mera allmänna uttryck, tror jag, att den anmärkningen med fog kunde riktas mot lagförslaget, att det vore tungt och svårläst. Då finge man verkligen gå i detalj på ett helt annat sätt än vad man har gjort här. Dessutom skulle det medföra den stora nackdelen, att man tid efter annan finge lov att ändra lagstiftningen. »God köpmannased» och »allmänna bokföringsgrunder» är inte något en gång för alla fastslaget, utan det är sådant, som befinner sig i ständig utveckling. Skulle man ersätta dessa allmänna regler med preciserade detaljstadganden, finge man säkerligen, som sagt, tid efter annan ta upp frågan om revision av denna lag.

Men dessa formella anmärkningar äro ju inte avgörande, om det verkligen skulle ligga en allvarlig fara i de mera allmänna uttrycken såsom det om »god köpmannased». Herr Linder sade, att det inte kan leda till annat än godtycke, osäkerhet och oklarhet, att man använder sådana uttryck i lagen. Men vi måste ju i hela vårt rättsliv ofta bygga just på sådana allmänna principer. Herr Linder som jurist vet, att vi jurister bruka räkna med en förnämlig man, som kallas bonus pater familias, den gode familjefadern, vars handlande i rätt mycket bör vara normerande för vanliga människors handlande, och jag är övertygad om att vi inom företagarvärlden ha en motsvarighet till bonus pater familias, vars handlande bör kunna tjäna såsom norm för hur man skall uppträda på detta område. Svårigheterna för domstolarna att få klarhet i vad som är god köpmannased eller allmänna bokföringsgrunder äro nog inte alltför stora. Man har ju där alltid möjlighet att gå till de auktoritativa organ, som företräda näringslivet — handelskamrarna, kommerskollegium — och där få uttalanden om vad som är det riktiga här, om man inte själv har det på känn. Jag tror, att i allmänhet komna domarna att ganska väl kunna avgöra, om en viss åtgärd kan läggas in under beteckningen god köpmannased eller

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

om den strider däremot. Det blir nog inte något godtycke med denna bestämmelse, utan den skapar i stället möjligheter att ta hänsyn till de skiftande förhållandena.

Jag kan alltså inte finna, att de erinringar, som herr Linder har framfört mot lagförslaget i dess helhet, äro av den natur, att de böra föranleda tvekan om godtagandet av detta. Enligt min mening innebär lagförslaget en betydande förbättring av den nu gällande aktiebolagslagen. Det ger oss möjligheter att hindra åtskilliga missbruk, som nu opåttalt kunna försiggå, och det ger oss möjlighet att bemästra nya situationer, som kunna uppkomma på detta område. Det är min livliga förhoppning, att detta lagförslag, som jag nu hoppas blir genomfört, kommer att visa sig vara till gagn för hela vårt ekonomiska liv. Jag vill gärna begagna detta tillfälle att uttala ett tack till alla dem, som under många år ha arbetat med detta mycket svårlösta problem. Det är ett synnerligen samvetsgrant arbete, som här har utförts och som nu har resulterat i detta lagförslag. Mitt tack riktar sig inte endast till dem, som under det förberedande arbetet ha nedlagt mycken möda därpå, utan jag vill också uttala ett tack till första särskilda utskottet för det synnerligen samvetsgranna arbete, som nu utförts, och för den välvilliga behandling, som förslaget har fått där. Utskottet har funnit sig böra göra en del ändringar i förslaget. De äro i allmänhet inte av mera genomgripande natur. Det kan givetvis råda delade meningar om önskvärdheten och lämpligheten av dem, men i stort sett måste jag säga, att jag finner den granskning, som första särskilda utskottet har ägnat frågan, vara ur min synpunkt mycket tillfredsställande.

Till en del detaljer skall jag senare återkomma. Jag vill nu endast uttala den förhoppningen, att första kammarens ledamöter i motsats till herr Linder skola vara beredda att fatta ett positivt beslut i denna fråga.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr Gärde: Herr talman! Det kan kanske vara av intresse för kammarens ledamöter att erhålla en översikt över innehållet i det förslag till ny aktiebolagslag, som vi i dag ha att behandla.

Aktiebolagsrätten tillhör den s. k. associationsrätten. Dennas uppgift är att rättsligt reglera samverkan mellan flera rättssubjekt för tillgodoseende av ett visst för dem alla gemensamt ekonomiskt eller ideellt syfte. Denna samverkan kan ske i olika former, allt beroende på dess syfte. Den kan ske i den ideella föreningens form, den kan ske under den form som betecknas som ekonomisk förening. I andra fall kan samverkan ske i handelsbolagets form — samverkan avser då att tillgodose ett visst ekonomiskt syfte; de samverkande svara i detta fall solidariskt för de förbindelser de ingå. Samverkan kan också ske i aktiebolagets form. Det utmärkande för denna form av association är, att man sätter in ett visst kapital i sammanslutningen och att man icke i vidare mån är ansvarig för sammanslutningens förbindelser. I regel äro sammanslutningar av den karaktär, som nu berörs, juridiska personer d. v. s. de äga i eget namn ingå avtal och företaga rättshandlingar.

Särskilt i vårt land har aktiebolagsformen kommit till användning. Den går ganska långt tillbaka i tiden, men särskilt de sista hundra åren ha lett till en mycket stark utveckling av denna företagsform, och den spelar som vi alla veta för närvarande en mycket betydande roll i vårt ekonomiska liv.

Beträffande aktiebolagens betydelse kan jag här åberopa en framställning av professor Oskar Sillén vid Stockholms handelshögskola. Jag kan kanske tillåta mig att referera några uttalanden från hans framställning. Han

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

upplyser, att medan vi i Sverige redan år 1908 hade cirka 5 000 aktiebolag, fanns det samtidigt i hela det dåvarande Tyskland endast 5 200 aktiebolag. Sedan 1908 har antalet i vårt land stigit så kraftigt, att det år 1942 — från vilket år herr Silléns framställning daterar sig — uppgick till inemot 20 000, medan det i Tyskland icke torde överstiga 7 500. Denna stora skillnad beror i viss mån därpå, att i den svenska aktiebolagslagen har sedan gammalt gällt, att aktieteckning i ett bolag kan avse ett jämförelsevis mycket lågt belopp, under det att summan i andra länder har satts väsentligt högre.

Det kan nämnas, att i oktober 1941 funnos icke mindre än 40 000 svenska aktiebolag registrerade. Av dessa torde dock en väsentlig del ha kvarstått i registret sedan deras verksamhet upphört. Man torde nog kunna räkna med att omkring hälften utgjorde bolag, som ännu voro i verksamhet.

Beträffande de svenska bolagens sammanlagda aktiekapital har gjorts en utredning år 1934 av statistiska centralbyrån på föranstaltande av lagberedningen. Av denna utredning framgår, att man undersökt 15 000 aktiebolag, och det sammanlagda aktiekapitalet och reservfonderna i dem utgjorde inte mindre än 6,2 miljarder kronor, medan deras främmande kapital, d. v. s. skulder, var 6,8 miljarder kronor. Alltså rörde de sig sammanlagt med ett kapital på icke mindre än 13 miljarder kronor. Enligt 1931 års folkräkning var antalet aktiebolag ungefär lika stort som de i andra associationsformer bedrivna företagen, men aktiebolagens totala affärsomsättning var redan då 53 proc. av den för hela landet uppgivna totala omsättningen. Antalet i aktiebolagen sysselsatta personer utgjorde ej mindre än 45 proc. av de i alla svenska företag, inklusive de av stat eller kommun drivna, arbetande personerna. Och den av aktiebolagen använda drivkraften i form av elektrisk energi utgjorde i hästkrafter 75 proc. av landets totalsiffra.

Dessa upplysningar lämnades 1931, och säkert ha under de tretton år, som förflutit sedan dess, relationstalen snarare ändrats till aktiebolagens förmån än tvärtom. Det torde utan vidare för envar stå klart vilken ekonomisk betydelse aktiebolaget såsom företagsform har för vårt lands ekonomiska liv, och uppenbart kan det inte av någon ifrågasättas att lösgöra näringslivet från denna företagsform. En sådan åtgärd skulle förutsätta en mycket djupgående omläggning av de nuvarande grunderna för näringslivet i dess helhet. Om sålunda aktiebolaget såsom företagsform alltjämt bör bibehållas, är det en viktig uppgift för lagstiftaren att med uppmärksamhet följa dess utveckling och att noga angiva de riktlinjer, som krävas för att denna företagsform ur såväl allmän som enskild synpunkt skall bli till största gagn.

Aktiebolaget har sin grund i den enskilda företagsmheten och i enskilda intressen, men som alltid i liknande fall gäller, att de enskilda intressen, varom här är fråga, måste samordnas med samhällets intressen, med de allmänt ekonomiska och sociala intressen, som ur samhällets synpunkt äro omistliga eller av värde. Denna synpunkt framträder särskilt i vår tid med stor styrka.

Lagberedningen har i sitt förslag, såsom även framgått av departementschefens nyss hållna anförande, särskilt beaktat denna sida av saken. I utskottets yttrande ha samma synpunkter kommit till uttryck. Jag skall därför be att få citera några uttalanden av utskottet.

Utskottet säger bl. a.: »De senaste årtiondenas djupgående förändringar i sociala och politiska åskådningar ha också i olika avseenden betydelse för aktiebolagsväsendet. Den dominerande ställning aktiebolaget såsom företagsform äger i vår tids ekonomiska liv har medfört, att även andra intressen än de som förut särskilt skyddats av aktiebolagslagstiftningen måste beaktas. Ett sunt aktiebolagsväsende är sålunda på grund av antalet hos aktiebolagen anställda arbetare och tjänstemän av stor betydelse ur social synpunkt liksom för folk-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
hushållet i dess helhet.» Vidare framhåller utskottet, att »det nutida aktiebolagets uppgift icke är begränsad till att vara ett instrument för privatekonomisk vinning, utan att det — i överensstämmelse med nutida social åskådning — har att fylla en viktig funktion i hela näringslivets och folkförsörjningens tjänst».

Bland de olika problem, som möta inom aktiebolagslagstiftningen, är frågan om aktiebolagets soliditet en av de allra viktigaste. Förtroendet hos allmänheten får icke rubbas genom att den lockas att satsa pengar i ett företag, som icke har en solid ekonomisk grundval. Denna synpunkt gäller ock borgenärerna; de böra icke genom falska förespeglningar förledas att lämna lån åt insolventa företag. Bolagens konsolidering har dock kanske sin främsta betydelse ur näringslivets synpunkt och därvid inte endast för det rent ekonomiska utbytet, utan för alla som äro anställda hos bolaget. Det är av vikt, att bolaget har en sådan ekonomisk bärkraft, att det kan stå emot en kris i näringslivet och ändock fortsätta sin verksamhet samt draga försorg om de anställda. På detta sätt framträder som ett viktigt allmänt krav kravet på aktiebolagens konsolidering. Givetvis kan jag inte här — det skulle ta alltför lång tid i anspråk — redogöra för alla de lagregler, som kunde vara av intresse ur nu angivna synpunkter, utan jag måste begränsa mig till att redogöra för vissa kärnpunkter i förslaget.

I detta sammanhang inställer sig helt naturligt frågan, hur det föreliggande förslaget på denna punkt förhåller sig till den tidigare gällande lagen — 1910 års aktiebolagslag.

Enligt gällande aktiebolagslag är bolag skyldigt att av sin årsvinst avsätta tio procent till en reservfond till dess reservfonden uppgår till tio procent av aktiekapitalet. Om bolagets aktiekapital är 100 000 kronor skall alltså bolaget fortsätta med avsättningen av sin årsvinst till dess reservfonden uppgår till 10 000 kronor. På denna punkt innehåller förslaget en skärpning av nuvarande bestämmelser. Avsättningen av dessa tio procent av årsvinsten skall enligt det föreliggande förslaget fortgå till dess reservfonden uppgår till tjugu procent av aktiekapitalet. I det nyssnämnda exemplet får man alltså inte upphöra med avsättningen förrän fonden uppgår till 20 000 kronor. Enligt förslaget tillkommer emellertid en betydelsefull bestämmelse. Även sedan reservfonden uppgått till sålunda föreskrivet belopp, skall avsättningen av tio procent av årsvinsten i vissa fall fortgå. Detta gäller för den händelse skulderna i bolaget — vad man brukar kalla bolagets främmande kapital — överstiga aktiekapitalet och reservfonden, alltså vad man brukar kalla bolagets egna kapital. Om således i nyssnämnda exempel med ett aktiekapital av 100 000 kronor skulderna uppgingo till 150 000 kronor, måste avsättningen till reservfonden eller en skuldregleringsfond fortsätta med ytterligare 30 000 kronor. Genom denna extra avsättning av 30 000 kronor uppnås då jämvikt mellan bolagets främmande kapital och dess egna kapital. De 30 000 kronorna kunna avsättas till reservfonden, men de kunna också avsättas till en särskild skuldregleringsfond, för vilken i stort sett gälla samma bestämmelser som för reservfonden. På denna punkt tillkommer dock en kanske ännu viktigare ekonomisk spärr. Innan jämvikt uppnåtts mellan bolagets egna och dess främmande kapital, får utdelning icke ske med mera än fem procent av den behållna förmögenheten. Därest bolaget vill utdela mera än fem procent, måste ett lika stort belopp som det varmed utdelningen överskjuter fem procent avsättas till reservfonden eller skuldregleringsfonden. Det finns således här vad man kan kalla en utdelningsspärr för att hindra att det för konsolidering av företaget nödvändiga kapitalet så att säga skall rinna ut ur bolaget. Tydligt är att man genom dessa bestämmelser åstadkommer en högst väsentligt star-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

kare stabilitet för bolagets ekonomi än genom de nuvarande bestämmelserna.

Jag skall därefter övergå till en annan punkt i förslaget, vilken även måste anses såsom en synnerligen viktig huvudpunkt, nämligen den om redovisning och kontroll. Liksom enligt gällande lag företrädes ett bolag alltid av en styrelse på en eller flera ledamöter. Jag skall inte ingå på de regler, som i det nya förslaget lämnas i avsikt att förstärka styrelsens ställning och sammansättning. Jag kan endast nämna, att i bolag med ett något större aktiekapital alltid skall finnas en verkställande direktör för att på det sättet ansvaret och ledningen skola vara samlade på en hand. Denna styrelse är, såsom också är fallet enligt gällande lag, ansvarig inför bolagsstämman för sitt görande och låtande och skall till bolagsstämman avgiva redovisning. Som bekant uppräftar därvid styrelsen vissa redovisningshandlingar, som tillhandahållas i första hand de av stämman utsedda revisorerna och sedan föredragas på bolagsstämman. Det är bolagsstämman som fattar beslut, huruvida styrelsen fullgjort sin redovisningsskyldighet och kan beviljas ansvarsfrihet eller icke. Denna ordning bibehåller förslaget i stora drag. Emellertid tillkomma även här vissa ytterst betydelsefulla bestämmelser om redovisningshandlingarnas innehåll, var till motsvarighet helt saknas i nu gällande lag. Det är ju uppenbart för envar att dessa redovisningshandlingar för att en kontroll skall bli verkligt effektiv måste ha en ganska stor fullständighet och utförlighet. Härom meddelas synnerligen ingående bestämmelser i förslaget. Där givas bestämmelser om hur balansräkningen skall uppställas, vilka poster som skola upptagas, hur avskrivningar skola göras, vilka grunder som skola tillämpas vid värderingen av de olika posterna, exempelvis anläggningstillgångar och omsättningstillgångar etc. Genom denna specifikation av balansräkningen liksom av vinst- och förlusträkningen underlättas kontrollen i mycket hög grad.

I första hand utövas även enligt det nya förslaget kontrollen av revisorerna. Men även på denna punkt innehåller förslaget åtskilliga bestämmelser, som äro ägnade att stärka revisionen och göra den mera verksam. Sålunda upptar förslaget en föreskrift, att i bolag, vilka låtit å fondbörs notera sina aktier och obligationer eller i vilka aktiekapitalet eller maximikapitalet uppgår till två miljoner kronor, en av revisorerna skall vara auktoriserad revisor. I olikhet mot gällande lag kan en minoritet, som företräder mera än en tredjedel av samtliga på stämman företrädde aktier, påverka revisorsvalet. Denna minoritet kan nämligen efter en viss proportionell valmetod tillsätta den ena av revisorerna. Detta är uppenbart av stor betydelse för revisionens effektivitet.

Vad jag nu sagt gällde redovisningen och kontrollen, där alltså förslaget meddelar detaljerade och tvingande bestämmelser om hur redovisning skall ske.

Jag övergår så till en annan aktiebolagsrättslig fråga, som är reglerad i förslaget men däremot icke i nu gällande lag. Det är frågan om koncernväsendet. Det har blivit allt vanligare i fråga om bolaget såsom företagsform, att ett bolag vinner ett avgörande inflytande i ett eller flera andra bolag genom att förvärva större delen av dessa andra bolags aktier. Förstnämnda bolag kallas då som bekant moderbolag och de andra dotterbolag. Koncernbildningen har i många fall, helt säkert i det stora flertalet fall, fyllt ett fullt lojalt syfte, men erfarenheten har också visat, att de nuvarande aktiebolagsrättsliga reglerna icke äro tillräckliga för att förhindra en styrelse att såväl för aktieägare som för borgenärer dölja klandervärda manipulationer av stor ekonomisk räckvidd. Genom koncernväsendet har man kunnat framställa ett bolags ställning inför allmänheten och i redovisningshandlingarna i en väsentligt förmånligare dager än vad som varit möjligt, om man redovisat för koncernen i dess helhet.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Förslaget har på olika sätt sökt komma till rätta med missförhållandena på detta område. Jag skall inte här följa förslaget i dess detaljer — det skulle föra alltför långt — utan jag vill endast nämna, att den ledande grundtanken härvid varit, att alla de i koncernen sammanslutna bolagen skola ur redovisnings- och vinstutdelningssynpunkt behandlas såsom en enda ekonomisk enhet, vilket de ju också i själva verket äro. Denna del av förslaget är som sagt en fullständig nyhet i förhållande till gällande rätt.

Jag kommer därefter in på frågan om tillsynen och publiciteten. Tillsynen över aktiebolagens verksamhet skall liksom enligt gällande aktiebolagslag utövas av patent- och registreringsverket, men i det avseendet har man utbyggt tillsynsverksamheten långt utöver gällande lag. Åtskilliga av de beslut och de bolagsåtgärder, som tidigare kunde fattas av bolaget utan medverkan av patent- och registreringsverket, ha nu dragits in under detta verks kontroll och kräva för att få gällande kraft registrering hos denna myndighet. Patent- och registreringsverkets granskningsbefogenhet omfattar emellertid endast de lagliga förutsättningarna för en viss bolagsåtgärd, däremot icke själva lämpligheten ur förvaltningssynpunkt. Men genom att det nya förslaget uppställer långt mera ingående krav på registreringshandlingarnas innehåll, kommer faktiskt denna kontroll mycket nära en ren sakkontroll. Kontrollen erhåller på detta sätt en helt annan innebörd än den nuvarande, som ju måste bli relativt verkningslös med hänsyn till att i gällande lag föreskrift saknas om registreringshandlingarnas innehåll och fullständighet. Tillsynsmyndighetens granskning omfattar i olikhet mot gällande lag också själva bolagsbildningen. Enligt gällande lag ha länsstyrelserna en viss befogenhet att följa bolagsbildningar, men denna befogenhet har i allmänhet inte utnyttjats. Nu överflyttas den på registreringsmyndigheten, och erhåller därigenom en helt annan innebörd. Så snart handlingarna kommit in till patent- och registreringsverket äro de offentliga. Var och en äger ta del av dem. Från denna huvudregel om handlingarnas offentlighet ha gjorts vissa mycket starkt begränsade undantag. På denna punkt har en reservation fogats till utskottets utlåtande. Jag skall dock inte i samband med denna min allmänna redogörelse närmare ingå på reservationen.

Såsom framgått av departementschefens anförande har utskottet i allt väsentligt anslutit sig till propositionen. De av utskottet företagna ändringarna äro i stort sett av formell natur och de innebära intet avsteg från förslagets principer. Bland de ändringar utskottet gjort kan jag här kanske inskränka mig till att nämna en, nämligen den om förvaltningsberättelsens innehåll. Utskottet har här tillagt en skyldighet för styrelsen att lämna vissa uppgifter av mera allmän ekonomisk innebörd. 103 § 1 mom. stadgar i sitt första stycke: »I förvaltningsberättelsen skall, i den mån det finnes kunna ske utan förfång för bolaget, upplysning lämnas om sådana för bedömningen av bolagets ställning och resultatet av dess verksamhet samt styrelsens och verkställande direktörs förvaltning viktiga förhållanden, vilka ej framgå av balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen, så ock om händelser av väsentlig betydelse för bolaget, jämväl där de inträffat efter räkenskapsårets slut.» Det av utskottet tillagda stycket lyder: »I förvaltningsberättelsen skall uppgivas medelantalet under räkenskapsåret anställda arbetare samt medelantalet övriga i bolagets tjänst anställda personer. I den mån motsvarande uppgifter ej lämnas i vinst- och förlusträkningen, skall ock i särskilda poster upptagas sammanlagda beloppet av utbetalda löner och ersättningar under räkenskapsåret dels till arbetare, dels till styrelsen samt verkställande direktör och andra företagsledare, dels ock till övriga befattningshavare i bolaget.»

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Inom utskottet har det ansetts, att aktieägarna med hänsyn till den betydelse aktiebolagen hade för sysselsättningsförhållandena och även ur andra sociala synpunkter borde hållas underkunniga om dessa förhållanden, liksom det just ur allmän ekonomisk synpunkt borde vara av betydelse att se, hur många människor som verkligen hämta sitt uppehälle från bolagets verksamhet och hur utgifterna för löner fördela sig å ena sidan mellan de ledande inom bolaget och å andra sidan andra där anställda personer, främst arbetarna. I fråga om denna ändring i förslaget är utskottet enigt.

Herr Linder har, som kammaren har sig bekant, avgivit en reservation, vari förslaget avstyrkes. Denna reservation har redan utförligt bemötts av justitieministern, och jag kan därför fatta mig mycket kort.

Givetvis kunna mot förslagets formella avfattning göras vissa erinringar, men man rör sig här med ett material, som ur lagteknisk synpunkt är mycket svårbehärskat. Herr Linder har sagt, att det stora antalet hänvisningar försvårar en överblick av lagen och lagens studium överhuvud taget, och det är ju klart att en lag med så många hänvisningar inte utgör någon nöjesläsning, det är inte en lag som man i lugn och ro kan ligga och läsa på sin soffa. Om däremot någon har ett praktiskt fall, och han vill rådfråga lagen, undrar jag ändå om inte, och det är ju den väsentliga synpunkten, de talrikt förekommande hänvisningarna underlätta hans möjligheter att sätta sig in i bestämmelserna på den föreliggande punkten. Han kan då genom att följa dessa hänvisningar få reda på alla de bestämmelser i lagen, som röra ifrågavarande fall, och det är ju dock av ett stort praktiskt värde. Lagen ersätter på det sättet en kommentar, i vilken annars skulle upptagas hänvisningar till dessa lagrum.

Jag kan inte heller godtaga herr Linders anmärkning mot lagrådet, som otvivelaktigt, särskilt genom att utflytta vissa speciella bestämmelser i förslaget till en självständig avdelning, åstadkommit en väsentligt större överskådlighet. I de fall då lagberedningens förslag var något utförligare kan man ju tvista om huruvida en viss utslutning borde ha gjorts eller ej. I stort sett måste nog lagrådets bearbetning av förslaget anses ha lett till ett bättre förslag än det tidigare.

Vad angår förslagets sakliga innehåll, ha alla vitsordat, att det är resultatet av ett såväl skarpsinnigt som gediget arbete. Det tror jag att vi inom utskottet, som under dessa månader sysslat med detta förslag, kunna vitsorda, och jag tror att inte ens herr Linder vill taga avstånd från det omdömet.

Om man under sådana förhållanden vill även för denna lagstiftning uppgöra ett balanskonto, tror jag att de poster, som ligga förslaget till last, äro helt försvinnande gentemot dem som tala för förslaget och att det alltså föreligger ett högst betydande saldo till förslagets förmån.

Jag skall som jag sagt inte beröra de reservationer, som avgivits vid olika paragrafer. Reservanterna komma väl att utveckla sina synpunkter, och jag blir då eventuellt i tillfälle att bemöta dem.

Jag ber nu endast, herr talman, att få yrka bifall till 1 §.

Herr Siljeström: Herr talman! Jag hade från början inte tänkt begära ordet i denna debatt om de allmänna principer, på vilka detta lagförslag bygger. Jag finner mig emellertid föranlåten att yttra några ord med anledning av den utförliga motivering, som herr Linder bestått sin reservation, däri han yrkar avslag på hela lagen.

Det framgår ganska tydligt av vad herr Linder sade, att han är en överdrifternas man. Vi ha i det särskilda utskottet arbetat på detta förslag från den 20 januari till den 22 maj — det är en period av fyra månader, en period av ett

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

emellertid och synnerligen intresseväckande arbete. För herr Linder var emellertid denna period alldeles för kort, och han ansåg att detta lagförslag och den behandling det genomgått i utskottet var tillräcklig anledning till att genomföra förslaget om en ändring av riksdagens arbetsformer. Jag förmodar, att herr Linder inte menar mera allvar med det påståendet än han kanske gjort med de övriga påståenden, som han anknutit till sina reflexioner här i dag.

Det är alldeles riktigt som här tidigare framhållits, att detta förslag är synnerligen detaljrikt, att det är en smula svåröverskådligt och att det på grund av sina många hänvisningar är besvärligt för menige man att sätta sig in i. Herr Linder har nästan uteslutande uppehållit sig vid dessa formella oegentligheter, och herr Linder har citerat olika uttalanden av organisationer och auktoriteter, som bekräftat detta förhållande, men herr Linder har i sitt långa anförande knappast spilt ett ord på de stora sakliga förtjänster, som detta förslag dock innehåller. Jag vill helt kort läsa upp några av de uttalanden som gjorts om de stora förtjänsterna hos förslaget. Således säga näringsorganisationerna, att förslaget är utarbetat med synnerlig omsorg och synes väl lämpat att läggas till grund för lagstiftning. Sveriges advokatsamfund har framhållit, att beredningen genom sin uttömmande och klara analys — såvitt man kan döma i förväg — lyckats undanröja mycken osäkerhet och även i betydande utsträckning förmått giva materiellt mera tillfredsställande bestämmelser. Slutligen har lagrådet funnit, att förslaget till sitt sakliga innehåll har stora förtjänster, och har uttalat, att en lagstiftning, byggd på förslagets principer, torde komma att verksamt främja rättssäkerheten inom hithörande område. Sådana uttalanden tycker jag väga mera än en kritik, som riktas mot vissa formella detaljbestämmelser. Det förefaller mig som om man vore alltför mycket benägen för vad jag skulle vilja kalla pedanteri, om jag får använda ett sådant uttryck, när man går så långt, att man på dessa grunder yrkar avslag på ett förslag, som är så uppskattat av dem, för vilka det skall gälla och som har omfattats av utskottets samtliga ledamöter med stor tillfredsställelse.

Emellertid har herr Linder gjort en del sakliga uttalanden, som jag skall försöka, även jag från min domarsynpunkt, något bemöta. Herr Linder har särskilt vänt sig mot några allmänna uttryck, som förekomma i lagen, uttryck såsom »god köpmannased» och »allmänna bokföringsgrunder». Herr Linder har förmenat, att sådana uttryck skulle innebära, att hela lagstiftningen kunde bli föremål för domarens godtycke vid behandlingen av förekommande spörsmål. Nu är emellertid inte denna lag den första, där det förekommer dylika allmänna uttryckssätt. Jag skulle kunna gå tillbaka ända till den kasuistiskt, det vill säga för särskilda fall, skrivna 1734 års lag, vilken upptog regler för speciella fall, som man hade tänkt sig. Men det var naturligtvis omöjligt att då förutse alla de olika fall, som skulle komma att inträffa under den tid lagen gällde. Följaktligen fick domaren vid sidan av dessa bestämmelser skapa en rätt, som han trodde överensstämde med 1734 års lag. Han fick utgå från denna givna regel för särskilda fall och taga reda på vilken huvudregel som låg bakom, vilken sedan gjordes till regel för de fall, varom lagen inte hade någon bestämmelse. 1734 års lag kom trots sitt kasuistiska skrivsätt i själva verket att ge uttryck för sådana principer som herr Linder nu vänder sig emot, och i modernare lagstiftning är detta förfaringssätt ytterst vanligt. I köplagen, som väl herr Linder haft nöjet att tillämpa många gånger, finns otaliga sådana uttryck. Där finns uttrycket »ringa dröjsmål», där finns uttrycket »oskäligt uppehåll» etc. Ingen kan ju säga bestämt, när ett uppehåll är oskäligt. Stort utrymme har där lämnats åt domarens fria skön eller godtycke. Vi ha vidare i avtalslagen uttryck som »tro och heder». Det kan ju råda en ytterst skiftande uppfattning om vad som menas med »tro och heder». Jag är dock av den uppfattningen, att just

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

sådana uttryck ge oändligt mycket större möjligheter för en domare att utöva en materiellt rätt dömande verksamhet än alltför långt i detalj gående föreskrifter, genom vilka domaren blir bunden att i det speciella fallet tillämpa en regel, som kanske inte passar på just detta fall och således inte ger uttryck för den materiella rättvisan. Får däremot domaren möjlighet att på grundval av allmänt hållna uttryck i det speciella fallet fälla en dom, som mera än en noggrant given regel skulle tillfredsställa det materiella resultatet, tror jag man kan vara tacksam därför.

Jag har visserligen hört uppges, att man på en del håll är rädd för sådana här allmänna uttryck. Man förmenar att de skulle ge alldeles för mycket utrymme åt domarens individualitet och hans speciella synpunkter, så att rättstillämpningen ej skulle bli enhetlig. En viss risk för sådant finnes naturligtvis, men jag tror inte man skall överdriva den, allra helst när det gäller ett land som vårt, där rättskänslan är så stark och utpräglad som jag tror knappast i något annat land i Europa. Det skulle aldrig gå för domstolarna här i landet att bygga sina utslag på eget godtycke i strid med den rättskänsla, som finnes. Särskilt i häradsrätterna skulle detta vara alldeles omöjligt med hänsyn till nämnden, som sitter bakom domaren och som utgör ett uttryck för vad folket känner och tänker. Också herr Linder har varit häradshövding och vet därför, att nämndemännen icke bara äro några nickegubbar som instämma i vad domaren säger, utan att de äro människor som veta vad de vilja och ha på känn vad som är rätt eller icke. Det skulle aldrig gå för en domare att överskrida de gränser, som nämndens rättsmedvetande sätter. Jag tror därför att man skall vara tacksam för att lagstiftningen söker använda sådana mera allmänna uttryck.

När herr Linder vänder sig mot dessa allmänna talesätt, är det i alla fall rätt märkligt att han ej har samma uppfattning när det gäller straffbestämmelserna. Därvidlag, säger herr Linder, har lagen gått in på en alldeles felaktig väg: den har specificerat och specialiserat alldeles för mycket. Herr Linder har i stället hänvisat till den danska lagens allmänna bestämmelser. Men just när det gäller straffbestämmelser bör det vara klart och tydligt fastslaget i lagen vad som är straffbart och vilka gränser man icke får överskrida. Jag tror att man skall vara tacksam för att också här har uppehållits den gamla regeln: intet straff utan beskriven lag.

Till slut kan jag i allt väsentligt ansluta mig till den karakteristik av detta lagförslag, som utskottets ordförande här har lämnat. Jag finner det synnerligen glädjande att man kunnat vinna en sådan allmän uppslutning kring detsamma. Under utskottsbehandlingen har man givetvis på många punkter från början ställt sig en smula tveksam, men det har visat sig att enighet så småningom kunnat vinnas om det väsentliga. På en eller annan punkt, som dock icke hör till de mera betydande, har en del reservationer avgivits. Jag har ingen anledning att i detta sammanhang gå in på dem utan får kanske tillfälle att göra det senare.

Jag ber att få yrka bifall till 1 §.

Herr **Björnsson**: Herr talman! När jag ämnar yttra mig i denna debatt om lagens allmänna innebörd, vill jag betona att jag gör det såsom lekman efter det att fyra jurister här ha uppträtt.

Såsom lekman finner jag att det ligger mycket i herr Linders anmärkningar, särskilt i den där han beklagar att lagen fått en så komplicerad formulering att det för en lekman är mycket besvärligt att sätta sig in i densamma. Och detta är enligt min mening en så mycket gravare anmärkning som ju de många bolag, som finnas i vårt land, i mycket stor utsträckning skötas av lek-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

män. Det är ganska betecknande när man får höra, att i en katalog över straff upptagits 83 olika sätt att bära sig illa åt för att man skall vara hemfallen till denna kategori av straff; jag har inte kontrollerat herr Linders statistik, men tar för givet att den är riktig.

Jag skulle emellertid kunna peka på andra brister, som för mig te sig sakligt viktigare. Särskilt skulle jag ha satt mycket stort värde på om man i förarbetena till denna lagstiftning hade underkastat vårt bolagsväsen en ekonomisk-statistisk analys. Den bolagsflora vi ha är mycket rikt utvecklad, och det skulle nästan behövas en bolagsväsendets Linné för att konstatera vilka familjer, slakten och arter det är fråga om. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på den koncernbildning, som nu har fått en utomordentligt stor utbredning. I det sammanhanget talar lagen bara om moder- och dotterbolag, men det finns också många andra beteckningar för att utmärka släktskap av detta slag: holdingbolag, trustar och syndikat — den sist nämnda typen ägnar man ju inte så mycket intresse åt nu som tidigare. Det skulle åtminstone för mig, och jag tror för många med mig, ha varit till mycket stor tillfredsställelse om man kunnat få dessa olika bolagstyper analyserade och klassificerade, och jag tror att det ej kan anses alldeles uteslutet, att en sådan analys skulle kunnat ge till resultat en annan och enklare disposition av lagen. Det är möjligt att man då skulle kunnat skriva en relativt enkel lag för en bolagstyp, som kunde kallas vulgaris eller någonting sådant — alltså gemenligen förekommande bolag. Allmänheten har ju stort intresse av att kunna följa med skötseln av sådana bolag, och det skulle bli möjligt med hjälp av en sådan enkelt formulerad lag. För mera komplicerade bolagstyper kunde man sedan ha utarbetat tilläggsbestämmelser där sådana varit nödvändiga och lämpliga.

Jag har också känt det såsom en brist att oklarheter, som finnas i den nu gällande lagen, alltjämt kvarstå. Det var inte riktigt entydigt vad som i vissa fall menades, och när vi inom utskottet skulle försöka taga reda på innebörden, visade det sig att vi helt enkelt inte kunde våga oss på att tolka dessa ställen. Såsom framgår av utlåtandet har jag också i den speciella delen haft erinringar att göra mot vissa bestämda paragrafer.

Trots detta har jag icke kunnat komma till samma slutsats som herr Linder. Jag tycker att detta lagförslag innehåller så många viktiga förbättringar att de vida överväga felen. Jag vill bara i korthet hänvisa till vad herr Gärde har sagt och peka på exempelvis konsoliderings- och kontrollbestämmelserna. Därför har jag, herr talman, kommit till det resultatet att det skall lända till fördel för vårt bolagsväsen, om man nu i stort sett godkänner det föreliggande förslaget.

Naturligtvis kunde man spekulera på det sättet, att om riksdagen nu avslår detta förslag, bleve det större utsikter att relativt snart få fram ett mera tillfredsställande lagförslag, men jag är inte så säker på det. När det gäller koncernbolagen, där efter min mening den största bristen i lagförslaget ligger, stöter man på en motivering för att ha stannat där man gjort, som jag tycker att jag kan förstå: praxis på detta område har ännu icke blivit så stadgad, att man varit mogen att skriva utförligare regler. Om det förhåller sig så, vinner man ju ingenting med att nu avslå detta förslag i förhoppningen att få ett annat, som är bättre än detta, inom kortare tid än om man nu accepterar denna lagtext.

Därför, herr talman, kan jag inte biträda yrkandet om avslag.

Herr **Linder**: Herr talman! Jag vill tacka herr statsrådet för det erkännande, han har givit, att lagförslaget lider av formella brister. Vad det gäller är just dessa hänvisningar, som jag har beklagat mig över.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Emellertid säger statsrådet, att det är en överdrift av mig att ha framhållit detta. Men, herr statsråd, jag är så gammal här i riksdagen, att jag förstår, att detta bara är ett enkelt sätt att avfärda en motståndare. Det går så lätt att säga, att jag har överdrivit. Herr Siljeström har också, om jag inte hörde fel, givit mig det betyget, att jag var en överdrifternas man. — Ja, det är så lätt att säga detta, men att fastslå, att vad jag har sagt om dessa hänvisningar är oriktigt, kan man inte, ty det är ren matematik.

Herr statsrådet talar om att lägga upp en katalog över 216 §. Det har jag gjort, herr statsråd, för att kunna säga att det var 83, eller till och med 109, olika hänvisningar. Jag kunde ju icke göra ett sådant påstående i kammaren, förrän jag verkligen ansträngt mig att räkna ut den saken. Man fordrar enligt min mening för mycket av människorna, om man begär, såsom herr Björnsson uttryckte sig, att de, när de bära sig illa åt, genast skola kunna slå upp i lagen och taga fram sin katalog och säga, att de äro skyldiga enligt den och den paragrafen.

Men jag är tacksam för att herr statsrådet har erkänt detta. Skulle herr statsrådet ha medgivit, att jag hade rätt i allt, hade det inneburit att han slagit undan benen för sig själv, ty då hade han erkänt, att förslaget var oriktigt, och det önskar jag naturligtvis inte, att herr statsrådet skall göra.

Sedan har herr Siljeström bestått mig en hel del uttalanden, som jag ej skall närmare ingå på.

Vad beträffar användningen av allmänna uttryck i en lagtext vill jag säga, att den ger en möjlighet att lätt och bekvämt komma förbi en svårighet, och det kan ju vara mycket bra. Men om man avfärdar problemet på det sättet, står svårigheten likväl kvar. Rättslivet kommer otvivelaktigt verkligheten närmare genom att man använder sådana uttryck, men människorna ha alls intet stöd av dem. De behöva någonting, som de kunna hålla sig till, men när de möta ett sådant allmänt uttryck måste de säga sig: »Vad ligger i detta? Kan det vara på det och det viset, eller på något annat vis?» Det vet man inte, och då får man kanske till slut vända sig till domaren för att få saken avgjord, och så är man inne i processer. Jag medger gärna, att det kan finnas utlåtanden, som domaren med fog kan stödja sig på, men jag har också sagt, att dessa många gånger kunna vara avgivna av personer, som själva varit ytterligt tveksamma om den ställning de skulle intaga till frågan. — När det gäller bokföringsfrågor kan man icke tala om en bonus pater familias. Det fordras ju nästan experter för att man skall kunna säga vad som är riktigt i sådana fall.

Principdiskussionen tycks nu lida mot sitt slut, och jag skall därför avstå från ytterligare bemötanden. Jag tror emellertid, att denna lag, när den en gång träder ut i livet, kommer att väcka missnöje genom sin tungroddhet, svårbegriplighet och sina svävande och tänjbara uttryck. Den 1 januari 1944 fanns det i riket 22 293 aktiebolag i verksamhet; flera av dem äro stora och andra medelstora, men många äro små, och särskilt dessa senare komma säkert att ställa den frågan, om icke riksdagen kunnat observera och göra något åt denna svårhanterliga lag.

Men lagen är som den är: den svarar inte. Man tror, att man gör näringslivet en tjänst genom att lagfästa sådana uttryck som »allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased». Och näringslivets representanter tro själva, att de ha stor fördel av att få möjlighet att fritt röra sig med sina avskrivningar etc. Men detta är enligt min uppfattning alldeles fel. Många av dessa bolag komma säkert då och då att befinna sig i brydsamma omständigheter, och i sådana fall lagar man efter lägligheten med hänsyn till det fria spelrum, man har, och för övrigt ger ett sådant fritt spelrum utrymme för finur-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
 ligt folk att spekulera på laglighetens gränsmarker — därom är jag övertygad —, allt under det att skattemyndigheterna idka klappjakt på bolagen. Jag förstår, att jag kanske med min opposition har väckt en del förargelse. Jag missunnar ingen de lyckönskningar, som herr statsrådet framfört både till dem, som länge ha strävat med denna lagfråga, och till första särskilda utskottet. Men det fanns en gång i det gamla Rom, såsom herr statsrådet väl känner till, en man vid namn Cicero, som bland annat författade en skrift med titeln *Laelius sive De amicitia* — *Laelius* eller *Om vänskapen* —, och där säger han på ett ställe, att våra ovänner ofta göra oss större tjänster än våra vänner.

Det är möjligt, kanske sannolikt, att jag i framtiden får större gehör för mina synpunkter än jag har fått i dag.

Herr Undén: Herr talman! Vi kanske inte längre skulle behöva uppehålla oss vid den avslagsreservation, som herr Linder framlagt, men då han på nytt har dragit upp kritiken av dessa allmänna uttryck såsom normer i lagen — särskilt uttrycket »allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased» — vill jag i alla fall säga ett par ord.

Om herr Linder önskar ett belägg för att han verkligen är en överdrifternas man, vill jag hänvisa till hans egen reservation, där han säger att det måste »anses såsom en väsentlig brist att i en ny aktiebolagslag ej kunna framskapa några andra rättesnören än allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased, uttryck som i och för sig äro dunkla». En av de väsentliga nyheterna i förslaget är ju annars att man har infört mycket detaljerade regler för bokföringen, och det av herr Linder återgivna uttrycket tillkommer endast såsom ett komplement. Den nuvarande bokföringslagen, som gäller för alla bokföringsskyldiga företag, innehåller dessutom i 3 § just detta om »allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased» såsom ett komplement till de många detaljerade bestämmelserna. Ser man på det föreliggande lagförslaget, finner man att detta uttryck förekommer just i samband med detaljerade anvisningar om hur balansräkningen eller vinst- och förlusträkningen skall vara upprättad. Det säges t. ex. i 100 §, att en viss tillgång skall avskrivras med minst en tiondel om året »där ej på grund av särskilda omständigheter avskrivning med en mindre andel må anses tillätlig enligt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased», och i 102 § säges att intäkter och kostnader skola vara fördelade i vissa grupper, som skola upptagas var för sig »dock att ytterligare fördelning i poster skall äga rum, där det med hänsyn till bolagets förhållanden må anses påkallat jämlikt allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased». Dessa båda exempel belysa hur detta uttryck användes. Först ger man en schematisk regel, och med tanke på att sådana i tillämpningen kunna visa sig alltför schematiska och fordra en säkerhetsventil tillfogar man detta uttryck, hämtat från den gällande allmänna bokföringslagen. Jag tror att herr Linders missnöje med lagtexten på den punkten är alldeles obefogat.

En helt annan sak är att lagen överhuvud taget lider av en stor utförlighet och omständlighet, och på den punkten tror jag att de flesta, som tagit del i behandlingen av det föreliggande förslaget, äro ganska eniga. Det hade varit önskvärt om man, måhända genom en annan disposition, hade kunnat få lagen mera överskådlig och något mindre detaljmässig.

Jag ber för min del, herr talman, att få yrka bifall till den föreliggande paragrafen.

Herr Velander: Herr talman! Jag hade icke avsett att deltaga i denna allmänna debatt. Från många håll ha emellertid här gjorts uttalanden, som kun-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

na tolkas på det sättet, att man inte behöver känna någon tveksamhet inför det lagförslag, som kammaren nu har att taga ställning till. Jag är icke riktigt med härom. Jag kan mycket väl tänka mig, att herr Linder kan komma att få rätt, när han säger, att missnöje kommer att anmäla sig, sedan denna lagstiftning trätt i kraft och någon tid varit i tillämpning. Jag tror nämligen, att denna lagstiftning ej blir så lätt att tillämpa i olika sammanhang, och jag är också på det klara med att lekmannen icke bör försöka sig på att klarlägga innebörden av densamma i aktuella fall; det blir säkerligen juristerna förbehållet att taga hand om den saken.

För min del kan jag emellertid icke komma fram till samma slutsats som herr Linder, att man bör låta hela detta lagförslag falla. Jag är av den mening, att förslaget materiella innehåll på avgörande punkter är mycket tillfredsställande, och när man icke vet vad som kan bli resultatet, om riksdagen begär att få ett nytt förslag, är jag utan större tvekan beredd att acceptera det föreliggande förslaget.

Skulle jag söka antyda i vilka hänseenden det, med mitt sätt att se, kan vara anledning till missnöje, har advokatsamfundet givit ett gott sammanfattande uttryck därför i sitt remissyttrande, som jag helt kan instämma i och som icke är längre än att jag kan tillåta mig att belasta kammarens protokoll med. Styrelsen för advokatsamfundet säger sålunda: »Emellertid har beredningen enligt styrelsens mening i vissa fall övervärderat faran för missbruk och har därigenom föranlett att uppställa utförliga lagregler även då endast ett teoretiskt behov därav förelegat. Beredningen synes samtidigt ha, å ena sidan, i viss mån överskattat möjligheten att genom lagbestämmelser hindra förverkligandet av ohederliga uppsåt och, å den andra, underskattat betydelsen av de besvär och olägenheter som genom stadganden av hithörande slag uppkomma vid lagens användning. Förslaget har belastats med detaljföreskrifter, som i vissa fall framstå som onödiga.»

Herr Ekströmer: Herr talman! Herr Linder trodde, att hans reservation hade väckt förargelse på många håll, och jag vill då deklarerera, att åtminstone ett uttalande väckt min förargelse — det erkänner jag villigt. Herr Linder ifrågasätter på s. 203 i utskottsutlåtandet, sedan han erinrat om att det enskilda personliga ansvaret innebär en hörnpelare i samhällets ekonomiska liv, »om ej aktiebolaget kommit att bliva *den representativa typen för ett minskat ansvar*». Jag kan inte avgöra, huruvida ett sådant verklighetsfrämmande tänkesätt kan vinna gillande ens hos herr Linders egna partivänner, och jag kanske inte hade behövt säga någonting, men jag anser detta uttalande vara så pass ohövligt mot det svenska näringslivet, att det inte bör gå opåtalat förbi. Som herr justitieministern anmärkte och som alla veta, torde aktiebolagen för närvarande omspanna en större del av det svenska näringslivet än någon annan form av affärsverksamhet. Hos aktiebolagen finnas massor av anställda, både tjänstemän och arbetare, och aktiebolagen svara för en god del av vår folkförsörjning. Jag tror, att det näppeligen hade gått att så effektivt som skett bygga upp vårt svenska försvar, om vi inte hade haft våra väl rustade och modernt skötta industribolag. Vidare skulle jag tänka mig, att våra aktiebolag svara för en mycket stor del av våra skogar. Den ofantliga expansion, som aktiebolagen undergått på sista tiden, tyder sannerligen inte på minskat ansvar hos bolagsledningarna. Även när det gäller sociala anordningar gå våra aktiebolag i spetsen. Åtminstone har man från det håll, som representeras av herr Linder, då och då hört oförbehållsamt erkännande av aktiebolagens ansvarskänsla i detta hänseende. Jag finner det därför beklämmande,

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

att en framskjuten medlem av vårt majoritetsparti yttrar sig så som här skett och kanske därigenom ger näring åt den misstro mot aktiebolag i allmänhet, som ej sällan kan spåras. Det har självklart, det veta vi alla, under aktiebolagsform förekommit manipulationer och uppträtt osunda företeelser. Men man skall därför inte suggerera sig själv och andra att tro, att bristande ansvar skulle vara regel. Tvärtom tror jag, att våra bolag i det avseendet stå på en hög nivå. De känna sitt ansvar inför sina bolagsmän, sina borgenärer, sina anställda och det allmänna. Skulle skumma affärer försökas under aktiebolagsform, är jag glad över att man enligt det nya lagförslaget inte lägger fingrarna emellan, när det gäller att beivra dessa, och att även straffsatserna för överträdelse av lagen blivit väsentligt skärpta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Strand: Herr talman! Jag har ingen anledning att lägga mig i tvisten mellan juristerna, huruvida lagen har skrivits så, att den kan tillämpas vid domstolarna, eller om den kunde ha skrivits på ett mera lättfattligt sätt. Jag har nämligen aldrig räknat med att en lag, som är av den omfattning som aktiebolagslagen, skulle kunna skrivas så, att gemene man skulle kunna förstå den och tillämpa den. Jag utgår emellertid ifrån att flertalet av dem, som ha att följa lagen, såsom styrelseledamöter och andra, skall kunna tillägna sig så mycket av den, att de kunna fullgöra sitt uppdrag såsom styrelseledamöter etc., utan att behöva komma i konflikt med de bestämmelser, som medföra straffansvar.

Jag har för min del varit med om att tillstyrka lagen därför, att jag anser, att den i andra avseenden har så stora fördelar framför den gamla, att man helt enkelt inte kan avvisa den, såsom herr Linder har föreslagit. Det har nog varit på det sättet, att man för att kunna betraktas som en god bolagsman måst kunna sköta sitt bolag och redovisa sitt fögderi på sådant sätt, att man dolde så mycket som möjligt. Nu föreslås strängare redovisningsbestämmelser och betydligt skärpta anordningar även i annat avseende, vilket gör det omöjligt för dem, som sköta bolagen, att tillämpa samma praxis som hittills, nämligen att behålla så mycket som möjligt för sig själva, d. v. s. enbart för bolagsledningen, och det sätter jag för min del mycket stort värde på.

Den nya lagstiftningen innebär även andra fördelar. Sälunda anger den bättre än förut styrelsens, verkställande direktörens eller annan ansvarig ledamots ställning i företaget. Administrationen blir med andra ord bättre enligt det nuvarande förslaget.

Jag kan på sätt och vis hålla med herr Linder om att många bestämmelser kanske äro alltför vaga, för att man skall kunna utläsa, vad som egentligen avses med dem. Men jag har utgått ifrån att svårigheterna på grund därav uppkomma endast, om man skall tillämpa bestämmelserna på sådana företag som misskötas. Uttrycket »allmänna bokföringsgrunder och god köpman-nased» är det i allmänhet ingen svårighet att tillämpa, ty det anses nog ange restriktivitet i alla avseenden. I det fall någon vill gå längre, är det för att tumma på bestämmelserna därhän, att han vill dölja någonting, som rättvisligen bör visas. Det nya förslaget innehåller i fråga om redovisningsbestämmelser och dylikt två paragrafer, som, så vitt jag kan bedöma, inte på samma sätt som tidigare möjliggöra att dölja det som allmänheten eller aktieägarna böra ha reda på.

Herr talman! I den allmänna principdebatten har jag ingenting annat att tillägga. Jag har som sagt bara velat deklarerera, att jag varit med om att tillstyrka förslaget, därför att jag anser, att det har så stora företräden framför den gamla lagen, att man inte kan avvisa det.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Herr **Linder**: Herr talman! Jag vill säga några ord med anledning av herr Ekströmers yttrande. Herr Ekströmer måste läsa om de citerade orden i sitt sammanhang. Då skall han finna, att han har missförstått mig och att jag inte behöver be om ursäkt.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

2—8 §§.

Godkändes.

9 §.

I denna paragraf hade 1 mom. tredje stycket följande avfattning:

(i Kongl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Där ej alla aktier skola medföra samma rätt, skall bolagsordningen ange det belopp, vartill aktier av olika slag må kunna utgivas, och den rätt de skola medföra. Skola aktierna icke medföra lika rätt till andel i bolagets tillgångar och vinst, skall, såframt aktiekapitalet skall kunna utan ändring av bolagsordningen bestämmas till lägre eller högre belopp, i bolagsordningen särskilt angivas den rätt till teckning av nya aktier *och till erhållande av tilläggsaktier*, som vid aktiekapitalets ökning må tillkomma varje slag av aktier.

Där ej alla aktier skola medföra samma rätt, skall bolagsordningen ange det belopp, vartill aktier av olika slag må kunna utgivas, och den rätt de skola medföra. Skola aktierna icke medföra lika rätt till andel i bolagets tillgångar och vinst, skall, såframt aktiekapitalet skall kunna utan ändring av bolagsordningen bestämmas till lägre eller högre belopp, i bolagsordningen särskilt angivas den rätt till teckning *eller erhållande* av nya aktier, som vid aktiekapitalets ökning må tillkomma varje slag av aktier.

I motiveringen till förevarande paragraf hade utskottet anfört bland annat:

»Enligt förslaget skola aktier, som utgivas vid sådan ökning av aktiekapitalet som sker utan nyteckning, benämnas 'tilläggsaktier'.

I motionen I:265 har påyrkats, att på de ställen i lagtexten, där ifrågavarande slag av aktier åsyftas, ordet 'tilläggsaktier' utbytes mot 'fondaktier'.

Utskottet har icke kunnat finna vare sig den i propositionen för dessa aktier antagna benämningen 'tilläggsaktier' eller det av lagberedningen föreslagna ordet 'gratisaktier' fullt tillfredsställande. Även den av motionärerna förordade beteckningen 'fondaktier' måste anses i viss mån missvisande och ägnad att föranleda förväxling. Vid sådant förhållande synes det utskottet lämpligt att en återgång sker till gällande aktiebolagslag, vilken icke upptager särskild benämning å nu ifrågavarande slag av aktier. Utskottet föreslår därför, att det i tredje stycket av 1 mom. i förevarande paragraf förekommande ordet 'tilläggsaktier' utgår och att stadgandet erhåller den lydelsen, att under där angivna förutsättningar i bolagsordningen skall angivas den rätt till teckning eller erhållande av nya aktier, som vid aktiekapitalets ökning må tillkomma varje slag av aktier.»

Reservation hade avgivits av herrar *Karl Johan Olsson* och *Kilbom*, vilka ansett, att utskottets motivering till paragrafen bort hava följande lydelse:

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

»Enligt lagberedningens förslag skulle aktier, som utgivas vid sådan ökning av aktiekapitalet som sker utan nyteckning, benämnas 'gratisaktier'. I den kungl. propositionen ändrades denna benämning till 'tilläggsaktier'. I motionen I: 265 har påyrkats att denna benämning skulle utbytas mot 'fondaktier'.

Utskottet har icke kunnat finna vare sig den i propositionen för dessa aktier antagna benämningen 'tilläggsaktier' eller i motionen föreslagna 'fondaktier' tillfredsställande. Sistnämnda beteckning måste anses i viss mån missvisande och ägnad att föranleda förväxling. Riktigast vore det, enligt utskottets mening, att i lagen införa den av lagberedningen föreslagna benämningen. Såsom av lagberedningen anföres i dess motivering, kallas nämligen sådana aktier allmänt 'gratisaktier'. Då emellertid meningarna i denna fråga varit delade, har utskottet ansett sig böra följa bestämmelsen i nu gällande lag, där dessa icke åsättas någon viss benämning. I vanligt språkbruk torde de allt framgent komma att få heta 'gratisaktier' även om de i lagen åsättas annan beteckning eller ingen beteckning alls.»

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Den nuvarande lagen innehåller ingen särskild bestämmelse om benämning på de aktier, som tillkommit genom utökning av aktiekapitalet på det sättet, att aktieägaren får aktier för medel, som inestå hos bolaget. I vanligt språkbruk kallas dessa aktier sedan gammalt gratisaktier. Denna benämning har lagberedningen upptagit i sitt förslag, och lagrådet har tillstyrkt lagberedningens förslag i detta hänseende, om också med någon tvekan. Det heter — s. 145 i propositionen — i lagrådets yttrande: »Benämningen gratisaktier, mot vilken erinringar framställts i vissa yttranden, torde vara så inarbetad i det allmänna språkbruket, att den, ehuru något missvisande, likväl bör godtagas. Liknande uttryck begagnas i åtskilliga främmande länder.» Både lagberedningen och lagrådet ha alltså föreslagit, att dessa aktier skola benämnas gratisaktier. Emellertid har Kungl. Maj:t i propositionen föreslagit, att denna benämning skall utbytas mot begreppet tilläggsaktier. Vidare har i en motion i kammaren hemställts, att man som benämning skulle ha varken gratisaktier eller tilläggsaktier utan fondaktier. Inom utskottet ha delade meningar rått om vilken benämning som är den riktiga. Utskottet säger på s. 44 i motiveringen till 9 §: »Utskottet har icke kunnat finna vare sig den i propositionen för dessa aktier antagna benämningen 'tilläggsaktier' eller det av lagberedningen föreslagna ordet 'gratisaktier' fullt tillfredsställande. Även den av motionärerna förordade beteckningen 'fondaktier' måste anses i viss mån missvisande och ägnad att föranleda förväxling.»

Jag ger utskottet rätt i dess motivering, i vad det gäller benämningarna tilläggsaktier och fondaktier. Beträffande sistnämnda uttryck måste nog medgivas, att det kan föranleda en förväxling med aktier, som noteras på fondbörsen, och att det således är alldeles riktigt, att benämningen blir missvisande. Men jag frågar mig, varför ordet gratisaktier inte kan accepteras. Vad ligger bakom lagberedningens och lagrådets förslag? Jo, det är ostridigt, för det första att aktieägaren icke erlägger någon kontant betalning för dessa aktier, utan de tillfalla honom gratis, för att använda vanligt språkbruk, och för det andra att aktierna i vedertaget språkbruk heta gratisaktier och alltid komma att heta det — det torde vara tämligen lönlöst att försöka införa någon ny beteckning för dem. Under sådana omständigheter förstår jag inte, varför man skulle vara så rädd för att i lagtexten upptaga den benämning, som redan förekommer i allmänt språkbruk. Jag har på denna punkt mycket lättare att förstå lagberedningen och lagrådet än Kungl. Maj:t och utskottet.

Men delade meningar ha som nämnts rått inom utskottet om vilken benäm-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ning som varit den rätta, och i detta fall har det gått så, som det brukar gå, när meningarna bryta sig mot varandra — man har gjort en kompromiss. Denna består däri, att utskottets förslag till lag i likhet med den nu gällande lagen inte upptager någon särskild benämning för dessa aktier, utan kallar dem nya aktier. Jag anser för min del, att det finns skäl, som tala för denna kompromiss. Då tveksamhet råder, kan det vara klokt att låta det förbli vid det gamla, och jag har alltså inte för avsikt att ställa något yrkande eller göra någon invändning mot den formulering, som utskottet har föreslagit.

Däremot är jag, såsom torde ha framgått av vad jag sagt, på denna punkt inte belåten med utskottets motivering, och jag har i likhet med en annan utskottsledamot, som tillhör andra kammaren, reserverat mig i fråga om motiveringen. Det är möjligt, att det skulle blivit åtskilligt flera reservanter beträffande denna, om vi givit andra utskottsledamöter tillfälle att skriva på reservationen, men så har inte skett.

Jag skall alltså, herr talman, vid denna paragraf nöja mig med att yrka bifall till utskottets förslag beträffande lagtexten och bifall till reservationen beträffande motiveringen.

Herr Gärde: Herr talman! Såsom herr Karl Johan Olsson har framhållit, rådde inom utskottet olika åsikter om vad de aktier, som utgivnas vid ökning av aktiekapitalet utan nyteckning, skulle erhålla för namn. Några föredrogo »gratisaktier», såsom lagberedningen på sin tid föreslog, andra Kungl. Maj:ts förslag, »tilläggsaktier», och splittringen var ganska stor. Då skedde en kompromiss på det sättet, att man återgick till nu gällande lag, där aktierna icke ha någon särskild benämning, utan kallas nya aktier etc. allt efter sammanhanget.

Sedan denna kompromiss skett beträffande lagtexten, gällde det också att avfatta motiven så, att de överensstämde med denna. Nu vill herr Olsson i motiven införa ett uttalande, som lyder så: »Riktigast vore det, enligt utskottets mening, att i lagen införa den av lagberedningen föreslagna benämningen.» Skulle detta motiv vara riktigt, borde man ha gjort en ändring i lagtexten. Rent formellt är det inkonsekvent att uttala en sådan åsikt om lagtexten, när man icke gör någon ändring i denna. Utskottets motiv äro i övrigt fullkomligt neutrala. Det heter där: »Utskottet har icke kunnat finna vare sig den i propositionen för dessa aktier antagna benämningen 'tilläggsaktier' eller det av lagberedningen föreslagna ordet 'gratisaktier' fullt tillfredsställande.» Att icke någon av dessa benämningar är fullt tillfredsställande beror på att ingendera helt täcker, vad som verkliga försiggår, då en nytilldelning av aktier sker. Man kan säga, att — om man bortser från pappersvärdet — gratisaktier icke representera någon gåva för den som tager emot aktierna, ty hans ekonomiska ställning förändras icke med ett enda öre. Han har icke fått något gratis genom nytilldelningen, utan denna anger endast, att en viss överflyttning har ägt rum inom bolagets fonder eller förmögenhet överhuvud, från ett konto till ett annat, från reservfonden till aktiekapitalet eller från något avskrivningskonto till aktiekapitalet. Benämningen »gratisaktier» motsvarar alltså icke till fullo namnet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets motivering på denna punkt.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Utskottets ordförande sökte göra gällande, att det inte vore fullt konsekvent av mig att yrka bifall till en annan motivering utan att samtidigt yrka på en ändrad lagtext. Jag förstår inte detta. Det måste vara lika konsekvent av mig att göra ett uttalande i motiveringen som av utskotts majoriteten att uttala sig så bestämt om att en be-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

nämning icke är acceptabel. Det är möjligt, att jag skulle ha framställt yrkande även beträffande formuleringen av lagtexten, om jag hade vetat, hur utskottets motivering skulle kommit att lyda. Då så inte kunnat ske, har jag ansett det alldeles i sin ordning, att jag åtminstone i en reservation till motiveringen något får fram de synpunkter, som jag har anfört. Då utskottet enligt min mening har slagit över åt andra hållet, har det inte återstått någonting annat för mig än att reservera mig.

Herr Gärde sade vidare, att dessa aktier inte äro gratisaktier i den mening, att de representera någon gåva. Nej, de representera inte någon gåva i vanlig mening. Herr Gärde ansåg alltså, att det var tämligen egalt, om pengarna lågo t. ex. i reservfonden eller delades ut till aktieägarna i form av gratisaktier. Jag har ingen anledning att föregripa den diskussion, som väl kommer att uppstå vid en paragraf längre fram beträffande överflyttning av vinstmedel från reservfonden till aktiekapitalet, men jag vill redan nu säga, att jag inte kan godkänna den uppfattningen, att det är alldeles likgiltigt, om pengarna ligga i reservfonden eller delas ut till aktieägarna i form av aktier. Det är inte heller så säkert, att de pengar, som äro samlade i reservfonden, överhuvud taget äro vinstmedel, som aktieägarna borde få förfoga över. De kanske äro av den beskaffenhet, att de egentligen borde ha kommit de anställda eller konsumenterna till godo i stället för att delas ut till aktieägarna i form av tilläggsaktier, gratisaktier, fondaktier eller vad man vill kalla dem.

Jag har inte i utskottsordförandens resonemang funnit någonting, som förleder mig att frågå den inställning jag har på denna punkt.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, utom beträffande motiveringen, vartill han ville återkomma efteråt, hade i avseende på den nu föredragna paragrafen endast yrkats, att densamma skulle godkännas.

På gjord proposition godkändes förevarande paragraf.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets yttrande skulle godkännas, dels ock att kammaren skulle godkänna den motivering, som förordats i den av herrar Karl Johan Olsson och Kilbom vid paragrafen anförda reservationen.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets yttrande vara med övervägande ja besvarad.

10—63 §§.

Godkändes.

64 § 1 mom.

Första stycket av detta moment var så lydande:

Finnas i bolag, enligt den för nästföregående räkenskapsår fastställda balansräkningen och bolagsstämans beslut i anledning av bolagets vinst enligt balansräkningen, besparade vinstmedel som ej avsatts till reservfond eller skuldregleringsfond, må aktiekapitalet ökas genom överföring av sådana vinstmedel eller av belopp varmed uppskrivning sker enligt 100 § 2 mom. Medel, som avsatts till reservfond, må ock användas till ökning av aktiekapitalet, i den mån fonden ej därigenom nedgår under tjugu procent av det ökade aktiekapitalet eller under det högre belopp som kan vara föreskrivet i bolagsordningen.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Enligt en vid förevarande moment avgiven reservation hade herrar *Linder, Björnsson, Karl Johan Olsson, Olsson* i Mellerud, *Kilbom, Hermansson, Rosander* och *Molander* på anförda skäl hemställt, att momentet måtte erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade. I reservanternas förslag hade momentets första stycke avfattats sålunda:

Finnas i bolag, enligt den för nästföregående räkenskapsår fastställda balansräkningen och bolagsstämman beslut i anledning av bolagets vinst enligt balansräkningen, besparade vinstmedel som ej avsatts till reservfond eller skuldregleringsfond, må aktiekapitalet ökas genom överföring av sådana vinstmedel.

Herr Björnsson: Herr talman! 64 § handlar om rätten för ett aktiebolag att utdela vad som enligt nu gängse terminologi kallas gratisaktier. Paragrafen sammanhänger med ett par andra paragrafer — med 71 § mera formellt men framför allt med 100 §. Jag nödgas därför, herr talman, be att få yttra mig också om dessa båda paragrafer i detta sammanhang.

Enligt nuvarande aktiebolagslag är det tillåtet för ett bolag att i form av gratisaktier ge ut besparade vinstmedel, som inte avsatts till reservfonden. Nu föreslås, att man skall för sådant ändamål få ta inte blott sådana besparade vinstmedel, som inte äro avsatta till reservfond och skuldregleringsfond, utan också sådana medel, som man har gjort tillgängliga genom att skriva upp vissa anläggningstillgångar. Vidare får man ta även vad man har samlat i reservfonden, så framt man lämnar kvar 20 procent av det nya aktiekapitalet. Det innebär i själva verket, att man också får lov att förbruka hela skuldregleringsfonden — denna får man vilken dag som helst överföra till reservfonden — och mot detta är ur formell synpunkt säkerligen ingenting att invända.

Jag har den uppfattningen, att utdelning av gratisaktier i regel knappast motsvarar ett produktivt syfte. Om jag har aktier på 1 000 kronor i ett företag och får gratisaktier på 200 kronor till, betyder detta, att jag får rätt till varken mer eller mindre egendom än förut. Det innebär bara en uppskrivning av aktiekapitalet. Det är för övrigt inte alla aktieägare, som kunna utnyttja möjligheten att få gratisaktier. Låt oss antaga, att jag har en aktie på 1 000 kronor i ett bolag med ett aktiekapital av en miljon kronor och att bolaget delar ut 200 000 kronor i form av gratisaktier. Då borde jag således bli berättigad till en ny aktie på 200 kronor. Men de nya aktierna måste utställas på samma nominella belopp som de gamla, d. v. s. i detta fall på 1 000 kronor, och jag kan således inte få en hel aktie. Då måste delbevis utfärdas, och så ger man våra banker tillfälle att ställa till med köpslagan om dessa, för att aktieägarna skola få köpa ihop så många, att det blir en hel aktie. Det är klart, att en person, som saknar likvida medel, inte kan göra sig gällande i denna konkurrens och köpa en hel aktie, även om det rent marknadsmässigt ligger så till, att det för honom skulle vara mera lönande att göra detta än att sälja det eller de delbevis, som han har.

Som belägg för min uppfattning, att även mycket välskötta aktiebolag kunna reda sig utan att dela ut gratisaktier, skall jag nämna ett par bolag på fondbörslistan. Stockholms enskilda bank har aktier på nominellt 1 000 kronor. Dessa noteras till 3 700 kronor, alltså 3,7 gånger nominella värdet. Om det alltså vore en för bolaget såsom sådant gagnelig åtgärd att dela ut gratisaktier, skulle där finnas rika möjligheter. Svenska kullagerfabriken har aktier på nominellt 50 kronor stycket, vilka värderas till 250 kronor, alltså fem gånger det nominella beloppet.

Det må vara hänt, att bolagen vilja förfoga över vinstmedel på detta sätt. Det kan ha ett visst reklamvärde för ett bolag, om det har besparade vinstmedel. Det kan kanske löna sig för somliga bolag att underkasta sig de besvär

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

och kostnader, som äro förenade med att dela ut gratisaktier. En sådan utdelning vittnar om en god och solid ställning, och det kan ju vara bra för bolaget att få namn om sig att ha en dylik ställning. Men nu vill man gå väsentligt längre än gällande lag tillåter. Man vill att bolagen skola, för att kunna dela ut gratisaktier, få lov att skriva upp värdet av sina anläggningstillgångar, d. v. s. sådana tillgångar, som äro avsedda för stadigvarande bruk: fastigheter, för verksamheten nödvändigt maskineri, aktier i andra företag o. d., som bolaget tänker behålla under längre tid. Det är en av de bärande principerna i vår nuvarande aktiebolagslagstiftning, att sådana tillgångar inte få uppskrivas till högre värde än de hade i föregående balansräkning, så framt inte därå nedlagts någon kostnad för förbättring. Denna bestämmelse har man ansett vara av så fundamental betydelse, att man, då den nu gällande lagen antogs, vid diskussionen i riksdagen på alla håll var ense om att den var en av de allra viktigaste. Dåvarande justitieministern sade: »Nu vill jag också säga det, att den princip, som sålunda uttalas i denna paragraf och detta moment, är allmänt erkänd över hela världen. Den har gått igenom såsom en sådan där sund affärsprincip, mot vilken icke något bolag ostraffat får bryta.»

Det hade då under debatten anförts från något håll, att principen vore orimligt hård mot vissa bolag, som hade låt oss säga skogsfastigheter. Man tog som exempel, att ett av de stora bolagen i Norrland hade någon gång för länge sedan för 20 000 eller 30 000 kronor köpt en skogsfastighet. Den hade sedan stigit och blivit taxerad till ett par hundra tusen kronor och fått ett saluvärde på en halv miljon. Det ifrågasattes då, om det kunde vara fullt riktigt, att denna fastighet stod kvar i ett bokfört värde av 20 000 eller 30 000 kronor. Mot detta invändes av riksdagsledamöter, som såvitt jag förstår hade mycket god insikt i bolagsväsen och bolagsaffärer, att man genom bestämmelserna angående värderingen av anläggningstillgångar velat skydda sig för det första mot att övervärdering sker och för det andra mot att bolag börja att räkna med såsom säker en vinst, innan denna verkligen har uppkommit genom realisation av objektet. I en skogsfastighet ligger alltså den väsentliga vinsten däri, att skogen har fått högre värde. Innan man har realiserat skogen och således förvärdlat tillgången i pengar, är det inte klokt att räkna med någon vinst. När man realiserat skogen, upphör den att vara en anläggningstillgång, och den vinst, som då uppkommer, kan i sinom tid utdelas i form av gratisaktier. Jag anser, herr talman, det vara utomordentligt viktigt att bibehålla denna bestämmelse oförändrad.

Nu kan det naturligtvis sägas, att det inte är samma förutsättningar nu som det var 1910. Vi ha fått en bestämmelse om skuldregleringsfond, och vidare kan det sägas, att bolagen skulle bliva litet olika ställda, beroende på om de hade dolda fonderingar i form av undervärden på inventarierna eller om de placerat överskottet i någon av fonderna. Men det kan också resoneras på rakt motsatt sätt. Utskottet tillkallade en sakkunnig, som skulle yttra sig om frågan, huruvida det var motiverat att ålägga bolagen skyldighet att deklarerera innehav av aktier i andra bolag. I samband därmed fälldes det yttrandet, att ett bolag kan få anledning att köpa in ett annat bolag, som driver osund konkurrens. Ett bolag, som har god ekonomi, kan misskötas på så sätt, att det lever på att exploatera tillgångar, vilkas värden delvis ligga dolda utan att vara bokförda. Följer man nu Kungl. Maj:ts förslag, kommer man, såvitt jag förstår, att sätta sådana bolag i en särskilt gynnsam ställning i förhållande till dem, som behöva köpa liknande tillgångar till dagsvärdet. Det har även sagts, att det skulle kunna vålla vissa svårigheter för bolagen, om uppskrivning av värdet inte får ske, därför att likvidationsskyldighet skulle kunna inträda tidigare än eljest blev fallet. Men läser man lagen noggrant, finner

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

man, att likvidationsbestämmelserna nu äro ändrade därhän, att det inte är de bokförda värdena, som äro avgörande för likvidationsplikten, utan det är de siffror som finnas upptagna i en särskild för ändamålet upprättad likvidationsbalansräkning.

Jag skall visserligen medgiva, att den av utskottet föreslagna lydelsen av 100 § mom. 2 är betydligt mindre farlig än den ursprungliga formuleringen i Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har gjort ett tillägg, enligt vilket i fråga om fast egendom ej i något fall uppskrivning må ske över senast fastställda taxeringsvärdet. Det lär väl vara så, att de sakvärden som särskilt beaktats vid formuleringen av bestämmelsen avsett fastigheter av olika slag, som förvärvats i äldre tider. Vare sig det gäller skogsfastigheter eller andra fastigheter, är det ju ett känt faktum, att saluvärdet stigit i hög grad, ibland naturligtvis på grund av god skötsel, som stegrat jord- eller skogsvärdet, men regelbundet också på grund av penningvärdets fall. Det är alltså här fråga om att få fram i dagsljuset värdestegringar, som samlats under årens lopp. Jag tycker inte att det är motiverat att genom en sådan åtgärd låta en viss typ av bolag komma i gynnsam konkurrensställning i förhållande till nybildade bolag.

Det har sagts, att det fastställda taxeringsvärdet innebär en tillbörlig begränsning. Det lär — det uppgavs i varje fall av departementschefen år 1910 — förekomma fall, när en fastighet med ett taxeringsvärde av 200 000 kronor har ett saluvärde av 500 000 kronor. Man tycker då på somliga håll, att det skulle vara rimligt om ett bolag med en sådan fastighet finge skriva upp den till 500 000 kronor eller i varje fall till något som närmade sig detta belopp. Jag kommer därmed in på svårigheterna att rätt bedöma värdet av en tillgång. Ingen vill göra gällande att en tillgång skall få skrivas upp annat än då man kan räkna med en bestående värdestegring. I den föreslagna bestämmelsen står dessutom, att det skall vara ett betydande belopp. Detta är väl ett tämligen oväsentligt villkor, eftersom det väl inte delas ut gratisaktier, om det inte är en något så när betydande ökning. Men vem kan bedöma värdet under en period av ett tiotal år, som väl är den minsta levnadstid ett bolag bör räkna med. Om det exempelvis skulle upptäckas andra möjligheter att skaffa fram cellulosa till papper än från våra barrträd, förmodar jag, att våra skogsfastigheter plötsligt skulle sjunka i värde. Samma förhållande kan inträffa i fråga om andra fastigheter.

Jag vill i förbigående påpeka, att om ett bolag har fastigheter bland sina tillgångar, blir det ett minskat krav på avsättning till skuldregleringsfonden. Man behöver inte som skuld räkna in sådan skuld, som är intecknad upp till 60 procent av taxeringsvärdet. Jag skall inte taga upp denna mera tekniska fråga, om vilken ingen meningsskiljaktighet råder, utan jag har endast velat nämna saken inom parentes.

Beträffande fastigheter förhåller det sig ju emellertid så, att det alltid finnes möjlighet att höja taxeringsvärdet. Enligt de anvisningar som finnas, skall taxeringsvärdet sättas till det värde, som egendomen har i en förstån- dig köparens hand. Är det stora differenser mellan taxeringsvärdet och saluvärdet, beror detta antingen på att taxeringsvärdet är felaktigt beräknat eller att konjunkturerna äro sådana, att saluvärdena stiga. Vi leva just nu i en sådan period, då saluvärdena på fastigheterna äro i stigande. Det har varit så en rätt lång tid. Allra minst i en sådan tid är det enligt min mening lämpligt att skriva upp värdet på fast egendom, som bolaget tänker behålla en längre tid, över taxeringsvärdet till vad som närmar sig saluvärdet. Där- emot är det väl troligt, att om utskottets förslag går igenom, det blir en lätt- nad för bolagen i fråga om möjligheten att taga fram sådana här dolda fon-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

deringar. Vi komma nämligen att få en ny fastighetstaxering redan nästa år. Då komma fastigheterna sannolikt att bli taxerade till högre värden än nu, även om det inte blir till några fantastiska belopp.

Om man nu har all anledning att vara försiktig, när det gäller skogs- och jordbruksfastigheter, har man ännu större anledning därtill, när det gäller industrifastigheter med däri befintliga inventarier. En anläggning skötes bra och har goda konjunkture; den ger då goda driftsresultat. Men så kommer det en motkonjunktur eller bolaget får en dålig ledning, kanske bådadera, med resultat, att företaget går omkull. Realisationsvärdet på industrifastigheten med eller utan inventarier blir då praktiskt taget ingenting. Det kan bero på en lycklig slump, om det finnes någon spekulant. Man får använda fastigheten till magasin el. dyl. mot låg hyra. I den stad, där jag hör hemma, har jag sett många exempel på detta.

Jag tror, herr talman, att jag med det nu anförda visat mycket goda skäl för att man inte bör gå med på den utvidgning i rätten att skriva upp anläggningstillgångar, som medgives i den föreslagna 100 § mom. 2. I den reservation, som avgivits av mig och ett par andra ledamöter av utskottet, hemställs, att mom. b) i detta lagrum skall utgå. Det kan då uppenbarligen inte vara riktigt att i 64 § föreskriva, att aktier kunna utdelas för medel, som åstadkommits genom uppskrivning enligt 100 § mom. 2. Jag yrkar därför beträffande 64 § och — om detta yrkande får framställas redan nu — beträffande 71 §, där det bara gäller en formell ändring, och 100 § mom. 2 bifall till de av mig m. fl. avgivna reservationerna.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Som herr Björnsson angivit, gäller det stadgande, som nu är föremål för behandling, frågan i vilken utsträckning viss emission av nya aktier skall få ske. För att inte förvirra debatten, skall jag använda termen gratisaktier. Det gäller alltså frågan, under vilken förutsättning gratisaktier skola få utgivas. Skiljaktigheten mellan reservanternas förslag och utskottsmajoritetens, vilket ansluter sig till Kungl. Maj:ts, är ju den, att reservanternas vilja bibehålla status quo, det vill säga de regler som innefattas i nu gällande lag, under det att Kungl. Maj:ts förslag innebär en utvidgning av möjligheten att utdela gratisaktier. Enligt gällande lag få till utdelning av gratisaktier endast användas besparade vinstmedel som icke avsatts till reservfonden. Herr Björnsson har i sitt anförande redogjort för de synpunkter, som på sin tid voro avgörande, då man stannade för denna snärvare regel. Herr Björnsson har också, om jag fattat honom rätt, velat hävda, att de skäl, som år 1910 vägledde lagstiftaren vid hans ståndpunktstagande, ha samma styrka i dag. Kungl. Maj:t har nu föreslagit en utvidgning i två hänseenden. För emission av gratisaktier skall få användas även medel, som avsatts till reservfonden, i den mån fonden ej därigenom nedgår under 20 procent av det ökade aktiekapitalet eller under det högre belopp som kan vara föreskrivet i bolagsordningen. Vidare skall man för emission av gratisaktier få använda uppskrivning av vissa tillgångar.

Den första fråga man här måste ställa sig är den, om det finnes något behov av att utvidga förutsättningarna för nyemission. Har det alltså under de år som gått visat sig, att det finnes ett legitimt krav på en uppmjukning av bestämmelserna? Vidare får man undersöka, om det verkligen är förenat med avsevärda olägenheter att tillmötesgå ett sådant önskemål.

Jag skall först taga upp frågan om möjligheten att för nyemission använda medel, som avsatts till reservfonden. Jag vill därvid först ännu en gång understryka, att i förslaget har rätten härtill inskränkts så till vida, att reservfon-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

den får användas endast i den mån den ej därigenom nedgår under 20 procent av det ökade aktiekapitalet eller under det högre belopp som kan vara föreskrivet i bolagsordningen. Såsom skäl för att införa denna rätt har anförts, att vi ha en hel del äldre bolag, som avsatt så stora belopp till reservfonden, att denna väsentligt överstiger aktiekapitalet. Det har framhållits, att en sådan fördelning av tillgångarna mellan aktiekapitalet och reservfonden ger en falsk bild av bolagets ställning. Man kan, i varje fall vid ett ytligt betraktande av bolagets ställning, ej få klart för sig, vad ett sådant bolag, där aktiekapitalet är så ringa i förhållande till reservfonden, har för värde. Jag skall inte gå in på frågan om anledningen till att man gått denna väg. Men det har gång efter annan från bolagshåll gjorts gällande, att detta system inte är till fördel för bolagen, utan att det tvärtom skapar oklarhet och ger en oriktig bild av bolagets ställning. Det har alltså framkommit starka önskemål, att reservfonden, när den nått denna storleksordning, skall kunna användas till nyemission.

Om man nu anser, att detta är ett legitimt önskemål — och det har knappast från något håll gjorts gällande annat — gäller det att undersöka, om det är några verkliga nackdelar förknippade med att medgiva en sådan rätt. Man har då från olika håll — i den av herr Björnsson m. fl. avgivna reservationen och även från andra håll — påpekat, att det nu bör finnas samma skäl att motsätta sig detta, som det fanns år 1910. Men som herr Björnsson själv erkände i sitt nyss hållna anförande, finnes det dock numera skäl, som tala i motsatt riktning. Man måste ju säga, att det har hänt någonting med lagstiftningen sedan år 1910. Herr Björnsson har själv framhållit, att i den nya lagen införts bestämmelser om skuldregleringsfond och utdelningsspär. Det är enligt min mening inte någon tvekan om att man genom att tillskapa regler, som tvinga fram konsolidering på ett annat sätt än tidigare, undanröjt grunden för de anmärkningar, som tidigare kunde riktas mot en vidgad rätt att utgiva gratisaktier. Det har framhållits, att man genom denna utvidgning skulle skapa vissa svårigheter i det hänseendet, att borgenärernas rätt skulle bli sämre. Men i det hänseendet har ju i den nya lagen — liksom väl också i den gamla — meddelats sådana bestämmelser, att det inte gärna kan bli någon försämring av borgenärernas ställning genom att en del av reservfonden flyttas över till aktiekapitalet. Detta kan inte tagas i anspråk annat än under i lagen noggrant angivna förutsättningar. Jag finner alltså, att det från dem som haft anledning att syssla med dessa frågor visats upp, att det finnes ett behov av uppmjukning av lagen i detta hänseende, och att den nya lagens regler äro sådana, att det inte är någon fara att tillgodose detta behov.

Jag skall härefter övergå till frågan om möjligheten att använda de uppskrivna anläggningstillgångarna till gratisemission. På denna punkt kan jag förstå, att man hyser större farhågor än i fråga om rätten att använda reservfonden. Det låter på sätt och vis ganska skrämmande, att ett bolag skall ha möjlighet att skriva upp sina kanske lågt värderade tillgångar och därigenom skapa fram en tillgång, som får användas till utdelning av aktier. Herr Björnsson har både i reservationen och sitt nu hållna anförande starkt reagerat mot denna nya bestämmelse i aktiebolagslagen. Men undersöker man saken närmare, skall man finna, att farhågorna inte heller på denna punkt äro så särskilt starkt grundade. Man bör även här fråga sig, om det verkligen föreligger ett välgrundat behov. Det har med enligt min mening goda skäl pekats på att om man inte går med på att genomföra denna möjlighet, skapar man orättvisa mellan olika slag av bolag. Ett bolag kan ju använda olika metoder för att konsolidera sin ställning. Det ena bolaget använder metoden att stärka fonderna, det andra använder metoden att skriva ned tillgångarna för att därigenom få en stark dold reserv. Skulle man behandla dessa båda bolag

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

olika, som kanske i och för sig äro fullt jämställda i soliditetsavseende, skulle man begå en orättvisa. Detta är ett skäl, som man inte kan se bort ifrån.

Det har även åberopats andra skäl, framför allt den regel i fråga om likvidation, som herr Björnsson omnämnde. Men man har enligt min mening i detta fall ännu starkare skäl än i det förra att undersöka, om det verkligen ligger någon fara i att medgiva möjlighet till nyemission. Herr Björnsson sökte i sitt anförande göra gällande, att det föreligger vissa risker härvidlag. Ett bolag skulle kunna finna lämpligt att skriva upp sina tillgångar för att giva en falsk bild av sin ställning och använda de nya tillgångarna till gratisemission. Nu har man emellertid även på denna punkt i den nya lagen sökt skapa garantier mot missbruk. Man har ställt upp stränga förutsättningar för rätten att skriva upp tillgångar. Det skall vara en väsentlig ändring i förhållandena och en bestående höjning av värdena.

Det har länge varit ett mycket starkt önskemål, att denna uppskrivningsrätt skall finnas, och man får väl anse, att man i den nya lagen funnit sådana regler, att fara för missbruk måste anses ringa. Uppskrivning av värdena får endast ske, då värdet är väsentligt och stadigvarande understigande det rätta värdet. Utskottet har för övrigt utöver de av Kungl. Maj:ts föreslagna begränsningarna föreslagit ännu en, nämligen att värdet på fast egendom inte får skrivas upp över taxeringsvärdet. Detta är en regel, som man kan hysa delade meningar om, men skulle kammaren godkänna denna regel, har man ytterligare en stark garanti för att missbruk av uppskrivningsrätten inte skall komma i fråga.

Enligt min uppfattning finnes det alltså berättigade önskemål i fråga om en utvidgning av möjligheten till emission av gratisaktier, och i det framlagda förslaget har sörts för att de garantier mot missbruk, som äro erforderliga, äro så starka, att det inte kan vara någon fara att följa förslaget.

Jag ber därför, herr talman, att få förorda bifall till utskottsmajoritetens förslag, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Siljeström: Herr talman! Efter statsrådets synnerligen fullständiga och klagörande anförande skulle jag kunna underlåta att yttra mig, i synnerhet som jag i sak inte har mycket att tillägga utöver vad justitieministern yttrat. Jag vill emellertid rörande den sakliga redogörelsen ytterligare poängtera en sak. Jag har nämligen fått det intrycket, att det på sina håll råder missuppfattning om vad reservfonden i själva verket är. Många tyckas tro att reservfonden utgöres av pengar, som finnas insatta på ett visst konto i en bank och som man kan gå och lyfta när man vill. I själva verket är ju reservfonden en bokföringsmässig post, som är upptagen på skuldkontot i bolagets balansräkning och som på tillgångssidan i regel motsvaras av anläggningvärden och annars av andra tillgångar. Detta gör det ju, såvitt jag förstår, alldeles nödvändigt, att när man medger rätt att använda reservfonden till att utdela nya aktier, måste man samtidigt medgiva rätt att uppskriva anläggningstillgångarnas värden. Som justitieministern framhöll kan man ju gå olika vägar, när man vill konsolidera ett företag. Antingen kan man låta anläggningstillgångarna stå kvar i de bokförda värdena och överföra vinstbeloppen till särskilda fonder, framför allt då till reservfonden, eller också kan man gå den vägen, att man i stället skriver ned anläggningstillgångarna och sålunda skapar dolda reserver. Vare sig man gått den ena eller andra vägen uppkommer samma resultat. Därför bör man också, om man överhuvud taget vill gå in på denna väg, ge enahanda regler när det gäller reservfonden som när det gäller rätt att uppskriva tillgångarna.

Det är närmast två skäl som ha föranlett mig att biträda propositionens

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

förslag i denna punkt. Det ena är att jag anser det riktigt, att aktiekapitalet skall vara en något så när tillförlitlig mätare på bolagets tillgångar. Aktiekapitalet skall så att säga motsvara det i bolaget arbetande kapitalet. På mig verkar det litet stötande, att ett bolag arbetar med ett kapital, som i själva verket är oändligt mycket större än det redovisade aktiekapitalet. När reservfonden eller andra fonder eller de dolda reserverna nått en viss storlek, anser jag det vara en naturlig utveckling, att dessa fonder och dessa dolda reserver överförs till aktiekapitalet, så att detta därigenom kommer att ge ett mera riktigt uttryck för det i bolaget arbetande kapitalet.

Det andra skälet till att jag biträtt detta förslag är att det ju i nu gällande lag liksom i förslaget stadgas, att när det behållna aktiekapitalet nedgått till en viss gräns, är bolaget skyldigt att träda i likvidation. När den situationen inträder, har man visserligen möjlighet att uppgöra en särskild likvidationsbalansräkning, där man har rätt att upptaga tillgångarna till de verkliga värdena och alltså icke behöver laborera med de i den vanliga balansräkningen upptagna nedskrivna värdena, och skulle det då visa sig, att värdena äro så höga, att aktiekapitalet i själva verket icke har nedgått till den angivna gränsen, behöver bolaget icke träda i likvidation. Men jag måste säga, att det är en synnerligen osympatisk och för bolagets kreditvärde synnerligen betänkelig åtgärd, när det tvingas att uppgöra en sådan likvidationsbalansräkning. Var och en får då den uppfattningen, att bolagets ställning är sådan, att fråga är, om det inte är skyldigt att träda i likvidation eller kanske gå i konkurs. Det förefaller mig då bättre att man, om möjligheter därtill finnas, genom uppskrivning av tillgångarna och utdelning av gratisaktier åvägabringar den balans, som man har velat åstadkomma genom dessa bestämmelser i aktiebolagslagen, än att man tillgriper den ganska odiösa åtgärden att uppgöra en likvidationsbalansräkning.

Man bör inte heller förbise, vad det i framtiden kan komma att betyda för bolagens konsolidering, om dessa möjligheter att uppskriva tillgångar och att överföra reservfond till aktiekapital medgivas. Med de nuvarande rigorösa bestämmelserna, då varje möjlighet därtill är utesluten, ligger det mycket nära till hands, att bolagen icke konsolidera sig på det sätt som jag anser synnerligen lyckligt, nämligen genom att föra över penningar till reservfonden eller nedskrivna tillgångarna, utan i stället föra vinsten till fonder, som kunna disponeras på vilket sätt som helst, även till utdelningar. Här föreslås i stället, att när konsolideringen gått till en sådan gräns, att man icke längre behöver fortsätta den, utan kanske till och med överskridit vad som är lämpligt, skall man få använda dessa överskjutande tillgångar till att utdela gratisaktier, men man skall icke få använda dem till vinstutdelningar, vilket däremot skulle kunna ske, om man icke går denna väg. Det är dessa skäl, herr talman, som föranlett mig att ansluta mig till det föreliggande förslaget.

Beträffande den ytterligare begränsning av rätten att uppskriva tillgångar, som ligger i att fast egendom icke får bokföras över taxeringsvärdet, ha fyra ledamöter av utskottet avgivit en reservation, där det framhållits att denna bestämmelse drabbar synnerligen ojämnt, dels därför att taxeringsvärdet, åtminstone när det gäller vissa industrianläggningar, icke är en riktig mätare på bolagsförmögenheten, dels därför att den ställer sådana bolag, som ha sådana tillgångar som äro åsatta taxeringsvärden, i annat och kanske sämre läge än andra. Jag har icke ansett mig kunna ansluta mig till denna reservation, då jag har fullt klart för mig, att denna stora och genomgripande nyhet, som man här infört, måste omgärdas med de allra starkaste försiktighetsmått. Man måste verkligen se till att det finns garantier för att de värden som man räknar med äro varaktiga och icke beroende på tillfälliga

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

konjunkturer. Jag finner därför, att den ytterligare begränsning som utskottet föreslagit är att hälsa med tillfredsställelse, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga några ord om en sida av saken, som herr Björnsson inte berört så mycket, nämligen frågan om reservfonden. Innan jag kommer in på det kapitlet vill jag emellertid gärna erkänna, att den nya lagen ur den synpunkten är att föredraga framför den gamla, att den tvingar företagen till en bättre konsolidering. Jag tänker på formuleringen av 72 §.

Beträffande möjligheten att förvandla en del av reservfonden till gratisaktier finner jag den lika frånstötande som herr Siljeström finner det frånstötande att ett företag icke har hela det arbetande kapitalet redovisat som aktiekapital. Jag förmodar att ingen kan göra gällande, att det ur ren likviditetssynpunkt betyder någonting, huruvida pengarna ligga i aktiekapital eller i reservfond eller en därmed jämförlig fond. Företagets stabilitet kan ju inte påverkas därav. Erfarenheten säger också, att en del av de företag som ha de största reservfonderna höra till de stabilaste och rejälaste företagen i den svenska aktiebolagsvärlden. När jag emellertid vänder mig emot denna ökade möjlighet att taga pengar ifrån reservfonden för utdelning av gratisaktier, är det tvenne skäl som för mig äro avgörande, det ena är psykologisk och det andra av praktisk art. Jag vill fästa uppmärksamheten vid att enligt det allmänna föreställningssättet skiljer man verkligen på aktiekapital och reservfond. Aktiekapitalet betraktas av menige man som en aktieägarnas personliga egendom, reservfonden däremot som en hela företags egendom, i vilken inte bara aktieägarna äro delaktiga, utan även de i företaget anställda och arbetande. Jag tror att det skulle vara klokt, om vi inom statsmakterna började tillägna oss den uppfattningen, att det inte bara är aktieägarna som äro intresserade av det kapital som arbetar i företagen utan att de i företaget anställda också ha anledning att få sina synpunkter beaktade vid ett lagstiftningsarbete som detta. Om jag således går ut ifrån att menige man gör denna skillnad mellan aktiekapital och reservfond, ligger det i öppen dag, att vi här ha ett psykologiskt skäl, som talar emot att frångå den nuvarande lagstiftningens regler och möjliggöra att reservfonden delvis förvandlas till gratisaktier.

Beträffande den praktiska sidan av saken hänvisar jag till det förhållandet, att när den nuvarande lagens bestämmelser på sin tid formulerades, låg där bakom bland annat den tanken, att en ökning av aktiekapitalet genom överflyttning av medel från reservfonden dit skulle medföra att kravet på utdelning skulle skärpas, d. v. s. att aktieägarna skulle kräva lika stor utdelning på det nya aktiekapitalet, i procent räknat, som på det gamla. Jag tror inte att man utan vidare kan avfärda denna tanke. Jag tror att det är på det sättet, att en ökad möjlighet att taga reservfonden i anspråk för gratisemissioner kommer att fresta till att öka utdelningskraven mot företagen, och detta bör enligt min mening med hänsyn till stabilitetssynpunkten inte vara något ens för bolagen själva eftersträfvansvärt.

Det, som emellertid för mig är absolut avgörande i detta fall, är att nuvarande lagstiftning så klart och tydligt förbjuder överförande av medel från reservfonden. I vissa andra fall, t. ex. när det var fråga om benämningen på dessa nya aktier, följde utskottet den regeln, att då det var delade meningar och tveksamhet inom utskottet, ställde man sig på den gamla lagens ståndpunkt och gjorde inte någon ändring. Det förefaller mig som om man borde ha gjort så även i detta fall. Då det nu faktiskt finns en sådan begränsning

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

i den nuvarande aktiebolagslagens 47 §, finns det enligt min mening ingen anledning att trumfa igenom en utvidgning av denna möjlighet att utdela gratisaktier, när det såvitt jag kan se icke kunnat anföras några särskilt starka eller tvingande skäl för en sådan ändring.

Justitieministern frågade, om det finns ett legitimt behov av en vidgad rätt till gratisemissioner och om det var några olägenheter förknippade med en sådan utvidgning. Han tycktes komma fram till den uppfattningen, att det finns ett legitimt behov av en sådan utvidgning, men försiktigtvis har han inte givit sig in på kapitlet, hur stort eller litet detta behov kan vara. Därpå beror dock i alla fall en hel del. Och vad olägenheterna av denna utvidgning beträffar, sammanhånga ju dessa främst med det förhållande jag redan påpekat, nämligen att den kan fresta till ökade utdelningskrav gentemot företagen. Detta måste väl ändå sägas vara en olägenhet.

Det har sagts, att en stor reservfond ger en falsk bild av bolagets ekonomiska ställning. Jag tror inte att detta uttryckssätt motsvarar det verkliga förhållandet. Jag tror att både allmänheten och de som äro sakkunniga på detta område mycket väl förstå att bedöma ett bolags styrka och stabilitet, vare sig kapitalet ligger i reservfonden eller i aktiekapitalet, och jag förstår knappast att man ur den synpunkten skulle behöva genomföra en lagändring i detta avseende. Finns det inte starkare skäl att anföras för en sådan ändring, så tycker jag att ändringen bör anstå.

Det är dessa synpunkter, jag velat anföras på frågan om gratisemissioner av kapital ur reservfond. Jag anser, som sagt, att det ur både psykologisk och praktisk synpunkt är oklokt att i detta fall släppa den bestämmelse som finns i den nuvarande lagstiftningen. I övrigt instämmer jag med herr Björnsson och yrkar alltså bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Herr Karl Johan Olsson har anfört en del ytterligare skäl för den ståndpunkt som reservanterna intagit. Jag vill först ge herr Olsson rätt i vad han sade om att denna fråga ur likviditetssynpunkt är utan betydelse.

Som nytt skäl anförde emellertid herr Olsson först och främst, att man i den allmänna uppfattningen gjorde en väsentlig skillnad på aktiekapital och reservfond och ansåg att aktiekapitalet är en aktieägarnas tillgång, under det att reservfonden skulle vara någonting som på ett mera obestämt sätt tillhörde företaget i dess helhet och som alltså inte bara aktieägarna, utan också arbetarna och andra anställda hade del i. Det är möjligt, att det på sina håll finns en sådan uppfattning, men om den uppfattningen finns, så överensstämmer den inte med gällande lag. Där göres i detta hänseende inte någon sådan skillnad mellan aktiekapital och reservfond.

Herr Karl Johan Olsson ansåg tydligen, att man här skulle taga hänsyn till denna uppfattning och alltså bygga lagstiftningen på de principer, som han sålunda angivit. Jag måste säga, att skall man lagstifta efter dessa principer, då kommer man in på helt andra och betydligt mer vittgående frågor än vi för närvarande ha att diskutera. Detta nya förslag till aktiebolagslag innebär ju inte någon rubbning i de väsentliga beståndsdelarna i den gamla lagen i detta avseende. Skulle man lagstifta efter den tanken, att reservfonden tillhör bolaget på något helt annat sätt än aktiekapitalet och väl också andra tillgångar eller fonder i bolaget, så att vad som gäller för dem inte gäller för reservfonden, då finge vi nog gå in för en betydligt grundligare undersökning av hela den principiella bas, på vilken aktiebolagslagen skall läggas. Vi kunna icke, menar jag, i en detalj lagstifta med hänsyn till en princip som

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

icke är godtagen av lagstiftningen i övrigt, utan vi få nog räkna med den gällande rättens uppfattning här.

Sedan betonade herr Karl Johan Olsson särskilt, att man borde gå den försiktiga vägen att bibehålla den nuvarande lagens bestämmelser i detta avseende, eftersom det råder delade meningar här. Så har man gjort i andra hänseenden. Herr Olsson åberopade därvidlag den debatt som nyss förts beträffande beteckningen på gratisaktier. Men det är ju dock en rätt väsentlig skillnad mellan dessa fall. I fråga om beteckningen på gratisaktier har det inte inträffat något särskilt, och det är i viss mån en omdömesfråga, vad man vill kalla dem. Men i fråga om rätten att överföra medel från reservfond till aktiekapital har det inträffat den väsentliga omständigheten, att man i det nu föreliggande lagförslaget skapat garantier för att missbruk inte skall kunna ske. När man antog 1910 års lag, hade man inte dessa garantier, och då hade man också all anledning att frukta missbruk. Här har alltså hänt någonting genom det nya lagförslaget, som ställer frågan i helt annat läge än den hade vid diskussionen om 1910 års lag.

Sedan framhöll herr Karl Johan Olsson, att jag hade talat om behovet men inte gjort mig mödan att undersöka, om detta behov var stor eller litet. Det är riktigt. Jag tror att varken herr Karl Johan Olsson eller jag kan säga, om det verkligen är ett stort behov eller ett mindre accentuerat. Men den frågan är inte så avgörande för mig. Har man kunnat konstatera, att det föreligger ett legitimt önskemål att få vidgade möjligheter här, bör man enligt min mening kunna tillgodose det, om man bara samtidigt sörjer för att missbruk av de nya reglerna förebyggas. Då jag är övertygad om att man genom de föreskrifter, som införts på andra ställen i detta lagförslag, skapat garantier mot missbruk och då som sagt behovet är dokumenterat, anser jag att man alltså kan godtaga Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt.

Herr Velander: I debatten ha två talare redan varit inne på förhållanden, som utgöra bakgrunden eller underlaget för den reservation av mig m. fl., som är avgiven vid 100 § 2 mom. i lagförslaget. Av den anledningen tillåter jag mig att här med några ord beröra denna reservation.

Förutsättningen för en uppskrivning av ett bolags anläggningstillgångar är ju, såsom redan här antytts, att dessa tillgångar ha ett värde, som väsentligt överstiger det i senaste balansräkningen upptagna, och att därjämte detta värde skall vara av bestående eller varaktig karaktär. Därtill kommer, att styrelsen vid en sådan uppskrivning har att redovisa densamma i sin förvaltningsberättelse, och åligger det revisorerna att yttra sig om uppskrivningen. Vidare kan man, om man så vill, erinra om, att en obehörig uppskrivning kriminaliseras enligt 213 §, som stadgar dagsböter eller fängelse. Man hade trott, att med detta tillräckliga garantier föreläge för att någonting oegentligt inte skulle behöva förekomma ifrån bolagsledningarnas sida i samband med här avsedda uppskrivningar. Utskottet har emellertid varit av annan mening, i det att en föreskrift här föreslås av det innehåll, att, när tillgången är av fast egendoms natur, man inte får gå över taxeringsvärdet.

Jag tillåter mig nu hysa den meningen, att denna ytterligare restriktion icke är behövlig, att den kommer att verka ojämnt och att den kommer att verka irrationellt. Herr Björnsson säger, att man kanske i detta sammanhang främst har att tänka på våra stora skogsindustrieföretag, som mera regelmässigt ha låga bokföringsvärden, när det gäller skogsfastigheterna. Det kan vara riktigt, att man bör uppmärksamma dem, men jag skulle hålla före, att det kan vara lika viktigt att uppmärksamma företag, som icke ha sådana tillgångar men som arbeta med betydande realkapital i form av fasta anlägg-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ningar. Detta realkapital utgöres väl till huvudsaklig del av inventarier av fast egendoms natur, som alltså i taxeringshänseende redovisas såsom särskilt maskinvärde, och dessa särskilda maskinvärden kunna röra sig om många miljoner kronor. Jag tror, att dessa maskinvärden, som fastställas i samband med fastighetstaxeringen, utgöra en föga lämplig norm för att bedöma vad som kan anses vara en anläggnings skäliga värde i detta sammanhang.

Därtill komma andra omständigheter, som måste komplicera tillämpningen av den föreskrift, som utskottsmajoriteten här föreslår. Om ett företag utvidgas, låt oss säga ganska starkt, under ett visst räkenskapsår och den maskinella utrustningen ökas genom en nyanskaffning till värde av flera miljoner kronor eller man inlåter sig på betydande investeringar i anläggningen i övrigt, äger man enligt sista stycket av första momentet i denna paragraf rätt att uppskriva det bokförda värdet med kostnaden för denna nyanskaffning eller nyanläggning. Däremot kommer den bestämmelse, som utskottet här föreslår, att vid tillämpning av bestämmelserna om uppskrivning i andra momentet att förhindra att hänsyn kan tagas till dessa nyinvesteringar under det räkenskapsår de blivit gjorda. Förutsättningen för att detta skall vara möjligt är ju att man har nått fram till ett mot investeringarna svarande förändrat taxeringsvärde. Men detta kan man inte räkna med att kunna åstadkomma det räkenskapsår, då investeringarna skett. Följaktligen kommer det i praktiken att i många fall ställa sig på det sättet, att man med utgångspunkt från bestämmelsen i 1 mom. sista stycket når fram till ett högre bokvärde än med tillämpning av andra momentet, men det har väl ändå inte varit meningen.

Jag måste också här rikta en fråga till någon, som tillhör utskottets majoritet, närmast då till utskottets ärade ordförande. Har man anledning förmoda, att den bestämmelse, som utskottet här föreslår såsom tillägg till andra momentet och som lyder: »I fråga om fast egendom må dock ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet», gäller endast beträffande uppskrivning enligt andra momentet, eller gäller den också första momentet sista stycket? Och om den gäller första momentet, kommer man med detta tillägg till fullkomligt orimliga konsekvenser. Redan det är en orimlig konsekvens, att man i praktiken, då behov av en uppskrivning föreligger, skall komma till ett ur företagets synpunkt sämre resultat med tillämpning av andra momentet än med tillämpning av första. Men är det fara för att det tilläggsstadgande, som utskottet föreslår, kommer att gälla även i fall enligt första momentet, då undrar jag, om någon av dem som bilda majoritet inom utskottet vill vidhålla utskottets förslag på denna punkt. Jag utgår ifrån att jag får det beskedet, att tilläggsstadgandet gäller endast sådan uppskrivning, som avses i andra momentet, och inte en uppskrivning enligt första momentet, och då får jag ju taga fasta på det till den verkan det kan ha.

Jag skall inte inlåta mig på några erinringar i anledning av de många uttalanden som här ha gjorts ifrån olika talares sida. Jag skall bara göra ett par korta reflexioner.

När man här motsätter sig, att tillgångar skola få under avsedda garantier uppskrivas för att åstadkomma ett högre aktiekapital till förebyggande av att bestämmelserna om tvångsavsättning till skuldregleringsfond etc. träda i tillämpning, så har man åtminstone här i kammaren bortsett från en synpunkt, som jag anser vara mycket bärande, när det gäller vissa betydelsefulla avsnitt i det föreliggande förslaget, nämligen att balansräkningen skall vara ett riktigt uttryck för bolagets eller ett företags verkliga ställning. Detta skall väl inte gälla endast, då det är fråga om redovisning av skulderna, utan också då det gäller redovisning av bolagets tillgångar!

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Sedan tycker jag, att herr Karl Johan Olsson gick något för långt, när han talade om bolagens reservfonder. Detta har ju också berörts av justitieministern. Det är väl ändå något för tidigt att säga, att enligt den allmänna meningen aktieägarna betraktas som ägare till grundfonden eller aktiekapitalet och de i företaget anställda närmast som ägare till reservfonden. Jag vill nog utgå ifrån att aktieägarna äro ägare av bolaget såsom sådant och hava att uppbära de risker, som äro förenade med den verksamhet, som bolaget bedriver. Jag kan inte tänka mig, att man utan vidare kan koppla in de i bolaget anställda, avnämarna av bolagets produktion eller andra parter i detta sammanhang. Det skulle ju vara en mycket lätt form för — jag höll nästan på att säga — socialisering, att bara dekretera, att tillgångar, som motsvara reservfondens storlek, tillhöra de i företaget anställda. Jag tycker också, att ett sådant talesätt borde ligga utanför denna diskussion.

Till sist vill jag beröra ännu en sak, den nämligen, att betydelsen av de bestämmelser, vi nu diskutera, rörande bolagens konsolidering, är beroende på hur de beskattningsregler, som måste bli en följd av riksdagens beslut i dag, komma att utformas. Jag håller sålunda före att bolagens konsolidering icke kommer att i avsedd utsträckning genomföras, därest inte gällande beskattningsregler snarast möjligt göras till föremål för en sådan omarbetning, att de passa in på det förändrade läge, som uppkommer på grund av de nya aktiebolagsrättsliga bestämmelserna.

Jag skall, herr talman, när vi nå fram till 100 § 2 mom., tillåta mig att ställa det yrkande, som föranledes av den under punkt 4) avgivna reservationen.

Herr Björnsson: Herr talman! Herr Siljeström påpekade, att reservfonden egentligen var en bokföringspost, som motsvaras av visst realvärde, och det var ju ingenting nytt för mig. Det är på samma sätt med grundfonden, d. v. s. aktiekapitalet, och i det avseendet blir det ingen skillnad, om man flyttar över medel ifrån reservfonden till grundfonden eller tvärtom.

Detta ger mig anledning att erinra om att, bortsett från det fall att jag skaffar medel, bokföringsmässigt sett, till utdelning av gratisaktier, genom att jag skriver upp realvärdetstillgångarna, ändrar ett förbud att använda reservfonden till nyemission inte något i bolagets ställning med avseende på de förhållanden som avses i 71 och 72 §§, där det talas om avsättning till skuldregleringsfonden; det ändrar ingenting i de främmande skulderna, och det ändrar ingenting i det bundna kapitalet, eller i bolagets förmögenhet. Således kan den omständigheten, att bolaget har mycket stor reservfond, aldrig utgöra något hinder för vinstutdelning, och det kan inte göras varken svårare eller lättare att utdela vinst genom att förvandla reservfonden till aktiekapital. Då det gäller att avgöra, huruvida avsättning skall ske till reservfond eller skuldregleringsfond eller ej, är det, bortsett från skuldernas belopp, endast frågan om summan av bolagets tillgångar. Det är likgiltigt om de redovisas i den ena fonden eller den andra. Således finns det i detta sammanhang ingen nämnvärd anledning att ta hänsyn till kravet på skuldregleringsfond, annat än då det gäller att skriva upp värdet av vissa tillgångar.

Jag tar för givet, att herr Gärde svarar på herr Velanders invändning, som jag inte begrep mig på. Herr Velander menade troligen, att det som stadgas i mom. 2 skulle tillämpas också med avseende på mom. 1. Det är såvitt jag förstår alldeles otänkbart. Jag står dock icke bakom utskottsmajoriteten, och jag skall därför inte lägga mig i diskussionen om den saken.

Herr Velander menade, att ett stort och dyrbart maskineri som ett bolag äger kan vara mycket kraftigt nedskrivet. Ja, det kan det vara, och i regel

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

har det skett på mycket goda grunder. En av de första besynnerliga upplevelser jag hade i Borås omgivning var, när jag under en promenad längs en landsväg fann att man till gårdsgårdsstörar hade satt upp flera hundra sidstycken av gjutjärn till gamla vävstolar, det ena efter det andra. Dessa gamla vävstolar hade sjunkit betydligt i värde, innan en försiktig västgöte använde dem som stängselstörar. Men om jag däremot med hänsyn till konjunkturen för tillfället finner skäl att göra en investering på en miljon kronor i nya maskiner, hindrar denna lag absolut inte att jag skriver upp inventariernas värde med samma belopp. Det blir bara tal om att sedan skriva ned dem successivt med hänsyn till risken för ett fallande värde.

Till de skäl som herr K. J. Olsson har anfört — och som jag tycker i stort sett äro mycket goda — för att man inte skall få lov att använda reservfonden för utdelning av gratisaktier, vill jag lägga följande. Tag som exempel Aktiebolaget svenska kullagerfabriken. Bolaget har nu aktier på 50 kronor stycket, och det har uppenbarligen så stora fonder, att jag förmodar, att det skulle gå för bolaget att utdela 4 gratisaktier på varje gammal. Börsvärdet är nämligen ungefär 250 kronor på dessa aktier. Utdelningen är nu 12 kronor, d. v. s. 24 procent. Men om man då hade ett fem gånger så stort aktiekapital, så undrar jag, om det inte vore fara för att aktieägarna och kanske till och med företagets ledning skulle tycka, att det skulle se litet tråkigt ut, om inte utdelningen bleve åtminstone 5 procent, som man nu betraktar såsom normal utdelning. Redan detta betyder, att man skulle komma upp från 24 till 25 procent på det ursprungliga aktiekapitalet. Men snart nog skulle man glömma, att det delats ut gratisaktier, och vilja ha mer än 5 procent.

Om herr justitieministerns resonemang vore riktigt, förstår jag inte, varför inte Kungl. Maj:ts förslag innefattar tillåtelse att överföra hela reservfonden till aktiekapitalet. Varför skall man stoppa vid 20 procent? Man har ju sökt bevisa att det inte alls är farligt att taga reservfonden i anspråk på detta sätt.

Nu hade, tycker jag, herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet en mycket god uppläggning för sitt resonemang om användningen av reservfonden. Han sade: »Det har framkommit önskemål, varav jag sluter att det föreligger ett behov. Detta vill jag tillmötesgå, om det inte är förenat med några olägenheter. Jag har inte hört talas om några sådana olägenheter som jag vill räkna för någonting.» Herr justitieministern har just inte velat yttra sig om, huruvida dessa behov vore starka. Ett tillmötesgående av dessa behov skulle emellertid enligt min mening faktiskt skapa en fara för större vinstutdelning än som eljest skulle ske, när reservfonden inte kan missbrukas till reklam utan verkligt sakligt hållbar grund.

Hela denna metod att plocka fram dolda fonderingar kallades under en period av mitt liv för »urvattning» av kapitalet. De lärdomar, som man på det sättet kodifierade i ett slagord, är det klokt att komma ihåg. Det har inte vuxit några änglavingar på oss sedan den tiden. Rätt som det är, kan man komma in i en period av i värsta fall bolagssvindlar men i varje fall spekulationsaffärer, som, om de inte äro direkt olagliga, dock icke fylla något samhällsnyttigt behov.

Herr Olsson: Karl Johan: Herr talman! Jag begärde ordet för några repliker.

Jag sade i mitt förra anförande, att man enligt den allmänna uppfattningen skiljer på aktiekapitalet och reservfonden, i det att man betraktar aktiekapitalet såsom aktieägarnas privata egendom och reservfonden som hela företagets tillhörighet.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Jag förstår mycket väl, att detta uttryck chockerade herr Velander. Där- emot hade jag knappast väntat, att herr statsrådet och chefen för justitie- departementet skulle bli chockerad av det. Jag hade snarare väntat mig, att han skulle ha anlagt några *socialliberala* synpunkter även på detta ämne. Det förefaller mig nämligen inte alls nödvändigt, att man anlägger samma syn på denna sak nu som år 1910 eller rättare sagt före år 1910, alldenstund lag- stiftningen väl alltid kommer i efterhand och registrerar de förändringar, som redan ha skett i den allmänna uppfattningen.

Men jag har inte alls tänkt att det skulle införas någon ny princip i denna lag; vad jag åsyftar är redan fastslaget i den gamla lagen, där det finns ett uttryckligt förbud mot att använda reservfonden för utdelning av gratisaktier. Jag har inte begärt annat än att denna bestämmelse skall stå kvar. Om blotta bibehållandet av densamma innebär införandet av en ny princip, är jag ganska oskyldig därtill, ty då är det många borgerliga människor, som gått före och plöjt, och jag behöver bara gå efter och så på den mark, som de ha berett.

Jag tycker alltså, att det finns anledning att se något annorlunda på sådana här ting än man gjorde i gamla tider. Det är inte fråga om att införa några nya principer — så långt ha inte reservanternas sträckt sig — utan deras för- slag har endast inneburit, att det varit fråga om att behålla en bestämmelse, som redan finns. När man då söker motivera detta, kan det enligt min mening inte vara oriktigt att anlägga synpunkter, som något skilja sig från dem, som anfördes i gamla tider. Jag tycker med förlov sagt att den tiden snart borde vara förbi, då man med näringsliv förstår endast det kapital, som investerats i företagen, och de människor, som äga detta kapital, medan man däremot aldrig låter de anställda vara delaktiga i näringslivet, utan snarare försöker skapa en motsatsställning mellan näringslivet och arbetarna. Ur den synpunkten tycker jag att det nu borde vara på tiden, att vi vid behandlingen av sådana här frågor började diskutera dem även ur de anställdas synpunkt. Om nu folk i allmänhet har den uppfattningen, att ändamålet med reservfonden inte i första hand är att aktieägarna skola få utdelning på den, utan att den skall vara en bolagets reserv, med vilken företaget kan möta eventuella påfrestningar, tycker jag, att detta betraktelsesätt mycket väl kan accepteras av statsmakterna. Jag ställer mig alltså för min del oförstående till den invändning, som gjorts mot mitt resonemang på den punkten.

Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet sade, att om man funnit ett behov av en ändring, borde man genomföra den — underförstått alltså, att det spelar ingen roll, hur stort detta behov är. Det är väl ingen, som vill för- neka, att det i enstaka fall kan ha förlegat ett sådant behov, men å andra sidan är det ingen, som kan påstå, att detta behov är särdeles stort. Jag har den uppfattningen, att man i detta fall skall väga mot varandra å ena sidan skälen för att bibehålla den nuvarande bestämmelsen och å andra sidan skälen för att göra en ändring på denna punkt. När jag har vägt dessa skäl emot varandra, har jag funnit, att de förra väga tyngre än de senare. Detta har lett mig fram till den uppfattningen, att vi inte nu böra göra någon ändring i detta avse- ende.

Vidare sade herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet, att man i den nya lagen skapade garantier mot allt missbruk, så att det inte vore någon som helst risk att genomföra den föreslagna lagen. Jag är frestad att till detta utropa: »Hin tro't!» Jag har pekat på åtminstone en olägenhet, nämligen att en utökning av aktiekapitalet på detta sätt frestar till ökade krav på utdel- ning från företagens sida, och jag efterlyser någon bestämmelse i detta lag- förslag, som skapar en garanti mot detta eventuella missbruk — jag kallar det i varje fall för ett missbruk. Jag efterlyser en bestämmelse i lagen, som

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

undanröjer en olägenhet, som redan 1910 års lagstiftning observerat och vars förekomst säkert ingen människa i våra dagar är främmande för.

Jag finner, kort sagt, att de skäl, som anförts emot mitt resonemang, inte äro av sådan art att jag har någon anledning att justera min tidigare angivna uppfattning.

Herr Gärde: Herr talman! Inom utskottet var frågan, i vilka fall en ökning av aktiekapitalet genom anlåtande av reservfonden eller genom uppskrivning av tillgångar bör få ske, föremål för en mycket ingående debatt. I den debatten gjordes ofta gällande något som också framkommit här, nämligen att man genom att utdela s. k. gratisaktier, alltså genom överföring av medel i detta fall från reservfonden till aktiekapitalet, skulle »urvattna» kapitalet i bolaget och göra det kapital, som sålunda överfördes från reservfonden till aktiekapitalet, lättare tillgängligt till utdelning åt aktieägarna. Vid de diskussioner i ämnet, som fördes, blevo vi emellertid allesamman i utskottet ense om, att dessa överföringar äro av rent intern natur och att de icke ha något som helst inflytande på bolagets soliditet. Detta har ju också, såvitt jag förstått, herr Björnsson erkänt. Vad som återstår att ta hänsyn till är alltså endast den rent psykologiska frågan, huruvida en aktieägare, vars aktieinnehav rent formellt på detta sätt har utökats, kan väntas genom sitt inflytande i bolaget eller på annat sätt göra anspråk på samma procentuella utdelning på det utökade aktiekapitalet, som han tidigare haft på det mera begränsade aktiekapitalet. Om aktiekapitalet dubblas och han förut hade fått tio procents utdelning, skulle han således inte nöja sig med fem procents utdelning, utan kräva fortfarande tio procents utdelning på hela aktiekapitalet, varigenom aktieägarna skulle kunna besluta utdelningar, som urvattnade bolagets kapital.

Som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet framhöll, är denna möjlighet, i den mån den kan ha något ekonomiskt inflytande på bolagets soliditet, utesluten genom de regler, som man gett om utdelningsspärr i de fall, då bolagets eget kapital icke uppgår till samma belopp som bolagets främmande kapital, och det är ju det naturliga sättet att möta denna situation.

Det föreligger alltså i detta avseende inte samma situation nu, som vid tillkomsten av 1910 års lag, vilken icke hade denna utdelningsspärr och denna obligatoriska avsättning till skuldregleringsfond, som nu föreslås enligt det nya förslaget.

Ett annat psykologiskt resonemang, som ofta kommit in i detta sammanhang, är, om man skall göra någon skillnad mellan reservfonden såsom bolagets eller företagens kapital och aktiekapitalet såsom aktieägarnas kapital. Jag vill för min del säga, att såväl aktiekapital som reservfond naturligtvis är bolagets och företagens kapital och att utdelningen till aktieägarna inte är något som följer av annat än med vilken framgång bolaget bedriver sin rörelse och av om en sådan utdelning är förenlig med lagens bestämmelser. Att rättsligt sett ingen skillnad kan göras mellan reservfond och aktiekapital, framgår ju bäst av att, om bolaget upplöses, det inte är aktiekapitalet eller reservfonden, som delas ut, utan bolagets behållna förmögenhet, sedan man betalat skulderna. Det är ju ganska uppenbart.

Vad angår behovet av ifrågakarande bestämmelser om rätt för bolaget att öka aktiekapitalet genom överföring av medel från reservfonden eller genom uppskrivning, ställer det sig kanske något olika beträffande reservfonden och beträffande uppskrivningen av anläggningstillgångarna. Vad det senare fallet angår, anser jag att det skulle vara ganska upprörande, om man skulle förvägra ett bolag rätten att uppskriva till nuvarande taxeringsvärdet t. ex. skogsfastigheter, som köpts för låt oss säga 100 år sedan och som, enligt de

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

regler som då gällde, upptagits till det belopp, som bolaget inköpt dem för. Vad kan det vara för skäl att förhindra bolaget att göra detta.

Låt oss tänka oss att bolaget gjort stora förluster och att det är fråga om likvidation. Bolaget är i realiteten icke likvidationsmässigt; det har ju en besparad tillgång, som mer än väl täcker förlusterna, fastän denna tillgång inte får komma till synes i bolagets balansräkning. Det förefaller mig ytterst egendomligt, att bolaget icke skulle få tillgodogöra sig denna tillgång. Därigenom att man har förbudit uppskrivningsrätten med skyldigheten att antingen avskrivna dessa medel på andra anläggningstillgångar eller införliva dem med aktiekapitalet, har man dessutom skapat trygghet för att uppskrivningen icke kan utnyttjas för utdelning till aktieägarna. Sådan uppskrivning är endast tillåten för dessa båda ändamål. Därigenom blir uppskrivningen så hårt bunden till bolaget som möjligt är, och den kan icke läggas som grundval för utdelning.

Herr Velandér framställde i detta sammanhang en fråga beträffande 100 § 2 mom., nämligen huruvida det stadgande, som av utskottet där föreslås infört och som lyder: »I fråga om fast egendom må dock ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet», avser något utöver andra momentet, d. v. s. i så fall en bestämmelse i första momentet, som jag inte här skall läsa upp. Såvitt jag förstår kan det inte råda någon tvekan om att tillägget avser andra momentet och endast detta. Stadgandet gäller alltså en sådan extraordinär uppskrivning, som kan medges när det bokförda värdet är väsentligt lägre än det nuvarande verkliga värdet. Denna uppskrivning begränsas till taxeringsvärdet. Just i det tillägg, som utskottet här har gjort om att uppskrivning icke får ske utöver egendomens taxeringsvärde, ligger en garanti för att något missbruk icke kan komma i fråga beträffande fast egendom, och för övrigt äro de aktiebolagsrättsliga bestämmelserna i denna del av det nya förslaget sådana, att missbruk förutsätta direkt överträdelse av lagens bestämmelser.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 64 §, som det nu närmast är fråga om.

Herr Strand: Herr talman! Då det gäller speciellt första delen av denna omtvistade paragraf, d. v. s. rätten att från reservfond överföra medel till aktiekapitalet, har jag icke kunnat dela reservanternas mening, då jag är fullt övertygad om att det inte blir något praktiskt resultat av ett sådant förbud, som de önska. Alla bolag, som kunna läsa den nya lagen, skulle nämligen i så fall helt säkert alltid begränsa avsättningen till reservfonden till att omfatta de angivna 20 procenten. De ha ingen som helst anledning att överföra ytterligare överskottsmedel till reservfonden, om de inte ha möjlighet att använda den på annat sätt än att täcka förluster med.

Detsamma gäller skuldregleringsfonden; den äro de skyldiga att lägga upp under vissa förutsättningar, nämligen när deras sammanlagda skulder överstiga summan av aktiekapitalet och fonderna, men så snart detta förhållande har ändrats, kan skuldregleringsfonden återtagas.

Jag kan alltså för min del inte skatta så mycket åt det rent psykologiska att jag kan dela den meningen, att man bör förbjuda överförande av överskottsmedel från reservfond till aktiekapital. I praktiken blir det ändå så, om det föreligger ett sådant förbud, att vederbörande komma att överföra överskottsmedel till sådana fonder, som äro för dem disponibla när de vilja. Då emellertid sådana överskottsmedel vid olika tidpunkter kunna förefinnas och det måste anses vara med bolagets intresse förenligt att tills vidare fondera dem på ett eller annat sätt, tycker jag att det är bättre att bolaget, så länge det behövs större

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

reserver, för dessa till reservfonden, där de äro bundna, intill dess bolagets ställning blir sådan att det kan stå till svars med en utökning av aktiekapitalet, än att de överföras till andra, lättillgängligare fonder. Jag tycker för min del inte att det finns något praktiskt motiv för att i lagen föreskriva något hinder för att på detta sätt utnyttja överskottsmedel i reservfonden.

När det sedan gäller användandet av uppskrivningsmedel på samma sätt, kan man helt naturligt ha delade meningar om lämpligheten av en sådan åtgärd. Men då bolagen i allmänhet ha möjlighet att realisera sådana tillgångar, i den mån de kunna avvara dem, och på de sättet tillgodogöra sig det övervärde, som finnes där, tycker jag för min del, att man inte har tillräckligt starka skäl för att hindra dem att uppskriva sådana tillgångar som de fortfarande ha behov av i sin rörelse.

Speciellt gäller detta helt naturligt sådana tillgångar, som under årens lopp undergått en väsentlig värdestegring. Som exempel därpå har man nämnt skogsmark. Har sådan under en lång följd av år varit i ett bolags ägo, äro de i regel bokförda till ett värde, som ligger avsevärt under dagsvärdet, och att i lagen stadga förbud för ett bolag att uppskriva sådan tillgång tycker jag inte att det finns tillräckligt starka skäl för.

Rent praktiska skäl tala enligt min mening för utskottets förslag på denna punkt.

Herr Velander: Herr talman! Jag skall be att få uttala min tillfredsställelse över det svar, som utskottets ärade ordförande lämnade på min fråga. Jag antydde, att jag var benägen att själv se saken på det sättet, och jag hoppas, att detta betraktelsesätt är riktigt. Kvar står dock vad jag huvudsakligen avsåg att säga, nämligen att den tilläggsbestämmelse, som utskottet gått in för, i praktiken i många fall kommer att leda till att ett mera rättvisande och för företagen tillfredsställande resultat uppnås med tillämpning av den allmänna bestämmelsen i första momentet sista stycket än med tillämpning av tilläggsbestämmelsen i andra momentet.

Herr Karl Johan Olsson yttrade hårda ord om den bristande sociala ansvarskänsla, som kom till uttryck, när man diskuterade hithörande ting; man tog inte hänsyn till de anställda etc. Jag skall inte ta upp detta till diskussion, jag vill bara hänvisa till vad utskottet uttalar bland annat å s. 29 i sitt yttrande, och jag skall be att få återge två eller tre meningar därav. Det heter där: »De senaste årtiondenas djupgående förändringar i sociala och politiska åskådningar ha också i olika avseenden betydelse för aktiebolagsväsendet. Den dominerande ställning aktiebolaget såsom företagsform äger i vår tids ekonomiska liv har medfört, att även andra intressen än de som förut särskilt skyddats av aktiebolagslagstiftningen måste beaktas. Ett sunt aktiebolagsväsen är sålunda på grund av antalet hos aktiebolagen anställda arbetare och tjänstemän av stor betydelse ur social synpunkt liksom för folkhushållet i dess helhet.»

Jag tror att den tankegång, som funnit uttryck i dessa uttalanden, är representativ för hela utskottets uppfattning. Jag vill också tillägga, att det spörsmål, som vi här diskutera, huvudsakligen tar sikte på bolagens konsolidering, den lämpligaste formen för denna konsolidering och det lämpligaste sättet att bevara kapitalet hos företaget. Och jag skulle tro, att syftet med bolagens konsolidering jämväl är att skydda och beakta de intressen, som de anställda äga.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Gentemot herr Velander vill jag bestämt säga, att jag inte beskyllt någon av mina motståndare här i debatten

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
 för bristande social ansvarskänsla. Jag har endast sagt, att vi böra tillägna oss den uppfattningen, att företagen, deras kapital och skötsel, är något som angår även de anställda och inte bara dem som äga kapitalet. Sedan får var och en dra sina slutsatser av detta yttrande.

Det har emellertid ett par gånger i debatten sagts, att om det finns ett sådant förbud som i den nuvarande lagen mot att överföra pengar från reservfonden till aktiekapitalet, kommer detta endast att medföra att man inte sätter in mer pengar i reservfonden än man är skyldig att göra, utan i stället placeras pengarna i fonder, där de äro mer lättillgängliga. Är detta nu verkligen ett skäl? Det förefaller mig inte vara något livsintresse, att företagen skola överföra pengar till reservfonden, om det inte är meningen att pengarna skola stanna där. Är det så att man överför pengar till reservfonden i den avsikten att vid första bästa tillfälle mjölka ut dem igen, är det ju ingen glädje med det, och därför tycker jag inte, att man skall uppmuntra denna överföring.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på godkännande av det nu ifrågavarande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Linder m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på momentets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Björnsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 64 § 1 mom. i det av första särskilda utskottet i utlåtan- den nr 1 punkten A tillstyrkta förslaget till lag om aktiebolag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den lydelse, som förordats i den av herr Linder m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

64 § 2 och 3 mom., 65—99 §§, ingressen till 100 § samt 100 § 1 mom.

Godkändes.

100 § 2 mom.

Detta moment hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:s förslag:)

(i utskottets förslag:)

Utän hinder av vad ovan i 1 mom. är stadgat må anläggningstillgångar, vilka måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande det belopp, var- till de äro uppförda i närmast föregående balansräkning, upptagas till högst detta värde, såframt det belopp varmed uppskrivning sker användes till

a) erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar eller

*Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)**(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

b) sådan ökning av aktiekapitalet varom stadgas i 64 §.

I fråga om fast egendom må dock ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Vid förevarande moment hade reservation anmälts av, utom andra, herrar *Velander, Ekströmer, Olson* i Göteborg och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition oförändrad i vad den avsåge 100 § 2 mom.

Herr Velander: Herr talman! I anslutning till vad jag anfört vid behandlingen av 64 § 1 mom. ber jag att få yrka bifall till den vid detta avsnitt av utskottsutlåtandet fogade reservationen av mig och tre andra ledamöter av utskottet, vilket är detsamma som bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Siljeström: Herr talman! Med åberopande av de skäl som jag anförde i fråga om 64 § ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det under behandling varande momentet samt vidare därpå att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

100 § 3—10 mom., ingressen till 101 § samt 101 § 1 mom.

Godkändes.

101 § 2 mom.

Detta moment lydde:

*(i Kungl. Maj:ts förslag:)**(i utskottets förslag:)*

Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; dock må, där sådan redovisning finnes kunna lända till förfång för bolaget, Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer tillåta att aktier redovisas i gemensamma poster efter vad i 1 mom. A II 7 a) och b) samt III 2 sägs, utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; dock må, där det ur allmän och enskild synpunkt finnes påkallat, Konungen tillåta att aktier redovisas i gemensamma poster efter vad i 1 mom. A II 7 a) och b) samt III 2 sägs, utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

I en särskild skriftlig uppgift till balansräkningen skall upplysning meddelas om antalet bolaget tillhöriga aktier i varje bolag med angivande av dess namn samt aktiernas bokförda värde, där sådan upplysning ej meddelas i balansräkningen, så ock om varje dotterbolags innehav av aktier i annat koncernbolag. Till den särskilda uppgiften eller, där sådan uppgift ej avgives, till balansräkningen skall, om så ske kan, fogas senaste balansräkningen för dessa bolag.

Med aktier skola likställas andra andelsrättigheter.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Undén, Linder, Björnsson, Karl Johan Olsson, Strand, Olsson* i Mellerud, *Kilbom, Hermansson, Rosander* och *Molander*, vilka dels ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock i enlighet härmed yrkat, att momentet skulle erhålla följande lydelse:

Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; och skall, om så kan ske, till balansräkningen fogas senaste balansräkningen för sistnämnda bolag.

I en särskild skriftlig uppgift till balansräkningen skall upplysning meddelas om varje dotterbolags innehav av aktier i annat koncernbolag.

Med aktier skola likställas andra andelsrättigheter.

2) av herrar *Velander, Siljeström, Ekströmer, Olson* i Göteborg och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka dels ansett, att utskottets motivering bort i vissa angivna delar lyda så, som i denna reservation angivits, dels ock i enlighet härmed yrkat, att, med bifall till vad i denna del i motionen I: 265 hemställts, första stycket i 101 § 2 mom. skulle erhålla följande lydelse:

Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; dock må, där det med hänsyn till bolagets bästa finnes vara påkallat, aktier till ett sammanlagt värde som icke överstiger en fjärdedel av bolagets behållna förmögenhet enligt balansräkningen redovisas efter vad i 1 mom. A II 7 a) och b) samt III 2 sägs i gemensamma poster, utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

Herr Undén: Herr talman! Vid detta moment har jag tillsammans med några andra ledamöter av utskottet avgivit en reservation. Det gäller spørgsmålet om ett bolags skyldighet att i sin balansräkning upptaga specificerad uppgift över innehavet av aktier i andra bolag.

I den nu gällande lagen finns en sådan ovillkorlig föreskrift, att aktiebolag skall redovisa specificerat de aktier, som bolaget äger i andra bolag, så att både aktieägare, kreditorer och den stora allmänheten kunna få kännedom om förhållandet mellan olika aktiebolag, exempelvis om ett bolag är moderbolag till ett annat företag o. s. v. Denna regel har i lagberedningens förslag uppmjukats genom att man där föreslog, att innehav av främmande aktier i viss utsträckning skulle få redovisas i klump utan uppgift rörande vilka bolags aktier det gällde. Detta förslag från lagberedningen var föranlett av en framställning från en del enskilda företag som ha särskilt intresse av vår export på främmande länder. Det har gjorts gällande, att en sådan specificering kunde vara oläglig för företag med svenskt kapital, som arbetade i utlandet, då man där kunde utnyttja för obehörig konkurrens förhållandet, att företaget i fråga i grund och botten icke arbetade med inhemskt utan med utländskt kapital, att med andra ord ett i främmande land arbetande företag skulle kunna ha skada av att det vore svenskt kapital investerat i detsamma. Lagberedningen har med hänsyn till dessa invändningar mot den gällande lagens regel velat företaga en uppmjukning av denna redovisningsskyldighet.

I den kungl. propositionen har regeringen emellertid icke velat följa lagberedningen helt och hållet genom att medge s. k. klumpredovisning för en viss kvotdel av bolagets förmögenhet, utan propositionen går i stället en annan väg. Det föreslås där som allmän regel, att det skall vara specificerad redovisning, men tillika medges möjlighet att genom dispens från Kungl.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t förordnar, erhålla befrielse från denna regel och alltså rätt att upptaga en viss del av det främmande aktieinnehavet i en mer allmänt hållen uppgift utan specifikation rörande vilka bolag aktierna höra till.

Utskottet å sin sida har funnit detta undantag betänkligare än vad regeringen har ansett och något skärpt förutsättningarna för en dylik klumpredovisning. Utskottet föreslår, att det skall vara regeringen själv som avgör denna fråga och icke någon av regeringen anvisad myndighet. Vidare föreslår utskottet, att dylik klumpredovisning skall medges endast om icke bara enskilda, utan även allmänna synpunkter tala för ett sådant avsteg från den offentlighetsprincip som ligger i den allmänna regeln.

Reservanterna i sin tur ställa sig ännu mer kritiska mot möjligheten att hemlighålla innehavet av aktier i främmande bolag och föreslå att man skall hålla fast vid den gällande lagens ståndpunkt och således upptaga en ovillkorlig regel om specificerad redovisning.

Jag vill för min del först säga, att jag tror, att de invändningar, som framförts mot den nu gällande regeln, ur praktisk synpunkt äro en smula överdrivna. Vare sig det gäller företag som arbeta utomlands eller inom landet, ställer det sig ofta svårt att i längden hemlighålla förbindelser med andra företag. Följaktligen kan själva effektiviteten av ett dylikt undantag från offentlighetsregeln sättas i fråga. Det har också sagts av sakkunniga, som utskottet har hört, att man medger att det i fråga om företag som arbeta i utlandet förr eller senare blir känt såväl för konkurrenter som för andra kretsar, att företaget i fråga i själva verket är dotterbolag till ett utländskt företag.

Men jag skulle ytterligare vilja anlägga en mer principiell synpunkt på denna fråga. Finns det verkligen tillräckliga skäl för att frångå en offentlighetsprincip, som har gällt under hela vår nuvarande aktiebolagslags giltighetstid? Är det inte ur principsynpunkt ganska betydelsefullt att bolagens förhållanden till varandra ligga öppna för allmänheten. Gäller det bolag, som verka inom landet, är det väl ganska tydligt, att den stora allmänheten, kundkretsen och andra som ha förbindelser med bolaget, ofta kunna ha ett synnerligen legitimt intresse att veta, om ett bolag som arbetar i samma bransch som ett annat är konkurrent eller i själva verket dotter- eller moderbolag till det andra bolaget. Inte heller i fråga om bolag som arbeta i utlandet, alltså till formen utländska bolag, vari svenskt kapital är investerat, tror jag att det finns någon skälig anledning att med de svenska myndigheternas bistånd söka hemlighålla det aktieinnehav som ligger i det svenska bolagets händer. Hur skulle vi själva se på detta, om det gällde utländska bolags innehav av aktier i formellt svenska företag? Det förekommer ju rätt ofta att utländskt kapital är investerat i svenska bolag, och det kan vara ett ganska stort intresse ur svensk synpunkt att känna till hur det förhåller sig med dessa företag som till formen äro svenska men i vilka utländskt kapital är investerat. Det är visserligen synnerligen olägligt, om man på affärsförbindelser anlägger rent nationalistiska synpunkter och vägrar att köpa varor därför att de producerats med hjälp av utländskt kapital. Det vore ju olämpligt, om i konkurrensen begagnades som argument mot ett företags produkter att de ha producerats av ett företag som i realiteten är utländskt. Men att vi ha intresse av att veta, huruvida här arbetande företag i själva verket äro grundade på utländskt kapital eller inte, förefaller mig vara ganska uppenbart.

Nu har det visserligen sagts, att i utländska aktiebolagslagar inte finns någon motsvarande skyldighet att lägga fram i balansräkningarna uppgifter om innehavet av främmande aktier och att den svenska aktiebolagslagens stånd-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

punkt därvidlag således är mer rigorös än främmande lagars. Det må ju vara riktigt, men i så fall förefaller det mig, som om den svenska aktiebolagslagen hade en högre standard än de utländska lagarna. Jag anser icke, att det finns någon anledning att gå ifrån denna standard och här införa ett hemlighetsmakeri i fråga om aktieinnehav som vi förut icke haft i vårt land.

I fråga om den kungl. propositionens ståndpunkt skulle jag ytterligare vilja framhålla, att jag tror, att det är ganska olämpligt, om regeringen eller en av regeringen anvisad myndighet skulle blanda sig i förhållanden rörande innehav av främmande aktier. De intressen, som det där skulle gälla att skydda, skulle ju vara rena konkurrensintressen, främst på den utländska marknaden. Det skulle väl te sig mycket vanskligt för Kungl. Maj:t att i ett konkret fall säga, att här är det så värdefullt att ett svenskt bolags innehav av utländska eller främmande aktier hålles hemligt, att dispens bör ges från denna regel. Jag har mycket svårt att föreställa mig, att regeringen verkligen skulle kunna komma till den slutsatsen, att den bör engagera sig genom att ge ett sådant tillstånd. Jag tror icke, att det vare sig ur handelspolitiska eller allmänpolitiska synpunkter skulle vara vidare lämpligt, att den svenska regeringen exempelvis medgäve genom dispens att ett svenskt företags innehav av aktier i ett tyskt eller amerikanskt bolag finge hemlighållas på det sätt som är föreslaget i propositionen.

Mot utskottets förslag gälla i viss mån samma invändningar. Även där läggs ju ansvaret hos regeringen för detta avsteg från offentlighetsprincipen. Skillnaden mellan utskottets och regeringens linje kanske kan framställas så, att de principiellt äro likvärdiga, men enligt utskottets förslag har man skärpt förutsättningarna på ett sådant sätt att det blir ännu svårare att tänka sig att Kungl. Maj:t någonsin skulle finna skäl föreligga för bifall till en dispensansökan. Jag tror därför att såsom förslaget är skrivet kommer det icke att få någon praktisk användning. Men då det i alla fall teoretiskt medger ett avsteg från gällande lags offentlighetsprincip på detta område, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Siljeström: Herr talman! Den fråga, som nu är förmål för diskussion, hör inte till de mer prominenta i detta stora lagförslag. Emellertid har på denna punkt avgivits två olika reservationer, varjämte utskottet frångått Kungl. Maj:ts förslag.

Den princip, på vilken hela lagförslaget bygger i avseende på redovisningsskyldigheten, är ju att man öppet skall lägga fram på bordet så mycket som det överhuvud taget är möjligt utan att därmed skada mera vitala intressen för bolagen och företagarkerksamheten. I den delen äro vi alla som sysslat med detta förslag ense. Lagberedningen upptog emellertid i sitt förslag ett undantag från denna princip och gick med på att ett bolag skulle kunna slippa ifrån att till antal och namn redovisa de aktier i andra företag, som bolaget i fråga innehade, om detta kunde anses leda till förfång för bolaget. Denna undantagsrätt var dock begränsad till 25 procent av bolagets behållna förmögenhet. Anledningen till att lagberedningen gjorde detta undantag var att det påyrkats i framställningar från de stora exportbolagen. Det hade därvid framhållits, att krav på specificerad redovisning av aktier icke uppställdes i främmande lagstiftning. Den obetingade redovisningsskyldigheten i avseende å aktier i andra bolag vore, enligt vad erfarenheten givit vid handen, ägnad att för åtskilliga svenska bolag med dotterbolag i utlandet medföra svårigheter framför allt då det gällde att hävda sig i konkurrensen på utländska marknader. Det har i detta hänseende från företagarkåll framhållits, att vetenskapen om att ett utländskt dotterbolag behärskades av svens-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ka kapitalintressen, hos konkurrerande företag i utlandet ofta utlöst en verksamhet — med eller utan stöd av vederbörande utländska lagstiftning — som medfört synnerligen menliga följder för det svenska dotterbolaget. För att kunna undgå dessa verkningar hade fördenskull de svenska bolagen under stundom funnit sig föranlåtna att tillgripa utvägar som, efter lagens ordalag, medfört befrielse från specificeringsskyldigheten.

Kungl. Maj:t anslöt sig emellertid i propositionen icke till lagberedningens ståndpunkt oförändrad. Även Kungl. Maj:t intog den ståndpunkten, att här verkligen förelåg ett behov för bolagen att i vissa fall kunna få lämna en klumpredovisning av sitt aktieinnehav. Kungl. Maj:t ansåg dock, att man icke i enlighet med lagberedningens förslag borde anförtro avgörandet härom till bolagen själva, utan till Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t förordnad myndighet. Kungl. Maj:t gick samtidigt längre än lagberedningen i det att man icke föreslog någon begränsning av dispensrätten till 25 procent av bolagets behållna förmögenhet, utan förklarade att man där kunde sträcka sig längre.

När denna fråga kom upp i utskottet, fick jag den uppfattningen, att man från början allmänt hade klart för sig, att det här förelåg ett verkligt behov att göra en ändring i den nu gällande lagen. Herr Undén gjorde i sitt anförande gällande, att då man klarat sig hittills, behövde vi väl inte nu göra någon ändring. Mot detta skulle jag vilja säga, att man i själva verket icke har klarat sig. Man har hittills fått söka klara sig fram genom att gå bakvägar. Man har bildat dotterbolag och dotterbolag till dessa, ordnat med konsortieavtal o. s. v. och där bakom dolt sitt aktieinnehav i främmande företag. Inom parentes vill jag nämna, att intresset för att få till stånd den nu begärda ändringen är begränsat till de stora exportbolagen; det föreligger inte bland den stora mängden av svenska bolag. För dem är denna sak fullständigt likgiltig. Frågans dimensioner böra därför icke överdrivas, utan man bör ha klart för sig, att det här gäller bara vissa stora exportbolags intressen.

Under utskottsbehandlingen framkom ganska snart tveksamhet om huruvida icke de avgöranden, som det här gällde, vore av en sådan vikt, att beslutanderätten borde anförtros åt Kungl. Maj:t ensam, således utan den delegationsrätt som föreslogs i propositionen. För min del beklagar jag livligt, att utskottsmajoriteten omedelbart ställde sig på denna ståndpunkt. Enligt min mening hade man mycket väl kunnat tillgodose de intressen, som kräva en ändring i lagen, om man hade tagit Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Jag delar nämligen herr Undéns uppfattning, att det i dessa ytterst ömtåliga frågor är olämpligt att lägga avgörandet i händerna på Kungl. Maj:t. Man bör icke inblanda Kungl. Maj:t i dessa interna bolagsfrågor och ställa Kungl. Maj:t i skottgluggen för vissa avgöranden som Kungl. Maj:t sannerligen icke skall behöva kläda skott för. Därför hade det enligt min mening varit synnerligen lämpligt, om Kungl. Maj:t — vilket jag tror också var avsikten — hade delegerat avgörandet i detta fall till kommerskollegium, som ju närmast har att handhava ärenden av denna beskaffenhet. Det hade i så fall säkerligen icke varit så stora risker för vårt land ur de synpunkter, som herr Undén nyss anförde, som om man nu anförtrod denna beslutanderätt åt Kungl. Maj:t.

Som jag redan nämnt, frångick emellertid utskottsmajoriteten mycket snart Kungl. Maj:ts förslag i denna del, och det framlades — jag tror att det var från herr vice ordförandens sida — ett förslag om att delegationsrätten skulle tas bort samtidigt som utskottet i vissa avseenden skärpte förutsättningarna för rätten till dispens. Beträffande den sista delen hade jag icke något emot att biträda utskottets förslag. Men jag har haft mycket svårt att ansluta mig till den tanke, som ligger bakom utskottsmajoritetens förslag om att dispens

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
skall beviljas endast av Kungl. Maj:t. Därvidlag kan jag, såsom jag påpekat, i det väsentliga ansluta mig till de skäl, som herr Undén anfört. Jag har emellertid icke kunnat biträda det förslag, som herr Undén och hans medreservanter framlagt, emedan de där ställa sig på en rent negativ ståndpunkt. Jag skulle nästan kunna säga, att deras förslag innebär att bolagen hänvisas till att fortsätta på den väg, som de redan slagit in på och som visserligen överensstämmer med lagens ordalag men icke med dess mening. Jag tycker verkligen, att det är litet egendomligt, att man drar sig för denna utväg med dispensrätt för att hjälpa de företag, som det här kan vara fråga om. Herr Undén säger, att han icke är övertygad om att det verkligen finns ett legitimt behov bakom kravet på denna ändring i lagen. Den omständigheten att våra stora ansvarsställande exportbolag — de höra till rikets största företag — begärt denna rätt är emellertid för mig ett avgörande bevis på att det här verkligen finns behov av en ändring.

Herr Undén sade vidare, att även om det kunde finnas ett behov för vissa firmor att hemlighålla sina aktieinnehav i andra bolag, så kunde man ändock inte tillgodose detta intresse i det långa loppet. Inom mycket kort tid skulle det ändå komma att upptäckas på vederbörande håll att det var fråga om ett slags camouflerat företag, förklarade han, och då är ju glädjen med det hela borta. Även jag tror i likhet med herr Undén att man icke i längden kan hemlighålla en sådan sak som denna, men det viktigaste i ett sådant fall är nog att man kan hålla den hemlig till en början. Jag ber att i det avseendet bara få hänvisa till en för herr Undén synnerligen välbekant lagstiftning, nämligen patentlagstiftningen. Vad betyder det inte att få den förhandsrätt att utföra en sak som patentlagen innebär, fastän det icke är fråga om någon evig rätt. På samma sätt är det av betydelse för ett bolag, att under de första svåra åren, då det skall inarbeta sina produkter på en främmande marknad, konkurrenterna icke kunna göra gällande, att det är fråga om ett utländskt företag som vill försöka tränga sig in på deras egen marknad och som det gäller att se upp med. Har ett bolag genom överlägsenheten hos sina produkter under denna första tid kunnat skaffa sig den good will som ligger häri, behöver det nog inte längre denna hemligstämpel, utan kan klara sig den förutan.

Herr Undén har också framhållit, att vår nuvarande lagstiftning har en högre standard än andra länders, och han menar att man i lagstiftningen inte skall ge sig in på sådana här måhända mindre moraliska betraktelsesätt. Ja, detta låter naturligtvis mycket bra. Men det är väl ändock nödvändigt att ännu någon tid framåt tjuta med ulvarna. Så länge de stora kulturländerna inte ha ansett sig ha råd att avstå från det vapen, som en sådan här rätt innebär, så anser jag att icke heller vi skola avstå från den rätten, särskilt om man betänker att efter kriget med all sannolikhet konkurrensen på världsmarknaden kommer att ta former, som vi hittills inte ha kunnat tänka oss.

Jag ber i det avseendet, utan att direkt göra de orden till mina, att få framhålla vad exportbolagen ha sagt i sin motivering för en lagändring. Särskilt i en tid som den nuvarande, ha de anfört, då en extrem nationalism i stor utsträckning är dominerande inom näringspolitiken, är det av stor betydelse, att en publicering av svenska bolags utländska intressen icke blir obligatorisk. Det förefaller knappast rimligt, heter det i fortsättningen, att detta välmotiverade och ur svensk synpunkt beaktansvärda önskemål skall behöva stå tillbaka för krav från enstaka svenska aktieägare på ökad publicitet om hithörande förhållanden.

Fem högerreservanter ha anslutit sig till det förslag, som lagberedningen framlade. Vi ha ansett, som jag redan framhållit, att det här finns ett behov

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

som måste tillgodoses. Vi ha ansett att detta bör ske i lagens form och inte på det sättet att man kryper bakom lagen. Vi ha vidare ansett att bestämmanderätten i detta fall icke bör anföras åt Kungl. Maj:t av de skäl, som såväl herr Undén som jag anslutit oss till. Vi ha på högerhåll inte ansett det vara någon risk att överlämna bestämmanderätten i denna sak åt företagen, då det här i realiteten inte gäller alla företag, utan endast de stora ansvarskännande exportbolagen, som sannerligen inte komma att använda denna bestämmelse i ogjort väder.

Herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Som kammarens ledamöter finna av handlingarna i ärendet äro meningarna i den nu föredragna punkten mer delade än i någon av de andra, som vi här diskuterat. Det föreligger icke mindre än fyra olika förslag till lösning av det spörsmål som nu är under debatt.

Vi ha då först det förslag, som överensstämmer med den nu gällande lagen och som innebär ett fullt erkännande av offentlighetsprincipen och stadgar skyldighet för bolagen att specifikt redovisa sitt innehav av aktier i andra bolag. För det andra ha vi lagberedningens förslag, som ville införa en viss möjlighet till s. k. klumpredovisning — i lagberedningen hade man nämligen upptagit en bestämmelse, som innebär, att om detta med hänsyn till bolagets bästa vore påkallat, så skulle man i klump få redovisa viss del av innehav av aktier, motsvarande en fjärdedel av bolagets behållna tillgångar. Det tredje förslaget är det, som återfinnes i den kungl. propositionen och som innebär att Kungl. Maj:t eller den myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, skall få ge dispens från specifikationsskyldighet, om det skulle befinnas vara till förfång för bolaget med offentlighetsprincipens fulla tillämpning. Så ha vi slutligen fått ett fjärde förslag i utskottets betänkande, vilket innebär att Kungl. Maj:t, men inte någon underordnad myndighet, skulle ha rätt att ge dispens från **offentlighetsprincipen** om detta påkallas ur enskilda och allmänna synpunkter.

Det förslag som jag först nämnde, som alltså ansluter sig till den nuvarande lagens innehåll, har upptagits av herr Undén och hans medreservanter, och lagberedningens förslag har upptagits i en reservation av herr Velander m. fl., under det att Kungl. Maj:ts förslag i utskottets utlåtande icke har förordats av någon meningsriktning.

Frågan är här, liksom på det område vi tidigare diskuterade, om det finns något behov i detta fall av undantag från offentlighetsprincipen och om, därest det finns ett sådant behov, detta bör tillgodoses genom lagstiftning. Det är givet att de som här göra gällande, att vi skola behålla den nuvarande lagens regler, intaga en mycket stark ståndpunkt. Vi ha nu sedan år 1910 haft offentlighetsprincipen fastslagen i vår aktiebolagslag, där det utan vidare är stadgat att ett bolag är skyldigt att specifikt redovisa sitt innehav av aktier i andra företag. Det krävs naturligtvis synnerligen starka skäl för att frångå den nu gällande lagen. Och ännu starkare skäl skulle krävas, om den nu gällande lagen vore överensstämmande med den praxis, som faktiskt råder. Men alla de som haft anledning att syssla med denna fråga veta nog, att den nuvarande lagen inte tillämpas i den anda, i vilken den ursprungligen var avsedd att tillämpas. Det praktiseras i själva verket en hel mängd olika metoder, genom vilka man försöker att undvika att i räkenskaperna specificera innehavet av aktier i olika företag, och man kan alltså direkt påstå att det finns en klyfta mellan nuvarande lagstiftning och nuvarande praxis. Därför är det inte så anmärkningsvärt om man anser att vi nu böra uppmjuka de gällande bestämmelserna. När man har funnit att den nuvarande lagen under de trettio år, som den varit gällande, faktiskt inte har kunnat tillämpas, bör man undersöka, om det inte är ett

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

legitimt behov, som ligger bakom denna bristande överensstämmelse mellan lag och praxis, och om man bör tillgodose detta behov.

Jag vill för min del understryka, att jag anser det mycket angeläget att man i aktiebolagslagen håller på offentlighetsprincipen, både ur aktieägarnas synpunkt och ur andras synpunkt som ha med bolagen att göra. De böra av de räknenskaper, som bolaget är skyldigt att lägga fram, kunna bilda sig en klar uppfattning om hurudan bolagets ställning verkligen är. Och en sådan uppfattning kunna de inte skaffa sig, då bolaget äger tillgångar i aktier, om de inte veta vad det är för aktier och alltså inte kunna bedöma vad dessa ha för värde i och för sig. Därför bör man hålla mycket starkt på offentlighetsprincipen, och jag skall gärna erkänna, att då jag hade att taga ställning till det förslag, som lagberedningen framlade, kände jag mig tveksam om det fanns tillräckliga skäl att i lagstiftningen frångå offentlighetsprincipen. Jag hade då en överläggning med några av de ledande männen inom vår exportindustri, och efter det sammanträdet måste jag tillstå att jag blivit övertygad om att här finnas starka skäl att skapa möjlighet till undantag från offentlighetsprincipen, men att man därvidlag bör gå försiktigt fram, så att man hela tiden har sin hand över vad som sker och ser till att det inte förekommer något hemligstämplande i onödan.

Det har åberopats två helt olika skäl för denna möjlighet till s. k. klumpredovisning. Dels har det gjorts gällande, att det kan vara av värde beträffande förhållanden inom landet, att ett bolag inte skall behöva redovisa sitt innehav av aktier, och dels har det framhållits, att det framför allt har betydelse i den internationella samfärdseln, att ett svenskt bolag inte skall behöva redovisa sitt innehav av aktier i utländska dotterbolag.

Vad beträffar de rent inländska förhållandena vill jag säga, att jag tycker att skälen därvidlag inte äro så särdeles starka. Skulle man följa det förslag, som Kungl. Maj:t har framlagt, utgår jag ifrån att det inte blir i många fall, där ett undantag från offentlighetsprincipen kommer att medgivas med hänsyn till förhållandena inom landet. Det kan kanske tänkas att det kan uppkomma enstaka fall, då det finns skäl att göra ett undantag, men jag tror inte att de bli talrika.

Beträffande däremot förhållandet till utlandet är det så, som herr Siljeström redan påpekat, att det verkligen finns ett behov att kunna få i viss mån undanhålla utländska konkurrenter kännedom om sådant aktieinnehav. Man kan diskutera, om detta är en sund princip eller inte, och om det är något som lagstiftaren bör stödja. Men man måste nog stanna vid att konstatera, att i det nuvarande läget med alltmer ökad nationalism komma de olika nationerna att allvarligt bevaka varandra och se vad som händer på detta område. Och vi måste nog själva också försöka göra vad vi kunna för att inte direkt skriva vederbörande på näsan vad som händer i vårt land. Jag tror sålunda att det är ur internationella synpunkter verkligen finns ett behov att taga en smula lättare på offentlighetsprincipen.

Herr Undén har framhållit att det inte är mycket värt med en sådan åtgärd — de som verkligen äro intresserade få snart nog reda på det verkliga förhållandet även om man försöker smussla undan vad som här är att dölja. Därtill har herr Siljeström redan anmärkt, att det dock finns en möjlighet att dölja förhållandet under en viss tid, och under den tiden har ett svenskt dotterföretag kanske hunnit få fast fot i det främmande landet och till och med kunnat skapa sig en ganska stark ställning.

Jag har fått den övertygelsen, att det här finns ett legitimt behov från exportindustriens sida att i vissa fall slippa i detalj redovisa aktieinnehav. Och om man har kommit till den uppfattningen har man här att välja mellan de tre olika förslag, som medge en viss klumpredovisning, nämligen lagberedningens förslag, Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. I fråga om lag-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

beredningens förslag kan man möjligen anmärka, att det går för långt — det ger möjlighet till klumpredovisning även i de fall, då det icke är påkallat av allmänna intressen. Anledningen till att Kungl. Maj:ts proposition gick ifrån lagberedningens förslag var just, att man ville hålla gränserna för hemligstämplandet så snäva som möjligt och att man ville att en statlig myndighet skulle se till att inte denna rätt missbrukades. Jag anser alltså, att av de olika förslagen bör man i första hand välja mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag. Det har här anmärkts av herr Undén, att det knappast kan vara lämpligt att Kungl. Maj:t eller en Kungl. Maj:t underordnad myndighet skall verkställa prövning av dessa frågor. Jag kan förstå att man härvidlag hyser en viss tveksamhet. Men Kungl. Maj:t och även myndigheterna få ju pröva frågor av mycket ömtålig natur och frågor som beröra det enskilda näringslivet i än högre grad än denna. Det är givet att man, om man lägger prövningen hos Kungl. Maj:t eller en underordnad myndighet, måste se till att nödig diskretion iakttages både i fråga om ansökningarna och i fråga om de beslut som meddelas.

Av de två förslag som sålunda enligt min mening stå kvar, nämligen Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag, måste jag självfallet förorda Kungl. Maj:ts förslag, som jag anser vara bättre än utskottets förslag. Skillnaden är den, att Kungl. Maj:t föreslår att prövningen skall ligga hos Kungl. Maj:t eller den underordnade myndighet, som Kungl. Maj:t utser, under det att utskottet knyter fast prövningsrätten till Kungl. Maj:t. Om man nu har de betänkligheter, som t. ex. herr Undén hyste i fråga om att förlägga prövningen till Kungl. Maj:t, så bör man skapa en möjlighet att kunna förlägga den till en underordnad myndighet. Det kan i varje fall inte finnas samma betänkligheter mot att lägga den där som att lägga den hos högsta regeringsmakten. Jag kan, som sagt, förstå att man kan hysa någon tvekan mot att förlägga en sådan prövningsrätt hos Kungl. Maj:t, och jag anser sålunda att det förslag, som innefattas i propositionen, är att föredraga framför utskottets förslag. Jag vill därför för min del i första hand förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vill endast tillägga, att det enligt min mening föreligger en viss risk, om man går på den linje som herr Undén här gjort sig till tolk för, nämligen att i lagen ha kvar offentlighetsprincipen med skyldighet för varje bolag att redovisa hela sitt aktieinnehav. Bibehålles en sådan bestämmelse, tror jag att detta kommer att leda till att man i framtiden liksom hittills försöker att på olika sätt kringgå lagens regler och ändå införa den klumpredovisning, som man anser sig vara i behov av. Om vi däremot införa en bestämmelse, som ger möjlighet till dispens, kommer nog vederbörande bolag att utnyttja denna möjlighet och försöka gå fram på den vägen.

Jag förstår mycket väl att det nu föreliggande förslaget kommer att skapa betydligt större svårigheter för ett kringgående av lagens bestämmelser än vad nuvarande lag gör. Men om behovet verkligen är starkt, så bli naturligtvis också frestelserna mycket stora, och för skickligt folk finns det alltid stora möjligheter att kringgå en lag utan att direkt kränka den.

Jag ber alltså, herr talman, att få rekommendera kammaren att bifalla det förslag, som innefattas i den kungl. propositionen.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Jag skall inte vid denna sena timme mycket förlänga diskussionen i sak på denna punkt, ehuru åtskilligt kunde vara att säga — det mesta av vad jag hade tänkt säga är dock redan framfört, senast i justitieministerns anförande. Jag har begärt ordet för att framställa ett yrkande, nämligen om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i den föredragna punkten.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

I utskottet har Kungl. Maj:ts förslag icke vunnit något understöd. Jag skall inte gå närmare in på vad orsaken härtill kan vara — justitieministern har här pekat på de olika alternativ, som ha förelegat, och i utskottet blev i valet mellan dessa olika linjer Kungl. Maj:ts förslag utslaget. Jag tror dock att den, som vill ägna denna fråga en mera ingående prövning än vad som kanske flertalet av kammarens ledamöter kunnat göra, skall komma till den uppfattningen, att i valet mellan utskottsmajoritetens förslag och Kungl. Maj:ts förslag är Kungl. Maj:ts avgjort att föredraga — jag vill säga ur nästan alla synpunkter. Den reservation som framförts av herr Undén och hans medreservanter är enligt min mening så stridande mot väsentliga, mycket viktiga intressen, att jag mycket skulle beklaga, om kammaren skulle ge sitt bifall till denna reservation. Vida bättre är då naturligtvis lagberedningens förslag. Det är ur vissa synpunkter kanske det allra bästa, men för att vi inte skola splittra oss på för många linjer, hemställer jag om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I detta anförande instämde herrar *Siljeström, Andrén* och *Ekman*.

Herr Gärde: Herr talman! Situationen i denna fråga förefaller ganska komplicerad med hänsyn till de olika yrkanden, som här framställts.

Frågan gäller i första hand, huruvida överhuvud någon klumpredovisning skall medges av aktier i andra bolag. På den frågan har herr Undén och hans medreservanter i sin reservation svarat nej: ett sådant undantag bör icke medges. Denna ståndpunkt har majoriteten inom utskottet inte ansett sig kunna biträda. Anledningen till detta har varit av tvåfaldig natur, och jag skall be, även om saken berörts tidigare under debatten, att få sammanfatta dessa skäl.

När denna fråga kom upp i utskottet tillkallades vissa mycket framstående representanter för vår exportindustri. Deras uppfattning var att ett undantag för exportindustriens del med avseende på specificeringen av aktierna vore påkallat. Man anförde, att i synnerhet när ett svenskt företag skulle inarbetas på en utländsk marknad vore det av betydelse att icke det faktum, att det var svenska intressen som stodo bakom, omedelbart kunde klarläggas för den utländska allmänheten. Då man inom utskottet sålunda inte kunde helt avvisa industriens krav eller förneka att det förelåg ett behov av en bestämmelse i denna riktning, så gällde avgörandet i vilken omfattning detta behov skulle tillgodoses, eller rättare sagt vilka begränsningar man här skulle genomföra i den allmänna regeln om publicitet i redovisningen. Att man inte kunde överlämna åt bolagens organ själva att bestämma, låt vara inom ramen av en fjärdedel av den behållna förmögenheten, när och i vilken omfattning aktier skulle på detta sätt få klumpredovisas, var man inom utskottets majoritet ganska snart på det klara med. Man måste därför utvälja någon offentlig myndighet, som kunde handhava denna kontroll. Det var ju så mycket nödvändigare som i lagberedningens förslag denna rätt till klumpredovisning icke fanns begränsad på något sätt till företag av visst slag, t. ex. exportindustrier eller dylikt, utan det skulle överhuvud stå öppet för bolag av vilken karaktär som helst att redovisa en viss del av sitt aktieinnehav i klump. Av dessa skäl kunde utskottsmajoriteten inte godtaga lagberedningens förslag.

Då stod i tur Kungl. Maj:ts förslag. Även detta ställde sig utskottsmajoriteten tveksam till med hänsyn till att förutsättningen för att en dylik klumpredovisning skall medges, i propositionen var angiven så allmänt, att den skulle kunna få äga rum då överhuvud taget en specificerad redovisning befunnes lända till förfång för bolaget. Utskottet menade att här borde även ett

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

allmänt intresse komma in, såsom hänsyn till sysselsättningsförhållanden och allmänna ekonomiska intressen överhuvud. Endast det förhållandet, att en specificerad redovisning skulle vara till förfång för bolaget, ansågo vi sålunda icke böra utgöra ett tillräckligt villkor för eftergift från de vanliga reglerna om specificerad redovisning.

Nu har jag till min överraskning funnit att justitieministern hellre vill ha propositionens lydelse på denna punkt. Givetvis har propositionen sina företräden framför lagberedningens förslag, men i valet mellan propositionen och utskottets förslag föredrar jag, herr talman, fortfarande det senare, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Undén: Herr talman! Endast ett par ord! Justitieministern anförde att om man vidhåller den strikta regeln, som är upptagen i nu gällande lag, i enlighet med den av mig och några andra utskottsledamöter avgivna reservationen, så kan man befara att denna regel kommer att kringgås av bolagen. Men man kan ju befara alldeles detsamma, om man följer propositionens eller utskottets linje, i alla de fall, då en sökt dispens vägras.

Herr statsrådet Bergquist: Det är i alla fall en väsentlig skillnad, om man i en lagstiftning har en regel, som möjliggör för vederbörande intressent att på ett lojalt sätt få en prövning av sitt ärende, eller om man har en regel som stadgar, att en sådan möjlighet under inga omständigheter finns.

Enligt min mening ligger frestelsen i det senare fallet mycket närmare till hands att försöka finna vägar för att komma fram vid sidan av lagen. Där emot har man anledning att tro att de bolag, varom här är fråga, om en rätt till prövning för dem yppar sig, lojalt komma att böja sig för ett beslut av Kungl. Maj:t eller den myndighet, åt vilken Kungl. Maj:t delegerar avgörandet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu föredragna momentet yrkats 1:o) att detsamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att nämnda moment skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; samt 3:o), av herr *Undén*, att momentet skulle godkännas med den avfattning, som förordats i den av honom m. fl. därom anförda reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på godkännande av utskottets förslag till momentets lydelse vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Undén* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställen, huruvida kammaren vill antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till herr *Undéns* yrkande.

Herr *Anderson, Axel Ivar*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående 101 § 2 mom. i det av första särskilda utskottet i utlåtande nr 1 punkten A tillstyrkta förslaget till lag om aktiebolag antager bifall till herr *Undéns* yrkande, röstar

Ja;

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits momentets godkännande med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Undén* begärde rösträkning, verkställdes nu votering med delst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 56;

Nej — 75.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 101 § 2 mom. i det av första särskilda utskottet i utlåtande nr 1 punkt A tillstyrkta förslaget till lag om aktiebolag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda moment med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Övriga delar av ifrågavarande lagförslag.

Godkändes.

De återstående av utskottet tillstyrkta lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut med avseende å lagförslagen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av första särskilda utskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 51 § lagen den 12 augusti 1910 (nr 88 s. 1) om aktiebolag, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvarven;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 178, i anledning av väckt motion angående anslag för budgetåret 1944/45 till dövtumhemmet å Riis;

nr 179, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till riksförbundet för sockersjuka m. m.; samt

nr 180, i anledning av väckta motioner angående ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada;

första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.;

nr 49, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitat biträde;

nr 50, i anledning av väckt motion angående utredning om inrättande av en kyrklig högtidsdag i vårt land under höstens lopp;

nr 51, i anledning av väckt motion angående effektiviserande av lagstiftningen mot bestickning; samt

nr 52, i anledning av väckt motion om rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri;

andra lagutskottets memorial och utlåtanden:

nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 53, i anledning av väckt motion om undantagande från preskription av rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen;

nr 54, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor;

nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 56, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser rörande gäldandet av viss ersättning till ägodelningsnämndemän; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om ekonomiskt understöd åt efterlevande efter svenska beredskapsmän, sjömän och fiskare, som förlorat livet på grund av rådande krigsförhållanden; samt

nr 10, i anledning av väckt motion angående utredning om åtgärder i syfte att förbilliga begravningskostnaderna.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.10 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 7 juni eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets memorial nr 28, med förslag till ändrad lydelse av § 33 mom. 5, § 45 mom. 2 och § 80 riksdagsordningen, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Marinen: Understöd åt föreningar m. m. jämte i ämnet väckt motion;

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iståndsättande av vissa kasernetablissemang i Stockholm m. m.;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av karolinska sjukhuset jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 194 framlagda förslag och motionen II: 469,

a) godkänna av utskottet förordad organisation av tandläkarinstitutet;

b) besluta, att vid tandläkarinstitutet skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen förordat förslag för en beräknad kostnad av 30 000 kronor iordningställas lokaler för central mottagning av patienter samt att här för skulle få disponeras erforderligt belopp av det för budgetåret 1943/44 anvisade investeringsanslaget av 755 000 kronor till Om- och tillbyggnad av tandläkarinstitutets lokaler m. m.;

c) godkänna i utlåtandet införd personalförteckning för tandläkarinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

Ang. omorganisation av tandläkarinstitutet m. m. (Forts.)

d) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för tandläkarinstitutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1944/45;

e) till Tandläkarinstitutet: Avlöningar för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 430 000 kronor;

f) till Tandläkarinstitutet: Omkostnader för budgetåret 1944/45 anvisa ett förslagsanslag av 203 000 kronor;

g) till Tandläkarinstitutet: Utrustning för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 500 000 kronor;

h) till Anordnande av utbildning för tandtekniker för budgetåret 1944/45 anvisa ett reservationsanslag av 70 000 kronor;

II. att motionerna I: 45 och II: 85 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anfört.

I de likalydande motionerna I: 45, av herr *J. Nilsson* i Malmö m. fl., och II: 85, av herr *O. Isacson* m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville, särskilt med hänsyn till nödvändigheten av folktandvårdens utbyggnad, låta verkställa en skyndsam, allsidig utredning av frågan om tandläkarutbildningen inom landet ävensom utbildningen av tandtekniker och tandsköterskor, därvid särskilt borde beaktas möjligheten och lämpligheten av att inrätta en odontologisk institution i anknnytning till Lunds universitet med den praktisk-kliniska undervisningen eventuellt förlagd till Malmö.

Reservation hade anmälts av herr *Johan Nilsson* i Malmö, som dock ej antytt sin mening.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Om detta ärende rådde fullständig enighet i statsutskottet efter några mindre justeringar till förmån för en mera positiv riktning i motiveringen. Jag fann dock anledning till en blank reservation. Detta dels därför att jag då ej haft tillfälle att taga del av det uttalande, som statsrådet Bagge gjort vid tillsättandet av nio sakkunniga för tandläkarinstitutets omorganisation, dels därför att jag med några ord ville påminna om den motion, som jag och sjuttiofem andra ledamöter av kammaren väckte i början av riksdagen om utredning av frågan om ytterligare ett tandläkarinstitut och om utbildningen av tandläkare, tandtekniker och tandsköterskor.

Såsom kammarens ärade ledamöter torde minnas, beslöt riksdagen i fjol att öka tandläkarinstitutets examinationskapacitet från 90 till 120 tandläkare per år. I den utredning, som låg till grund för detta beslut, beräknades att en tillgång av minst 3 400 praktiserande tandläkare skulle visa sig tillräcklig för en tid av femton år framåt. Med stöd av det praktiska livet kan man utan överdrift säga, att detta var ett misstag. Medicinalstyrelsen ansåg år 1942 det vara ofrånkomligt att årligen utexaminera 150 à 160 tandläkare, i synnerhet som det här i landet var meningen att genomföra en omfattande social tandvårdsorganisation. Och vill man gå ännu längre tillbaka i tiden, kan man erinra om att redan för femton år sedan vid då gjorda utredningar rörande tandläkarundervisningen ansågs en årlig examination av 160 tandläkare nödvändig.

Att inga åtgärder vidtagits i denna riktning är djupt att beklaga. Det är väl också detta som är orsaken till att den av riksdagen beslutade folktandvården redan från starten kommit i det nödläge, vari den faktiskt befinner sig, nämligen att så gott som helt sakna tandläkare.

Man kan därför säga, att den av oss motionärer i januari väckta motionen utgjorde ett starkt uttryck för de nödrop, som höjts från skilda delar av lan-

Ang. omorganisation av tandläkarinstitutet m. m. (Forts.)
det, särskilt från landstingens sida. Det är väl kanske detta som gjort att motionen kom att likna mera en petition.

Långt innan utskottet kom att behandla motionen i fråga, hade den emellertid fått ett svar av ecklesiastikministern, som den 18 februari tillsatte de nyssnämnda nio sakkunniga att utreda icke endast frågan om tandläkare för folktandvården utan även frågan om skoltandvården, militärtandvården m. m. Samma sakkunniga skola också utreda frågan om ytterligare ett tandläkarinstitut samt undersöka behovet av tandsköterskor och tandtekniker, såsom motionen ävenledes hade yrkande om.

Under sådana omständigheter kunde utskottet givetvis icke besluta om en utredning, när motionen i själva verket redan var bifallen genom denna Kungl. Maj:ts åtgärd och motionens syfte redan var upptaget i de direktiv för en utredning som ecklesiastikministern utfärdat för de sakkunniga.

På s. 54 i sitt utlåtande anför emellertid utskottet efter referat av de av departementschefen angivna direktiven följande: »Utskottet har med hänsyn till vad i motionerna I:45 och II:85 anförts och hemställts ansett sig böra lämna ovanstående orienterande redogörelse för de av departementschefen angivna direktiven för de sakkunnigas utredningsuppdrag. Härav framgår, att de i motionerna berörda spörsmålen höra till de frågor, som det ålagts de sakkunniga att utreda. På grund härav anser utskottet anledning saknas för riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning i motionernas syfte. Utskottet förväntar emellertid, att ifrågavarande utredning bedrivs med största möjliga skyndsamhet.»

Jag ber, herr talman, att särskilt få understryka detta. Det skulle medföra stor besvikelse för många i vårt land, om denna utredning ej komme att bedrivas med den skyndsamhet, som nödläget för folktandvården rimligtvis kan kräva. Det är också med den förhoppningen, att allt göres för att folktandvården skall bli vad riksdagen avsett med den som jag till sist, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herrar *Hage, Emil Petersson och Bäckström.*

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! I likhet med den föregående ärade talaren ber jag att få framhålla angelägenheten av att åtgärder snarast vidtagas för att råda bot på tandläkarbristen inom folktandvården. Vi som ha förtroendet att arbeta inom landstingen ha kommit i kontakt med de svåra problem, som uppstått på grund av denna brist på tandläkare. Det råder en allmän önskan och ett stort behov av att få öppna tandklinikerna litet varstans i bygderna inom ramen för den fastställda planen, vilket emellertid inte kan ske på grund av svårigheten att få tandläkare till dessa kliniker. Det var nu ett misstag, när den stora och betydelsefulla reformen i fråga om folktandvården först beslutades, att man inte samtidigt vidtog åtgärder för ett tillräckligt antal arbetande läkarkrafter för denna gren av vår hälsovård.

Då nu en utredning på detta område igångsatts, vill jag kraftigt understryka, att denna utredning måtte bedrivas med största möjliga skyndsamhet, så att förslag snarast möjligt kan framläggas, och en tillfredsställande lösning av dessa problem måtte vinnas. Jag har, herr talman, velat understryka detta vid behandlingen av detta ärende.

Jag har intet annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Karlsson, Gustaf*, och herr *Nilsson, Bernhard*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om medgivande att godkänna avtal mellan vattenfallstyrelsen och Krängede aktiebolag om överlåtelse av vattenrätt i Ångermanälven, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets memorial nr 175, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om omorganisation av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner, godkändes den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i detta betänkande hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 58, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag, dels ock i ämnet väckta motioner. *Förslag till hembiträdeslag.*

Genom en den 10 mars 1944 dagtecknad proposition, nr 217, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till hembiträdeslag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 313 av herr *Ericsson, Carl Eric*, och herr *Bondeson* ävensom

inom andra kammaren:

nr 495 av fru *Skoglund-Lindblom*,

nr 496 av fru *Nordgren* m. fl.,

nr 497 av fröken *Andersson* m. fl., likalydande med motionen nr 313 i första kammaren, samt

nr 504 av herr *Senander*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, A. att riksdagen, med förklarande att det genom propositionen framlagda förslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till hembiträdeslag;

B. att motionerna I: 313, II: 495—II: 497 och II: 504, i den mån de icke beaktats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Hage*, som likväl ej antytt sin åsikt;

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

2) av herr *Carl Eric Ericsson*, likaledes utan angiven mening;

3) av herr *Olovson* i Västerås, fru *Nordgren*, herr *Cruse* och fru *Johansson* beträffande 6 § första stycket samt 9 och 10 §§ i utskottets förslag till hembiträdeslag;

4) av herrar *Mannerskantz* och *Carl Eric Ericsson* samt fröken *Andersson* beträffande 13 § i utskottets förslag till hembiträdeslag.

Angående sättet för utlåtandets föredragning anförde

Herr Norman: Herr talman! I fråga om föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 50 får jag föreslå,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget föredrages paragrafvis och, i den mån så erfordras, styckevis med promulgationsbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Detta förslag antogs.

*Punkten A.**Utskottets förslag till hembiträdeslag.**1 §.*

Denna paragraf hade följande avfattning:

Denna lag äger tillämpning å avtal, varigenom arbetstagare åtager sig att utföra huvudsakligen husligt arbete i arbetsgivarens hushåll.

Från lagens tillämpning undantagas:

a) avtal, som är ingånget för viss sammanhängande tid understigande en månad;

b) avtal, som avser mindre antal dagar i veckan än sex;

c) avtal, som icke innefattar heltidssysselsättning.

Arbetstagaren kallas i denna lag hembiträde.

Herr Hage: Herr talman! Jag har till detta utskottsutlåtande fogat en blank reservation. Orsaken till att reservationen blivit blank är, att jag inte hade tillfälle att närvara, när reservationerna utformades. Jag vill nu emellertid förklara, att min blanka reservation innebär, att jag kommer att rösta för den reservation, som finnes upptagen på s. 31 i utskottets utlåtande, avgiven av herr *Olovson* i Västerås, fru *Nordgren*, herr *Cruse* och fru *Johansson*, vilken reservation syftar till att åstadkomma något längre gående och fördelaktigare bestämmelser för hembiträdena, vilkas arbetsförhållanden avhandlas i förevarande lagförslag, än vad utskottet velat vara med om.

Jag ber först att få påpeka, att reservationen föreslår en annan ordalydelse av lagtexten i 6, 9 och 10 §§ än vad som föreslås i utskottsutlåtandet.

6 § ger bestämmelser om huruvida ett hembiträde skall ha rätt att mottaga tillfälliga besök i den bostad hon disponerar eller överhuvud taget hos den familj, där hon har anställning. Jag vill i detta sammanhang påpeka, att i denna fråga en motion väckts av fru *Olivia Nordgren* i andra kammaren, som är underskriven av femton motionärer, av vilka större delen utgöres av kvinnor. Denna motion har utarbetats efter samråd med arbetstagarparten

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

och sakkunnigt folk på detta område. I motionen och likaså i den reservation, som jag kommer att yrka bifall till, påyrkas en viss ändring i 6 §. Man önskar icke ge denna paragraf den utformning som utskottet föreslagit. Med avseende på rätten att mottaga besök i bostaden stipuleras i utskottets förslag, att hembiträde äger därstädes under fritid mottaga tillfälliga besök, »i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj». I motionen och reservationen påyrkas, att satsen »i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj» måtte utgå.

Jag förstår mycket väl vad som ligger bakom denna inskränkande bestämmelse, men jag måste å andra sidan säga, att denna bestämmelse, som är så tvekande skriven, efter vad jag kan förstå kommer att leda till en hel del tvister om hembiträdes rätt att mottaga besök. Jag reagerar för övrigt i högsta grad mot denna inskränkande bestämmelse. Det vore ungefärligen detsamma, som om en person hyr ett möblerat rum och den som hyr ut detta rum säger till den inneboende, att han får mottaga besök endast i viss utsträckning. Nu är att märka, att när detta lagförslag först utformades av den s. k. hembiträdesutredningen förekom icke denna inskränkande bestämmelse. Överhuvud taget fanns det ingenting sagt om huruvida hembiträde skulle få mottaga besök eller icke. Man resonerade som så, att detta kunde väl arbetsgivaren och hembiträdet själva göra upp sinsemellan. Jag har också inom utskottet sagt, att jag tror det allra bästa hade varit, om denna punkt aldrig funnits. Då hade det helt enkelt blivit fråga om en uppgörelse mellan husmodern och hembiträdet, huruvida besök skulle tillåtas eller icke. Om utskottets förslag blir kammarens beslut, stimuleras genom en sådan bestämmelse ogina husmödrar — det finns sådana också; de flesta husmödrar äro naturligtvis charmanta husmödrar, det tror jag nog litet var som äro gifta kunna intyga, men det finns även ogina husmödrar — till att avvisa hembiträdets krav på att få taga emot exempelvis en mamma, en pappa eller en fästman, som komma på besök. Dessutom är att märka, att denna bestämmelse rörande hembiträdes rätt att taga emot besök är dispositiv, d. v. s. om på grund av särskilda skäl husmodern och hembiträdet kommit överens om att besök inte skola få mottagas, står sig denna överenskommelse. Redan som lagen är utformad, med bortseende från den sats, som jag vill skall utgå, finns det alltså på grund av lagens dispositiva karaktär möjlighet att genom uppgörelse ordna denna fråga. Från denna utgångspunkt tror jag, att herr Olovsons m. fl. reservation på denna punkt är synnerligen starkt motiverad.

Jag ber således få förklara, att jag, när vi skola fatta beslut om 6 §, kommer att påyrka att paragrafens två första meningar erhålla följande lydelse: »Ingår i hembiträdes löneförmåner bostad hos arbetsgivaren, äger hembiträdet, ändå att annorlunda avtalats, rätt till bostadsutrymme av beskaffenhet som sägs i hälsovårdsstadgan. Hembiträdet äger därstädes under fritid mottaga tillfälliga besök.» Det är den ena punkten, på vilken jag har en från utskottet avvikande mening.

Den andra punkten berör 9 §. I denna givas vissa bestämmelser om kvällsledighet och fridagar, och där finns en bestämmelse, som säger att den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. Det finns dock ett undantag, som gäller hembiträden, vilka ha till uppgift att sköta barn. Detta undantag kan man mycket väl förstå. Redan tillvaron av en sådan bestämmelse, som ställer dessa barnhembiträden i en sämre ställning än andra hembiträden, kan dock verka i den riktningen, att folk inte kommer att antaga hembiträdesbefattningar, som innefatta vård av barn, men det är kanske nödvändigt, att det finns ett undantag på denna punkt.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

Utskottet har nu utformat denna bestämmelse på det sättet, att hembiträden, som syssla uteslutande eller huvudsakligen med att sköta barn, skola undantagas. För dem skall således gälla skyldigheten att tjänstgöra längre än till klockan 19.

I reservationen har påyrkats, att orden »eller huvudsakligen» skola utgå. Det innebär, att enligt reservationens yrkande endast för hembitråde, som *uteslutande* har till uppgift att sköta barn, skall gälla bestämmelsen, att hon har en viss skyldighet att tjänstgöra efter klockan 19. Jag vill i detta sammanhang säga, att bestämmelsen om att undantag även skall gälla för hembitråde, som *huvudsakligen* sysslar med barnavård, är mycket svävande och kan komma att åstadkomma en hel del konflikter och diskussioner om hur lagen skall tillämpas. Jag tror att det är mycket renhårigare och dessutom blir lättare att förstå lagtexten, om man utesluter detta »eller huvudsakligen». Då säger lagtexten helt enkelt, att för hembitråde, som uteslutande antagits för att sköta barn, skall icke gälla bestämmelsen om att hon ovillkorligen skall sluta sitt arbete klockan 19.

Alltså när vi skola besluta om 9 § kommer jag även på denna punkt att yrka bifall till reservationen.

Slutligen har reservationen en avvikande mening beträffande utformningen av 10 §. I denna paragraf regleras bestämmelserna om söndagsledigheten. Utskottet säger, att sådan ledighet skall utgå antingen var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär eller efter klockan 13 varannan sådan dag.

Från den organisation, som finns på hithörande område, har mycket bestämt hävdats, att det redan, åtminstone i huvudstaden och i de större städerna, utbildat sig en viss praxis att bereda hembiträden ledighet varannan söndag. Det kan ju hända att förhållandet är annorlunda på landet, men ändå måste detta förslag, som medger ledighet var tredje söndag eller varannan söndag efter klockan 13, innebära en försämring av den praxis, som för närvarande tillämpas. När man vidare känner till huru sjukhus och en hel del andra institutioner konkurrera med hemmen om arbetskraft, är det synnerligen viktigt att se till, att bestämmelserna om ledighet inte bli sådana, att möjligheten för hemmen att skaffa sig arbetskraft minskas. Det är alltså från den utgångspunkten vi kommit fram till den uppfattningen, att det vore rimligt, att det i 10 § fastsloges, att ledighet skulle inträda varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär.

Jag har med detta framfört några synpunkter, som vi reservanter kommit till — för övrigt efter långa diskussioner i utskottet. Här har ju bollats med motiv och synpunkter fram och tillbaka. Jag vet mycket väl att människor, som levat upp i detta land under andra förhållanden och som liksom med modersmjölken insupit, att dessa hembiträden inte äro arbetstagare av vanliga sorten, för vilka samma bestämmelser skola gälla som för arbetstagare i allmänhet, naturligtvis ha ganska svårt att tillägna sig den mentalitet, som ligger bakom tillkomsten av denna hembiträdeslag. Förhållandena ha dock ändrats i världen — i vårt land och överallt. Dessa hembiträden betrakta sig givetvis som vanliga arbetstagare och ställa krav på att de skola behandlas på samma sätt som dessa. När det genomförts långtgående arbetstidslagar till förmån för andra arbetstagare, bör detta kunna ske även när det gäller dessa arbetstagare. Man bör då emellertid se till, att den lag som kommer till stånd inte blir sämre än den praxis, som redan utbildat sig för dessa arbetstagare i sambället.

Jag ber från denna utgångspunkt få förklara att jag, när vi skola fatta

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

beslut om de paragrafer jag nu berört, kommer att ställa yrkande om bifall till den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Jag har avgivit en blank reservation till andra lagutskottets föreliggande utlåtande, men då jag är medveten om att jag har mycket ringa utsikt att vinna gehör för min uppfattning i denna fråga, som syftar till ett avstyrkande av hela förslaget, har jag även anslutit mig till den reservation, som avgivits av herr Mannerskantz och fröken Andersson.

Såvitt jag har kunnat finna under behandlingen av detta ärende inom utskottet, får man söka anledningen till denna lagstiftning förnämligast i två omständigheter, nämligen för det första däri, att det har rått och fortfarande råder en del missförhållanden inom hembiträdesyrket, och för det andra däri, att det för närvarande råder brist, man kan säga en svår brist, på hembiträden och att man tror sig kunna bemästra densamma bland annat genom en lagstiftning på detta område.

I fråga om den första punkten, eller missförhållandena inom yrket, tror jag nog att alla känna så väl till dem, att jag ej behöver närmare redogöra för vari de bestå. Jag vill endast omnämna den enligt min uppfattning viktigaste, nämligen avsaknaden i många hushåll av ordnade förhållanden särskilt när det gäller arbetstiden. Jag önskar framhålla, att jag tror husmödrarna hava en mycket stor skuld till att förhållandena härvidlag äro sådana de äro. Detta är kanske förklarligt, emedan hemmet såsom arbetsplats är så olika i jämförelse med arbetsplatserna inom industrien och näringslivet i övrigt och så avskilt därifrån, att arbetsgivarna inom hemmen, husmödrarna, icke fått den kontakt med de nutida förhållandena på arbetsmarknadens andra områden, som måhända är nödvändig för en anpassning efter modernt samhällsliv inom detta i alldeles särskild grad speciella arbetsområde. En annan omständighet, som säkerligen också bidragit till att förhållandena härvidlag ej överallt äro tillfredsställande, är nog att en effektiv organisation saknats å såväl arbetstigare- som arbetsgivaresidan. Härutinnan har man emellertid under de senaste åren, förefaller det mig, kunnat spåra en ändring, i det att numera särskilt hembiträdena ha sina representativa organisationer. Om jag ej misstager mig, ha representanter för dem deltagit i den s. k. hembiträdesutredningen, vars förslag föranlett det här ifrågakvarande lagförslaget. Den uppmärksamhet, som husmödrarna nu bland annat på grund av statsmakternas ingripande i denna sak tvungits ägna arbetsförhållandena i hemmet, synes mig tillsammans med utvecklingen av organisationsväsendet ge anledning till att man kan hoppas på en förbättring härvidlag utan lagstiftningsingripanden.

Den andra anledningen till att man ansett tidpunkten lämpad för lagstiftning på detta område är bristen på hembiträden. De förhållanden, varunder vi nu leva, hava framskapat en fullständig förskjutning mellan kvinnor och män i fråga om arbetsfördelningen. Kvinnorna hava till följd av männens sysselsättning inom försvarsberedskapen kommit att utnyttjas inom arbetsområden, som hittills varit väsentligen förbehållna männen. Man behöver blott tänka på vissa arbeten inom krigsindustrien, ekonomiavdelningarna inom skogsavverkningen, spårvagnspersonalen o. s. v. Det är ju ganska förklarligt, att dessa för kvinnorna nya yrken med den frihet och fritid de erbjuda, många gånger verka lockande på den kvinnliga arbetskraft, som tidigare ägnat sig åt hemarbetet. Detta har lett till den brist på hembiträden, som nu är ett faktum. Hos husmödrarna har detta framskapat ett slags panik, vilken jag för min del

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

tror delvis är anledningen till den välvilliga inställning, som från husmoders-håll i vissa fall intagits till denna lagstiftning. Man har gripit efter detta halmstrå i tron att det skall medföra en förbättrad tillgång på hembiträden. Jag skulle vilja fråga, om någon i denna kammare tror, att genomförandet av detta lagförslag kommer att överföra en enda kvinna från något annat yrke till hembiträdesyrket. Jag tror det icke, och jag har styrkts i denna tro efter samtal jag haft angående denna fråga med en av våra mest framstående auktoriteter på arbetsmarknadens område. Men det är nog så, som herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet nämnde i annat sammanhang i denna kammare, att det synes förefinnas en övertro på lagstiftningens förmåga att rätta till missförhållanden på olika områden. Det förefaller mig som om en sådan övertro skulle finnas också i detta fall, men jag tror det är ganska små utsikter till att den skall gå i uppfyllelse. Man får väl hoppas, att det så småningom skall inträda sådana förhållanden i världen, att männen kunna befrias från sina uppgifter inom krigsmakten och andra områden, där de nu äro sysselsatta på grund av den onormala världssituationen, och kvinnorna åter komma att inträda i de verksamheter, som för dem äro de naturliga. Härmed följer, lagstiftningen förutan, en bättre tillgång på arbetskraft inom hemmen.

De förmåner, som nutilldags beredas hembiträden, gå säkerligen utöver vad lagen innehåller även i fråga om sådana förhållanden som avses bliva reglerade i densamma. Under sådana omständigheter inställer sig frågan, varför man motsätter sig en lagstiftning, som ändå ej kommer att medföra några större förmåner för dem lagen avser att gagna, och således ej heller bör bliva betungande i ekonomiskt avseende för hemmen. Jag vill då framhålla, att om lagen ej kan anses medföra några fördelar värda att tala om, vare sig för arbetsgivare eller arbetstagare, är lagen onödig. En onödig lag är en onyttig lag, och man skall väl ej stifta lagar enbart för lagstiftandets skull.

Däremot kan lagen komma att på grund av sin blotta tillvaro medföra nackdelar. Till följd av de växlande förhållanden, som råda vid arbetet i hemmet, är detta enligt min mening ej en arbetsplats, som lämpar sig för en mer eller mindre stel och tvingande lagstiftning. Förhållandena inom olika hem i städer och på landsbygd, i norr och söder, och till och med inom samma stad äro så olika, att en lag, som skulle tillämpas lika överallt, vilket är avsikten här, komme att utöva ett tvång på denna verksamhet och utgöra ett hinder i fråga om ett praktiskt anordnande av arbetet i hemmen, som kan bliva högst besvärligt. Jag kan såsom exempel anföra ett förhållande, som kanske är av ringa betydelse men som jag av egen erfarenhet känner till. Här i staden slutar kontorsarbetet i regel kl. 5 em., och på ett välordnat kontor kan personalen bege sig hem strax därefter. Vederbörande familjefader hinner, om han bor inne i staden, hem till kl. 5.30 eller 5.45 och kan då äta sin middag. Hembiträdet kan i så fall vara färdigt till kl. 7, eller vid den i lagen föreslagna tiden för avslutande av dagens arbete. Den, som bor i förstäderna, hinner däremot i regel aldrig hem före kl. 6 och ofta ej förrän något efter denna tid. Middagsmåltiden kan då ej serveras förrän i bästa fall omkring kl. 6.15, ofta senare. Därefter skall hembiträdet äta, diska, göra i ordning i köket m. m., och det torde höra till sällsyntheterna, att hon kan bliva färdig med sitt arbete vid den i lagen bestämda tidpunkten. Det är att märka, att i Stockholms förstäder och förorter bo säkerligen minst 200 000 människor, varför det här är fråga om ett ganska betydande antal familjer, vilka ej kunna tillämpa lagen i dess föreslagna lydelse, såvida man ej skall omlägga hela kontorsarbetet, och det vore ju att begära litet för mycket.

Om man alltså liksom jag anser, att lagstiftning på detta område ej bör äga

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

rum trots tillvaron av de olägenheter i hemarbetet jag tidigare medgivit, kan man fråga sig, vad som bör göras för att råda bot mot desamma. Jag vill då först framhålla betydelsen av det undervisningsarbete inom yrket, som redan pågår. Men vad jag framför allt tror blir nödvändigt, är att man söker få till stånd kollektivavtal på detta arbetsområde liksom inom så många andra. Jag har förut antytt, att sammanslutningen på arbetstagarnas sida är under frammarsch och säkerligen kommer att göra sig gällande, vare sig vi få en hembiträdeslag eller ej. I kollektivavtal kunna arbetsförhållandena regleras i helt annan omfattning och på helt annat sätt än i en lag, och båda parternas intressen kunna tillgodoses vida bättre genom den smidighet och de anpassningsmöjligheter, som äro kännetecknande för ett kollektivavtal. Dessutom kan ett avtal, som befinnes olämpligt, ändras vida lättare än vad som är förhållandet med en lag. Avtalet medför ej heller på samma sätt som en lag en känsla av tvång, otrevnad och många gånger kanske villrådighet.

För att förebygga missförstånd vill jag försäkra, att mitt motstånd mot denna lag ej är föranlett av någon önskan att förhindra införandet av en bättre ordning för den stora grupp av samhällsmedlemmar, som det här är fråga om. Tvärtom. Jag tror, att det är nödvändigt att bereda hembiträdena den ställning i samhället, som deras samhällsnyttiga verksamhet berättigar dem till. Det är med hänsyn härtill jag nyss framhöll betydelsen av yrkesundervisning. Enligt min mening äro vi också på god väg att nå detta mål. Jag tror emellertid ej att lagstiftning är rätta medlet, utan att den i stället skulle komma att störa det goda samarbete på hemmens betydelsefulla arbetsfält, vilket är en nödvändig förutsättning för allas trivsel och välbefinnande.

Riksdagen producerar för närvarande lagar och förordningar av alla de slag. Man bör noga tillse, att produkterna bliva sunda och samhällsdugliga och att de fylla verkliga behov. De komma i annat fall att motverka sitt syfte.

Jag ber, herr talman, att på förenämnda skäl få yrka avslag på föreliggande lagförslag.

I herr Carl Eric Ericssons yttrande instämde herr *Andersson, Gunnar*.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag vet inte om den föreställningen överhuvud taget finns, att detta lagförslag skulle komma att lösa hembiträdesfrågan. I varje fall hänger jag mig icke åt några sådana illusioner. Jag tror att hela samhällsutvecklingen för närvarande är inne på linjer som komma att tvinga fram helt andra arbetsformer för hem, där bägge makarna äro ute i förvärvsarbete, och delvis även i andra hem. Hela befolkningsutvecklingen torde åtminstone under ett mycket stort antal år framåt komma att gå i den riktningen, att möjligheterna att rekrytera hembiträdeskåren bli mindre och mindre. Det gör att jag icke fäster några sådana förhoppningar vid denna lagstiftning som att den i någon nämnvärd mån skulle kunna bidra till lösningen av de problem, som naturligtvis i någon mån skymta bakom förslaget till lagstiftning.

Medelklassfamiljerna komma enligt min uppfattning att få finna sig i att vara utan hembiträden. Det kommer endast att bli sådana hem, där man har ganska stora resurser, som komma att kunna ordna hemmets arbetsförhållanden på hembiträdesvägen. Utvecklingen kommer enligt min tro i stället att gå i den riktningen, att hemhjälpstinstitutionen kommer att utvecklas; vederbörande tillhör här icke familjen på något sätt, utan går till och från sitt arbete och kan eventuellt sköta åtminstone vissa arbeten i mer än en familj på samma dag. Jag tror vidare att man måste slå in på vägen med barnkrubbor

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

och lekskolor, som möjliggöra för den förvärvsarbetande hustrun att utföra sitt arbete utan att behöva känna någon rädsla för att barnen i hemmet skola fara illa. Jag är ganska övertygad om att det kommer att bli så för det stora flertalet av de familjer, som överhuvud behöva ha hjälp för att sköta hemmet.

Trots att jag alltså icke tror, att denna lag kommer att få någon nämnvärd betydelse för hembiträdeskårens rekrytering genom att öka intresset bland den kvinnliga arbetskraften för att söka sig just till det yrket, har jag ändå ansett att förslaget borde läggas fram och genomföras på grund av att de, som i varje fall böra ha större erfarenhet och insikt på detta område än en man i regel kan ha, nämligen representanterna för praktiskt taget alla kvinnoorganisationer i landet, ha ansett att en lagstiftning av denna karaktär i alla fall skulle vara till gagn och nytta. Då har jag icke ansett att man borde motsätta sig densamma.

Det förhållandet att klockan 7 eftermiddagen är en tidig timme för vissa hem tror jag inte kommer att betyda så särdeles mycket, möjligen med undantag för övergångstiden. Man kommer troligen att träffa en uppgörelse parterna emellan, som på något sätt kompenserar för den överskjutande tiden. Även sådana familjer, som vilja ha ett hembiträde för egen räkning och som bo ute i förstäderna exempelvis här i Stockholm, komma därför antagligen bara att göra den erfarenheten, att det blir något dyrare — säkerligen ganska obetydligt — än för närvarande att hålla ett hembiträde.

Detta var de synpunkter som jag mera principiellt ville anlägga på denna lagstiftning. I övrigt vill jag säga, att jag icke har någon särskild erinran att göra mot de ändringar, som utskottet för sin del har föreslagit. Jag vågar icke ha något så säkert omdöme om huruvida klockan 19 eller klockan 20 är den riktiga tiden på landsbygden. Det är på grund av yrkanden från landsbygdshåll som man i regeringsförslaget har upptagit möjligheten att i bondehushållen utsträcka tiden till klockan 20, men är det ett misstag att en sådan begränsning skulle behövas, vilket synes framgå bland annat av att ingen av bondeförbundets representanter opponerat sig mot den ändring utskottet föreslår, så har jag för min del ingenting att invända mot densamma. Icke heller har jag någonting att invända mot den omkastning i fråga om **primatet** för övertidskompensationen, som här föreslås, nämligen penningersättning i stället för annan fritid, under det att den kongl. propositionen hade föreslagit att man i första rummet skulle tänka sig annan fritid såsom kompensation och endast i andra rummet penningersättning.

I fråga om reservationerna hoppas jag att utskottets ledamöter ej bli alltför förbluffade när jag säger, att jag icke heller har någon invändning att göra mot den reservation, som innefattar att man skulle taga varannan söndag såsom fridag i stället för var tredje. Jag har på den punkten, liksom på praktiskt taget alla andra, helt enkelt följt vad jag trodde vara den största sakkunskapen i detta land, nämligen husmodersföreningar och andra kvinnliga sammanslutningar, vilka för sin del ha förordat den ordning som föreslås i propositionen. Jag kan utan vidare säga, att en bestämmelse om fridag var tredje söndag och därjämte en halv vardag i veckan i vår tid naturligtvis är rätt egendomlig, men med hänsyn till förhållandena inom hembiträdesyrket och som sagt med hänsyn till alla de husmödrar, som deltagit i förarbetena till denna lagstiftning, vågade jag för min del icke avvika från det förslag, som ju närmast befolkningsutredningens kvinnodelegation hade stått för.

Detta är, herr talman, vad jag har att yttra i denna sak. Jag förmodar att jag inte särskilt behöver ingå i någon polemik mot de talare, som ha en annan mening.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Ursprungliga anledningen till att jag begärde ordet i denna fråga var att jag ämnade yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag särskilt i fråga om 13 §, där den reservation, som jag m. fl. avgivit, just går ut på att förorda Kungl. Maj:ts förslag. Jag får säga att jag finner det, låt mig säga, onödigt att Kungl. Maj:ts representant utan vidare förklarar här i kammaren, att han inte har någonting emot att man går ifrån Kungl. Maj:ts förslag. För närvarande ha vi ju icke någon partiregering, så att ett statsråd i en fråga som denna kan tala på allas vägnar, utan denna regering är som bekant sammansatt av olika partiets representanter, och det borde därför vara av ännu större vikt att man vårdar sådana förslag, där samtliga statsråd förklarat sig eniga med Hans Majestät Konungen om framläggandet av en proposition.

Men detta kan ju vara en sak, som inte jag har så mycket att göra med. Jag skall i stället be att få säga några ord i sakfrågan och följer då den kronologiska ordning, som den förda debatten kunnat ge anledning till. Beträffande herr Hages uttalanden vill jag då säga, att jag icke fick någon riktig klarhet om orsaken till att han har avgivit en blank reservation. Jag satte mig så nära som möjligt för att i detalj kunna följa hans anförande, men kunde icke finna annat än att han punkt för punkt och bokstav för bokstav talade för den reservation, som är avlämnad såsom nr 3 av herr Olovson i Västerås m. fl. Någonting därutöver kunde jag ej få fram av hans anförande, och det hade därför skapat större klarhet om han satt sitt namn till den reservationen.

Jag förstår att utskottets ordförande kommer att till bemötande upptaga även den nämnda reservationen, eftersom han icke har anslutit sig till den; det är ju för övrigt inte så många som ha gjort det. Jag har dock svårt att avstå från en reflexion i anslutning till densamma, när det gäller hembiträdes rätt att mottaga besök. När man vill stryka satsen »i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj», har jag svårt att fatta det på något annat sätt än att reservanterna anse det fullt riktigt att hembiträdena skola ha rättighet att mottaga besök, även om det medför märklig olägenhet för familjen, där hon är anställd. Jag anser det oriktigt att stifta en lag, ur vilken utan vidare kan utläsas att man är beredd att på ett så känsligt område som hemmens tillåta sådant som kan vålla märklig olägenhet. I hela vårt samhälle finns väl knappast något område som är så känsligt som just hemmens, och särskilt när det gäller besök kunna lätt ganska svåra olägenheter för familjerna inträda. Att då utan vidare i en lag säga, att även sådant som medför märkbar olägenhet skall vara möjligt och av statsmakterna godkänt, tycker jag är orimligt. Herr Hage försökte exemplifiera sin ståndpunkt med att säga, att det skulle vara oriktigt, att hembiträdena inte fingo mottaga besök av fader eller moder eller fästman. Ja, herr Hage, om det bara inskränkte sig till det! Men i de vanligaste fallen är det väl de som inte hunnit att bli fästman eller som aldrig komma att bli det, och det finns fall, där det är fullt i sin ordning, att husmodern har laglig möjlighet att med en viss auktoritet säga, att det inte får gå till på det sättet. Skulle den på denna punkt avlämnade reservationen bifallas, kan ett hembiträde säga, att hon får göra hur hon vill i ifrågavarande avseende. Jag tycker, att det skulle vara högst olämpligt att stifta en sådan lag.

Jag har den uppfattningen, att det är något för tidigt med klockan 19 som slut på arbetsdagen. Vidare delar jag i viss mån herr Ericssons uppfattning, att denna lag inte är så särskilt nödvändig, därför att praxis har utvecklat sig så, att den blivit ungefär som lagens bestämmelser och i många fall kanske ännu bättre ur hembiträdenas synpunkt. Men jag har å andra sidan en viss

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

förståelse för de synpunkter, som socialministern här har framfört, nämligen att vi böra ha en lagstiftning på detta område liksom på så många andra områden, och även om detta inte är en arbetstidslag utan en fritidslag, kan det vara lämpligt, att man inför denna lag. Jag tror i varje fall inte, att det kommer att medföra någon skada. Då kan man visserligen säga, att en sådan lag bör införas, först när den är nödvändig, men jag tycker, att denna synpunkt inte är så stark, att den bör leda till att man motsätter sig lagens införande.

Såsom varje äkta man bör göra, har jag också underställt min fru denna lag, och hon har funnit, att det inte skulle vara olämpligt med en sådan lagstiftning. Både hon och många av hennes medsysterar anse bestämmelserna innebära ett stadfästande av den praxis, som råder i alla familjer, som ha en rätt förståelse för hembiträdesfrågan. Och eftersom jag anser, att kvinnans omdöme i dessa saker inte kan nonchaleras, har detta varit en bidragande orsak till min uppfattning, att denna lag bör komma till stånd.

Beträffande den ena av de två punkter, i vilka utskottet har frångått Kungl. Maj:ts förslag — nämligen tiden för arbetets avslutande i jordbruks-hushållen — är jag fullt medveten om att det i lanthushållen under vissa delar av sommarhalvåret är alldeles nödvändigt, att man håller på med arbetet ute så länge, att klockan är mycket mera än 7 på kvällen, när man kommer hem. Varför jag inte opponerat mig mot att utskottet strukit den bestämmelse, som finns i Kungl. Maj:ts proposition på denna punkt, är att jag tror, att ett bifall till propositionen skulle leda till en allmänt ökad svårighet att få hembiträden i lanthushållen. Hembiträdena där bliva liksom undantagna och ställda i en arbetsammare klass, och jag skulle tänka mig, att propositionens bestämmelse psykologiskt skulle verka så, att de redan nu stora svårigheterna att få hembiträde på landsbygden skulle bli ännu större.

Jag tycker på sätt och vis, att det är anmärkningsvärt, att herr statsrådet efterlyste bondeförbundets uppfattning om detta. Det finns många andra än bondeförbundare, som ha hushåll på landsbygden — gudskelov — och jag finner därför, att det vore rimligt att efterlysa uppfattningen hos även andra »hushållare» på landsbygden. Om det hade varit möjligt att få fram ett förslag, enligt vilket arbetstiden för alla hembiträden hade slutat senare än klockan 19, skulle jag ha anslutit mig till detta, ty det är faktiskt så, att många människor äro så upptagna av arbete under dagen, att de inte kunna komma hem vare sig till klockan 18 eller 19, utan först senare. De äro ganska talrika, och de befinna sig sannolikt framför allt bland dem, som ha hembiträden anställda. Dit höra inte bara de av herr Ericsson nämnda, som bo ute i förstäderna och ha långt att resa. Det finns sådana på andra håll än i storstäderna.

Överhuvud taget reagerade jag en smula emot att herr statsrådet talade om att man sannolikt inte skulle kunna tänka sig, att många familjer skulle kunna ha hembiträden i framtiden, utan att man i stället skulle få anordna lek-skolor och sådant. Det röjer en viss uppfattning hos herr statsrådet, att man handlar mest med tanke på städernas, särskilt storstädernas, befolkning. Inte kan man anordna lekskolor ute på landsbygden! Det är väl tämligen uteslutet. De, som bo där, få väl försöka klara sig ändå, vare sig med eller utan hembiträden, men i varje fall utan lekskolor. Det finns väl inte tekniska eller ekonomiska möjligheter för sådana anordningar annat än i de större städerna. Detta var bara en parentes. Ibland får man nämligen den uppfattningen, att vad som göres här i landet göres mest för de större städernas räkning, och jag måste reagera mot en sådan inställning.

Efter dessa reflexioner kommer jag in på den reservation, som jag har av-givit och som går ut på anslutning till Kungl. Maj:ts förslag beträffande

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

ersättning för övertid. Kungl. Maj:t har föreslagit, att gottgörelse för övertid skall lämnas genom ledighet på annan tid under dagen, dock inte före klockan 9 på förmiddagen, eller, om man så kommer överens, genom övertidsersättning, under det att utskottet har förklarat, att övertidsersättning skall utgå kontant — först om hembiträdet så medger, skall ersättning kunna lämnas genom ledighet på annan tid. Vad har det för följder, om man skulle gå på utskottets förslag? Ja, några avskräckande följder för dem, som ha ekonomisk möjlighet att betala övertidsersättning i stället för att lämna ledighet, blir det naturligtvis inte, även om det i regel blir besvärligt även för dem, ty för närvarande finns det knappast så många här i landet, som få mycket kvar, sedan chefen för finansdepartementet har tagit sitt. Jag tänker framför allt på den kategori, som närmast hör till medelklassen och i varje fall inte till de bättre situerade och där antingen en stor barnaskara finnes eller hustrun har arbete utom hemmet, så att hon inte kan sköta hushållet, utan måste ha ett hembiträde. Många av familjerna inom denna kategori ha en sådan ekonomi, att de nått och jämnt ha möjlighet att överhuvud taget hålla hembiträde, men de reella skälen tala i hög grad för att de skola ha hembiträde. Skola de tvingas att kanske nästan varje dag betala övertidsersättning, därför att hustrun kommer hem sent från sitt arbete eller därför att de ha så många barn, att de behöva hjälp i huset? Men om de samtidigt ha en sådan ekonomisk ställning, som jag nyss nämnde, komma de att drabbas hårt. Den sortens familjer äro flera än man tror, och om man skulle gå på utskottets förslag, skall man inte tänka på de där fåtaliga familjerna, som ha god råd att betala övertidsersättning, utan på de många flera gränfallen, som ekonomiskt inte äro så särskilt väl ställda men där det ändå är synnerligen önskvärt och i varje fall rimligt, att man håller sig med hembiträde.

Vad skall det för övrigt tjäna till att taga med en sådan bestämmelse, redan när lagen införes? Förra plenidagen, när en arbetstidslag behandlades, hörde vi herr statsrådet Möller framföra den åsikten, att man inte skulle taga med allting genast, utan först skaffa sig erfarenhet av den nya lagen, och efter några år, när lagen skall förnyas, bedöma, om man kan taga med även de skärpta bestämmelserna. Jag tycker, att det vore riktigt, om man gjorde så även beträffande denna lag, och jag tycker även det vore riktigt, om herr statsrådet höll på sitt eget förslag därvidlag.

Jag kanske nu har tagit upp tiden onödigt mycket. Men jag vill framhålla, att även om vi här i riksdagen tycka, att det är en liten lag, så kommer denna att i många hem och för många människor bli en lag, som griper djupt in. Man har därför inte rättighet att ta alltför lätt på denna fråga.

Jag behöver inte närmare uppehålla mig vid vad som avhandlas i herr Olovsons reservation, men jag tycker, att man borde vara litet försiktig, när det gäller att gå längre än nu rådande praxis. Det är bättre, att allmänheten, som skall tillämpa lagen, får en viss tid på sig för anpassning och att man därefter, när några år ha gått, bedömer, om man kan gå vidare. Det borde vara klokare att lagstifta på det sättet än att från början gå för långt med den påföljd, att verkningar kunna uppkomma, som man inte har avsett och inte har kunnat bedöma. Därför menar jag, att Kungl. Maj:ts förslag här är värt att beakta. Även om inte herr statsrådet och chefen för socialdepartementet anser, att det har varit så genomtänkt, vill jag i alla fall uttala, att det har varit det, och jag vill här rekommendera och yrka på att kammaren skall följa Kungl. Maj:ts förslag. Det enda undantaget gäller utsträckningen av arbetstiden under sommarhalvåret för lantushållen — där man bör taga hänsyn till den psykologiska orsak, som jag har talat om — men skulle någon här yrka, att man skall hålla möjligheten öppen för lantushållen att få

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

arbetstiden förlängd till klockan 20, vill jag redan nu förbehålla mig rätten att i varje fall inte motsätta mig ett sådant förslag.

Jag kommer, herr talman, att vid 13 § yrka bifall till den reservation, som jag har avgivit.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Herr Mannerskantz må finna det egendomligt, att jag inte tar upp någon strid om 13 §, men jag kan inte för min del föreställa mig, att det är någon viktig fråga. Vore det en viktig fråga, skulle jag inte säga någonting om herr Mannerskantz' förebråelser mot mig för att jag förklarat mig inte ha något att erinra mot utskottsförslaget. Men även efter herr Mannerskantz', som jag förmodar han själv tyckte, ingående argumentation för den ena linjens företrädare framför den andra, är det mig absolut omöjligt att fatta, att detta är någon viktig fråga. Jag förstår överhuvud taget inte vad det tjänar till att strida om sådana struntsaker som dessa — jag säger uppriktigt struntsaker, ty det är det enligt min mening.

Jag har eljest ingen anledning att taga upp någon debatt. Jag vill bara säga, att när jag talade om lekskolor och barnkrubbor, avsåg jag familjer, där båda makarna ha arbete utanför hemmet. Eftersom ju detta i varje fall inte är vanligt på landsbygden, finns det ju inte där samma behov som i städerna av att få en anordning, som ersätter hembiträdena.

Detta är det enda jag har att anföra. Jag har ingen lust att förlänga en debatt om en sak, som inte kan ha någon större betydelse.

Herr **Norman**: Herr talman! Debatten fördes åtminstone till en början på det mera principiella planet, och jag tror inte, att det är någon särskild anledning att fortsätta därmed. Herr Ericsson framhöll ju vissa principiella synpunkter, som jag inte skall taga upp någon diskussion om. Jag skall bara säga några ord beträffande hans yttrande, där han tillspetsade sin ståndpunkt i de orden, att det var en onödig lag och därför också en onyttig lag.

Jag kan inte på något sätt dela denna uppfattning. Jag tror, att det är en mycket nödvändig lag. Herr Ericsson framhöll ju själv, att missförhållanden här ha rätt och fortfarande råda på grund av att vederbörande parter inte ha kunnat rent organisatoriskt ordna upp, hur det skall vara. Jag tror, att det är mycket värdefullt, att vi få en lag med vissa regler, som skola tillämpas, när parterna inte haft förmågan att på frivillighetens väg organisera förhållandena, såsom man skulle kunna tänka sig vore det lämpligaste.

Utskottet har i huvudsak tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, men förordar en avvikelse i två punkter.

Spörsmålet om tiden för kvällsledighetens början i lanthushållen under sommarhalvåret diskuterade vi ganska ingående i utskottet, och jag tror, att stadsborna inom utskottet hade ganska stor förståelse för det behov, som här kunde föreligga av att ha möjlighet att sluta arbetet senare på vardagskvällarna. Att denna förståelse förefinnes, framgår också av en motion av en av andra kammarrens kvinnliga ledamöter. Denna ledamot, som man väl skulle tro vore särskilt inställd på att förbättra arbetstagarpartens villkor, har yrkat på en modifikation av den bestämmelse, som är föreslagen av Kungl. Maj:t. När vi nu till slut voro ense inom utskottet — herr Mannerskantz har ju inte reserverat sig och var således också enig med utskottet — berodde det främst därpå, att de ledamöter i utskottet, vilka hade särskild erfarenhet av arbetsförhållandena på landsbygden, bestämt gjorde gällande, att de inte önskade någon särslagstiftning, och det var inte bara representanter för något visst politiskt parti, utan landsbygdsrepresentanter från olika partier, som framförde dessa synpunkter.

Ändringen i 13 § förefaller att vara, såsom herr statsrådet har uttryckt det.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

en ganska liten sak att diskutera om. Det förefinns i varje fall avtalsfrihet på detta område, så att vad man än stadgar som det primära, ersättning i form av pengar eller ersättning i form av ledighet, kunna parterna komma överens om det som är mera gynnsamt för den ena parten, och då kommer detta att gälla. Att vi varit angelägna om att få dessa regler, även om de varit dispositiva, har berott på att vi hade ganska klart för oss, att arbetstagarparten hyste ett mycket bestämt önskemål om att övertiden skulle ersättas med pengar. Det är då ganska naturligt, att man liksom är garderad för att det inte tages ut något övertidsarbete i onödan.

Också en annan sak ville vi ha fastslagen som en lämplig regel. Det gällde sådant övertidsarbete, som bara består i att arbetstagaren skall vara bunden på arbetsplatsen, således vakttjänst. Hon skall passa, så att ingenting händer barnen, när husmor är borta, och i övrigt se till hemmet utan att behöva ägna sig åt något arbete i hemmet. Arbetstagaren kan sitta på sitt rum och sköta sitt handarbete och taga emot tillfälliga besökande. Hon kanske till och med får ställa till med en liten bjudning för sina vänner. Vi ha ansett det vara ganska orimligt, att en sådan vakttjänst ovillkorligen skall ersättas med pengar, och därför kommo vi överens om denna kompromiss — det hade nämligen yrkats i motioner och inom utskottet, att övertidsersättning alltid skulle utgå i form av pengar.

Herr Hage har motiverat, vad han reservationsvis syftat till med sin blanka reservation, och nu yrkat bifall till herr Olssons m. fl. reservation. Jag fick ett ganska bestämt intryck av att herr Hage hade fått för sig, att det här var fråga om en maximilagstiftning, som skulle komma att bli fullständigt normerande. Precis raka motsatsen är fallet. Här är ett förslag till en minimilagstiftning, där vissa minimibestämmelser skola gälla och inte genom avtalsöverenskommelser få begränsas i vad det gäller förmåner, och i övrigt vissa lämpliga regler i olika avscenden, men regler av minimikaraktär. Såsom jag ser saken, är det helt naturligt, att statsmakterna i fråga om en ny lagstiftning och alldeles särskilt i fråga om en lagstiftning på ett så ömtåligt område som detta böra stanna vid dessa minimibestämmelser och sedan låta utvecklingen och vad som kan överenskommas mellan parterna om bättre förmåner få verka.

Herr Hage vände sig mot förslaget i 6 § angående arbetstagarens rätt att disponera sitt bostadsutrymme. Utskottet var betänkt på att föreslå en bestämmelse, som skulle ange en ovillkorlig rätt för arbetstagaren att begagna sitt bostadsutrymme på det sättet, att hon hade rätt att mottaga tillfälliga besök — inom lämpliga gränser givetvis — i de fall då hon disponerade eget rum. Under den utredning, som föregått detta lagstiftningsarbete, har det emellertid visat sig, att bostadsförhållandena tyvärr många gånger äro sådana, att arbetstagaren inte kan tillförsäkras denna helt naturliga förmån av ett eget rum. Vi skola nämligen komma ihåg, att det här är fråga om lagstiftning på ett område, där det också gäller vanliga enkla, fattiga människor. Husmor blir sjuk, eller husmor kanske får lov att ägna sig åt förvärvsarbete för att få ekonomien att gå ihop och behöver därför hjälp i hemmet. De flesta ha det inte så ställt, att de kunna erbjuda alla möjliga förmåner, men det är av ganska stor betydelse, att man inte lagstiftar så, att inte även dessa personer i den utsträckning, som är möjlig, kunna hålla sig med behövlig hjälp. Man har sett på saken även ur befolkningspolitisk synpunkt, när man begränsat de lagstadgade förmånerna på sätt som skett. Tyvärr har hembiträdet i fattiga arbetare och medelklasshem ganska ofta sin sovplats i köket. I den mån hon är huvudsakligen anställd för att hjälpa till med barnens skötsel, kanske hon har sin sovplats i barnkammaren. Det kan inte vara riktigt att förmäna arbetsgivaren möjligheten att begränsa hennes ovillkorliga rätt att disponera detta bostads-

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

utrymme, utan om märklig olägenhet därav kan föreligga för arbetsgivaren, skall hon, såsom Kungl. Maj:t har föreslagit, inte kunna propa på denna rätt.

Herr Hage sade visserligen, att det finns ogina husmödrar, som med stöd av denna bestämmelse komma att trakassera sina anställda. De där ogina husmödrarna finnas inte nu för tiden, ty husmödrarna få inga hembiträden, om de äro ogina. Herr Ericsson har redogjort för tillströmningen av arbetskraft på detta område, och jag är övertygad om att husmor under nuvarande förhållanden får taga skeden i vacker hand och vara så tillmötesgående, som man rimligen kan önska. Jag tror inte alls, att den bestämmelse, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som utskottet har förordat, skall på något sätt stimulera till tvistigheter. Men däremot tänker jag mig, att om den inte funnes, utan det i lagen gäves en generell rätt för hembiträdet att under alla förhållanden få disponera sitt bostadsutrymme även på ledig tid, detta skulle kunna föranleda tvistigheter. Det gäller här inte bara hembiträdets kvällsledighet, utan också hennes halvdagsledighet mitt i veckan och hennes heldagsledighet på söndagen. Det kan mycket väl tänkas, att det skulle vara ganska olägligt för familjen, att hembiträdet, när husmor skall göra hennes arbete under hennes lediga tid, skulle kunna propa på att mottaga tillfälliga besök av sina bekanta i det bostadsutrymme, som hon disponerar, särskilt när detta bostadsutrymme ibland är av den begränsade och socialt mycket olämpliga natur, som det många gånger är.

I fråga om söndagsledigheten framhöll herr statsrådet, att han, när han förordade ledighet var tredje söndag, hade följt de synpunkter som framkommit under förarbetena och framförts ifrån husmodershåll. I detta fall är det väl ganska stor skillnad mellan stad och landsbygd. I städer och tätbebyggda orter har det nog mer och mer blivit praxis att ge varannan söndag ledig, men ute på landsbygden är det vanliga, att den anställda får var tredje söndag fri. Jag har åtminstone för min del tagit ståndpunkt till frågan, om varannan eller var tredje söndag skall vara fri, från den utgångspunkten, att det här gäller en minimilagstiftning, och i en sådan skall man lagfästa ungefär vad som tillämpas i praktiken. Då måste man rätta sig efter hur förhållandena äro i olika delar av landet och inte gå längre än till de för arbetstagarna i detta fall minst gynnsamma bestämmelserna. Är det nu praxis, att hembiträdet i lanthushållen har ledigt var tredje söndag, vilket jag tror det är, då är det kanske inte lämpligt att gå längre. I sig självt är det enligt min uppfattning ganska rimligt, att söndagsledigheten omfattar varannan söndag, men med hänsyn till förhållandena i lanthushållen tror jag, att det är alldeles riktigt, att inte här, när det gäller minimibestämmelsen, gå längre. Herr Hage trodde, att detta skulle föranleda, att de för arbetstagaren gynnsammare överenskomelser, som nu ha ingåtts i städer och stadsliknande samhällen, skulle upphävas. Herr Hage vet mycket väl, att situationen inte är sådan, utan att det enda som i våra dagar begränsar möjligheterna för ett hembiträde att få de allra bästa förmåner är arbetsgivarens ekonomiska möjligheter att ge dessa förmåner. Så pass ont om arbetskraft är det på detta område, att det absolut inte föreligger någon fara för att minimibestämmelser i denna lag skulle bli maximibestämmelser.

Jag tror, att jag nu har varit inne på samtliga de detaljspörsmål, i vilka det rätt olika meningar. Jag slutar, herr talman, med att beträffande den nu föredragna paragrafen yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Löfvander: Herr talman! Socialministern efterlyste i sitt anförande anledningen till att bondeförbundets ledamöter i utskottet intagit den ställ-

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

ningen i fråga om 9 §, att de inte velat vara med om att i jordbrukshushåll under sommarhalvåret utsträcka arbetstiden till klockan 20. Herr Mannerskantz var illa berörd över att högern inte nämndes i det sammanhanget, men det är ju en sak som jag inte rör för. Jag skall förklara, varför bondeförbundets representanter intagit den ställning de gjort. Bakom lagförslaget ligger väl i alla fall en förmodan eller i varje fall en förhoppning om att man genom lagen skall förbättra möjligheterna att erhålla hembiträdeshjälp. Jordbruket har länge haft svårigheter i detta hänseende. Jag är av den uppfattningen, att vill man härvidlag hjälpa jordbruket, är man ute 25 år för sent, Denna kår har nu så gott som försvunnit från landsbygden, och det är då inte mycket att göra genom att stifta en lag. Man kan ibland få söka igenom hela socknar utan att finna ett enda hembiträde. Det är självklart, att om man nu ger landsbygdens hembiträden en sämre ställning, ökar man svårigheterna ytterligare. Det är detta som är anledningen till att bondeförbundets representanter intagit den ståndpunkt de gjort.

Jag har, herr talman, intet vidare att tillägga i frågan.

Herr Hage: Herr talman! Herr Mannerskantz ställde till mig den frågan, varför jag avgivit en blank reservation. Jag skall be att få förklara, hur det förhöll sig med den saken. Sedan utskottet fattat sitt principbeslut i frågan, var jag nödsakad att vara borta från utskottet, och jag kunde inte gärna ansluta mig till en reservation, som var under utarbetande. Det var därför jag inskränkte mig till en blank reservation. Men jag hade inom utskottet i några anföranden deklarerat, vilken inställning jag hade till spörsmålen.

Herr Mannerskantz påstod, att om man såsom jag föreslagit tog bort den i 6 § angivna inskränkningen i rätten att mottaga besök, skulle detta kunna leda till, att hembiträdet tvingade sig till att taga emot personer, även då detta kunde åstadkomma stora olägenheter för familjen. Jag tror inte, att det blir på det sättet. I det övervägande antalet fall förstår nog hembiträdet, att det i vissa situationer kan medföra olägenheter, om hon tar emot främmande personer. Det kan vara sjukdom eller andra omständigheter, som gör det olämpligt. Mellan en god husmor och en god tjänarinna kan nog sådant klaras upp i all sämja. Det var väl denna synpunkt, som var bestämmande för hembiträdesutredningen, vilken fann det onödigt med en sådan bestämmelse som den nu föreslagna.

Herr Mannerskantz påpekade vidare, att detta var en mycket känslig fråga för familjen. Ja, det är riktigt, men saken är känslig även för hembiträdet. Det kan ju inte vara vidare angenämt för ett hembiträde att nödgas säga till den besökande, att hon inte kan taga emot honom eller henne, utan att de måste gå ut på gatan och prata med varandra. Jag tror, att det finns möjligheter att ordna upp en sådan här sak utan att man behöver taga upp den i lagen. I synnerhet bör man inte skriva en sådan passus, som upptagits i utskotts-förslaget.

Så kom herr Mannerskantz i mera skämtsamma ordalag in på frågan, om fästman eller icke-fästman skulle få besöka ett hembiträde. Det är väl inte meningen, att vi skola diskutera sådana saker här, men jag vill i alla fall framhålla, att det finns något som heter begynnande fästman. Alla som blivit fästmän, ha väl en gång varit begynnande fästmän, och var börjar för övrigt fästmanskapet? Det kanske skulle vara till olycka för äktenskapsfrekvensen, om en ung man, som börjar spekulera så smått på en flicka, skulle avvisas så som herr Mannerskantz tänkt sig.

Herr Mannerskantz talade om att han rådgjort med sin hustru om saken. Med den opartiska ställning, som herr Mannerskantz intar till de frågor

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

som här behandlas, föreställer jag mig, att han även talat med sitt hembitråde. Han glömde tala om det, men jag antar, att han gjort det. Det är väl först när man får en fråga belyst från båda hållen, som man kan få en fullt saklig upplysning i frågan.

Jag vill slutligen säga ett par ord till utskottets ordförande. Han säger, att det inte är fråga om en maximilag utan om en minimilag. Ja, det må så vara, men det betyder mycket var gränsen sättes, ty det är ju ofta så, att en minimilag i vissa situationer blir en maximilag. Jag vet mycket väl, att herr Norman kommer att invända, att det för närvarande är så ont om hembiträden, att de kunna pressa upp minimum åtskilligt. Men det är inte säkert, att det alltid kommer att vara så. När det blivit fred och massor av kvinnor strömma tillbaka från krigsindustrin och annan krisverksamhet, kan det bliva ett betydande överskott på kvinnlig arbetskraft, varigenom kvinnornas starka ställning på detta område försvagas. Det kan då vara bra att ha en *god* minimilagstiftning på området.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till detta. Jag kommer sedan vid behandlingen av respektive paragrafer att framföra mina yrkanden.

Herr Norman: Herr talman! Jag glömde en sak, när jag sist var uppe i talarstolen, nämligen det reservationsyrkande, som framställdes vid 9 §. Utskottet liksom Kungl. Maj:t föreslår, att vad som stadgas i fråga om kvällslidighet och fridagar ej skall gälla för hembitråde, som uteslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn. Reservanterna vilja här utesluta ordet »huvudsakligen», så att undantaget alltså bara skulle gälla hembitråde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn. Man har på olika sätt försökt fixera de arbetstagare, som åtagit sig arbete under den förutsättningen, att en hel del av arbetstiden infaller just efter klockan 19. I hembiträdesutredningens förslag hade man från lagens tillämpningsområde överhuvud taget undantagit examinerade barnsköterskor. I de motioner, som legat till grund för reservanternas yrkande, hemställdes, att undantagsbestämmelsen skulle formuleras att gälla examinerade barnsköterskor. När vi inom utskottet diskuterade detta spörsmål, funno vi, att examinerade barnsköterskor var ett i lagteknisk mening ganska svävande begrepp. Om man ryckte in en bestämmelse om dem i lagen, var det inte så säkert, att man träffade den kategori man önskade. Man har även varit inne på tanken att låta undantagsbestämmelsen gälla blott och bart barnsköterskor, men även detta begrepp är ganska svävande. Jag tror för min del, att det av Kungl. Maj:t föreslagna uttrycket »uteslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn» ungefärligen täcker vad man åsyftar.

Detta är egentligen en fråga av befolkningspolitiskt intresse. Det är ett fåtal familjer i landet, som ha råd att hålla examinerade barnsköterskor eller eljest anställda, som uteslutande ha till uppgift att sköta barnen. Jag har blivit övertygad om detta, då jag den sista tiden tittat på platsannonserna i tidningarna. Där har jag ofta påträffat en annons av ungefär följande lydelse: »Barnsköterska, hushållskunnig, får bra anställning etc.» Detta visar just, att begreppet examinerad barnsköterska inte täcker den kategori, som man närmast avser med undantagsbestämmelsen. De som äro utbildade för den här sysselsättningen få ofta åtaga sig att sköta även annat arbete, så att de kanske i regel bli hembiträden i vanlig mening. Det finns å andra sidan en hel del familjer, som äro i behov av hjälp för att huvudsakligen sköta barnen men som behöva ett eller annat handtag även inom andra hemmets områden. Jag tror därför, att det är riktigt, att undantagsbestämmelsen även gäller denna kategori av hembiträden. De ha alltså tagit anställning i medvetande om att

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

deras arbetstid delvis kommer att infalla på kvällen. Det synes mig riktigast, att man inte stänger alla möjligheter för mindre bemedlade familjer här i landet att anställa den hjälp de behöva för barnens skötsel.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är en liten sak, som är värd att påpeka efter herr Löfvanders anförande, nämligen att sedan utskottet föreslagit borttagande av bestämmelsen i 9 § om utsträckt arbetstid i jordbrukshushåll under sommarhalvåret, är det ännu viktigare, att man inte bestämmer sig för obligatorisk kontant övertidsersättning, utan att man kan giva hembiträdet ledigt tidigare på dagen i stället. Även om det, som herr Löfvander säger, är så, att många lantbrukshushåll inte ha hembiträde, finns det dock åtskilliga tusental eller tiotusental sådana hushåll, som ha hembiträde. För dessa är det ofta en ganska svår sak att komma ut med kontanter. När man nu skärpt Kungl. Maj:ts förslag, som medgav en timmes längre arbetstid, är det så mycket viktigare att inte skärpa Kungl. Maj:ts förslag i fråga om möjligheten att giva gottgörelse i form av ledighet i stället för kontant ersättning.

Jag skall inte giva mig in i polemik med herr Hage i annan mån än att jag vill säga, att jag har ett hembiträde, som jag talar med varje gång jag är hemma. Däremot är jag inte säker på, att herr Hage har något hembiträde, som han kan tala med.

Herr Arrhén: Herr talman! Jag skulle vilja säga några ord med anledning av herr statsrådets översikt över möjligheterna för framtiden på detta område. Man kan nog vitsorda riktigheten av det perspektiv, som han visar fram för oss, nämligen att medelklassen får större och större svårigheter att hålla sig med hembiträden, vilket huvudsakligen beror på de stora kostnaderna och den bristande tillgången. Detta är en utveckling, som kommer att ännu mera skärpas under de närmaste årtiondena, beroende på befolkningsutvecklingen. Fram mot 1960 kommer det att finnas 200,000 färre flickor inom den kategori, som i stort sett står till förfogande för uppgifter av denna art. Herr statsrådet framhöll, att det på grund härav blir av vikt, att man får fram en annan metod att lösa hemhjälsfrågan inom medelklassen. Detta påpekande synes mig vara av stort värde med hänsyn till de omständigheter, som här föreliggande.

Jag vill med dessa ord understryka den stora vikt, som jag anser ligga däri, att de pågående utredningarna av arbetsförmedlingssakkunniga och delegationen för hem- och familjefrågor inom 1941 års befolkningsutredning bedrivs med all möjlig energi och med särskild uppmärksamhet fäst vid medelklassens problem på detta område. Frågan är av betydelse för såväl stads- som landsbefolkningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare därpå, att nämnda paragraf skulle avslås; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

2—5 §§.

Godkändes.

6 § första stycket.

Detta stycke var så lydande:

Ingår i hembiträdes löneförmåner bostad hos arbetsgivaren, äger hembiträdet, ändå att annorlunda avtalats, rätt till bostadsutrymme av beskaffen-

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

het som sägs i hälsovårdsstadgan. Hembiträdet äger därstädes under fritid mottaga tillfälliga besök, i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj. Vid avtalets upphörande äger hembiträdet nyttja bostadsutrymmet till klockan 8 dagen efter sista arbetsdagen.

I den av herr *Olovson* i Västerås m. fl. avgivna reservationen hade beträffande förevarande stycke anförts:

»Med tillstyrkande av vad som i denna del anförts i motionen II: 496 förorda vi, att satsen »i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj» utgår och att 6 § första stycket alltså erhåller följande lydelse:

Ingår i hembiträdes löneförmåner bostad hos arbetsgivaren, äger hembiträdet, ändå att annorlunda avtalats, rätt till bostadsutrymme av beskaffenhet som sägs i hälsovårdsstadgan. Hembiträdet äger därstädes under fritid mottaga tillfälliga besök. Vid avtalets upphörande äger hembiträdet nyttja bostadsutrymmet till klockan 8 dagen efter sista arbetsdagen.»

Herr **Hage**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr *Olovson* i Västerås m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det nu ifrågasatta stycket samt vidare därpå att nämnda stycke skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr *Olovson* i Västerås m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övertvägande ja besvarad.

6 § *andra stycket* samt 7 och 8 §§.

Godkändes.

9 §.

Denna paragraf lydde:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*:)

Den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. *Dock må i fråga om arbete i jordbrukshushåll sådan överenskommelse träffas, genom vilken den ordinarie arbetstiden för månaderna april—september utsträcker intill klockan 20.*

Vad i denna paragraf stadgas gäller ej i fråga om hembiträde, som uteslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn.

(i *utskottets förslag*:)

Den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. Vad *sålunda stadgats* gäller dock ej i fråga om hembiträde, som uteslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn.

Enligt herr *Olovsons* i Västerås m. fl. reservation hade reservanterna ansett, att paragrafen borde erhålla följande lydelse:

Den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. Vad *sålunda stadgats* gäller dock ej i fråga om hembiträde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

Fru Sjöström-Bengtsson: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag begagnar tillfället att konstatera, att herr Mannerskantz' anförande ger vid handen, att man fortfarande på sina håll betraktar hembiträdeskåren på ett helt annat sätt än andra yrkesgrupper.

Om ett hembiträde är av den kvaliteten, att husmodern har anledning att övervaka hennes användning av sin fritid, finns det ju möjlighet att säga upp henne. Enligt den nya lagen är det ju endast fjorton dagars uppsägningstid, och man kan således ganska lätt bli av med ett sådant hembiträde.

Jag skulle i fråga om 9 § kunna nöja mig med att instämma i vad herr Hage yttrade. Men det är ett par synpunkter, som inte kommit fram och som jag skall be att få peka på. Från regeln, att arbetet skall vara slut klockan 19, gives här ett undantag för det fall, då hembiträdet uteslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn. Jag anser, att uttrycket »huvudsakligen» inte är så lyckligt vare sig med hänsyn till hembiträdet eller till arbetsgivaren. I barnfamiljer, där det endast finnes ett hembiträde, torde det vara svårt att avgöra, om hembiträdets huvudsakliga uppgift är att sköta barn eller att sköta övriga hemsysslor. Detta kommer helt säkert att i många fall skapa irritation mellan arbetsgivaren och hembiträdet. Tvist kan uppstå, huruvida den senare har rätt att sluta sitt arbete klockan 19 eller om hon lagenligt kan åläggas att arbeta över denna tid. Bestämmelsen kommer också att medföra nära nog oövervinnliga svårigheter för barnfamiljer att anskaffa hjälp i hemmen. Man skall inte förtänka ett hembiträde, om hon besinnar sig två gånger, innan hon tar anställning i en familj, där det kan bli diskutabelt, huruvida hon har rätt att bli ledig klockan 19 eller ej. Åtminstone sådana förhållandena nu äro, kan hon utan vidare välja en anställning, där hon har rätt att sluta klockan 19.

Då jag sålunda anser, att denna bestämmelse i utskottets formulering är till men för båda parter, ber jag att få yrka bifall till den av herr Olovson i Västerås m. fl. afgivna reservationen.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Det är en sak, som bör framhållas i sammanhang med vad den föregående talarinnan yttrade, nämligen att varje yrke måste givetvis vara anpassat efter sin natur. Inte är det någon som klagat över att en spårvagnskonduktör utan övertidsersättning får tjänstgöra sent på kvällen. Det är bara det, att arbetet förlägges till den tiden och han är ledig på annan del av dygnet. Det är många yrken, som ha arbetstiden förlagd till andra tider än som är normalt i det stora flertalet yrken. Ett hembiträde är ju anställt för att hjälpa till med matlagning, städning, servering och annat, och det är väl inte något onaturligt, om även det yrket anpassas efter karaktären av sysslorna. Det är inte mera upprörande, att ett hembiträde håller på med arbete på kvällen än att en spårvagnskonduktör får göra det.

Man måste göra detta klart för sig, innan man tar så deciderad ställning till frågan, som talarinnan här gjorde. Om inte hembiträdet varje dag kan komma till sjuföreställningen på biografen, är ju inte det så farligt.

Vad beträffar möjligheten att erhålla hembiträden, tror jag inte att denna lag påverkar den saken. Det var ingen i utskottet, där vi suttit och manglat denna sak mycket, som trodde detta, och jag tror inte heller, att det är många i kammaren som tro det. Det är inte detta som lagen åsyftar.

Herr Berg, Robert: Herr talman! Jag har begärt ordet närmast med anledning av det påstående, som herr Mannerskantz här i sitt anförande gjorde, när han sade: »Inte är det något att beskärma sig över, att spårvägsmännen arbeta på natten utan övertidsersättning!» Har inte herr Mannerskantz reda på att

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

när en spårvägsman anställs, så ingår det i hans löneförmåner kompensation för den tid som han arbetar utöver den tid, som är fastställd i lagen om arbetstidens begränsning? Det vill med andra ord säga, att hans månadslön bestäms med ett visst procentuellt tillägg, som beror på om han har skyldighet att arbeta annan tid än under ordinarie tid.

Jämförelsen mellan spårvägsmän och hembiträden haltar alltså i väsentliga avseenden.

Herr Norman: Jag tror att det är skäl i att kammarens ledamöter här observera, att bestämmelserna i denna paragraf icke äro dispositiva. De kunna således icke sättas ur kraft genom avtal.

Jag föreställer mig, att det i enkla medelklasshem eller — varför inte — arbetarhem ibland råder sådana förhållanden, att husmodern behöver ha en hjälp huvudsakligen för barnens skötsel. Skall det då vara förmenat husmodern att kunna utnyttja den hjälpen även efter kl. 7, om hon under dagen vill att hembiträdet torkar disken eller skickas i ett ärende för att göra ett uppköp? Det blir ju innebörden i det yrkande, reservanterna här göra. Hembiträdet får inte utnyttjas till något som helst annat än att sköta barnen. Med det får hon hålla på att arbeta hur länge som helst på kvällen, men om hon skall göra en sådan här liten handräckning dessutom, under dagen, skall hon sluta kl. 7, och parterna få inte överenskomma om att hon skall hålla på längre, utan att hon skall ha särskild övertidersättning.

Jag tror att utskottets förslag bäst passar till förhållandena, som de för närvarande äro, och det behov, som föreligger hos barnrika familjer att få hjälp även på kvällen.

Herr Mannerskantz: Så höga som hembiträdeslönerna nu ha blivit, inkludera de säkerligen både det ena och det andra, och jag tror alltså att herr Bergs argument faller ganska platt till marken.

Dessutom finns det ju många andra yrken än spårvägsmannens, som man kan jämföra med. Journalister och många andra ha sitt arbete på nätterna och få sova på morgnarna i stället, men ha ofta ingen extra betalning för det.

Herr Hage: Man kan tolka lagtext på olika sätt, men jag undrar, om den texttolkning, som herr Norman åsetadkommit, är den riktiga. Ty om vårt förslag går igenom, kommer det inte att stå i lagtexten, att det är fråga om sådana, som uteslutande sköta barn, utan om sådana »som uteslutande ha till uppgift att sköta barn», alltså personer som äro anställda såsom barnsköterskor. Det kan ju inträffa, att en sådan någon gång kan användas för att gå ett ärende, men även detta uppdrag kanske har sammanhang med barnets skötsel. Även om därför en sådan lagtext, som den vi reserverter ha föreslagit, går igenom, så tror jag, att det finns möjlighet att tillämpa den på annat sätt än herr Norman här gör gällande.

Herr Norman: Herr talman! Jag förstår inte riktigt herr Hages resonemang, men vad jag har klart för mig är, att skulle denna bestämmelse bli antagen, som herr Hage här förordar, möter det inga som helst svårigheter för välsituerat folk att utnyttja denna arbetskraft på kvällarna, vilket däremot kan bli besvärligare för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, som förordats i den av herr Olovson i Västerås m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)***10 §.**

Denna paragraf hade följande avfattning:

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

- a) *antingen* var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär *eller* efter klockan 13 varannan sådan dag;
- b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;
- c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

Beträffande förevarande paragraf hade i den av herr *Olovson* i Västerås m. fl. avgivna reservationen yrkats, att densamma skulle erhålla följande lydelse:

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

- a) varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär;
- b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;
- c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr *Olovson* i Västerås m. fl. avgivna reservationen beträffande denna paragraf.

Herr **Norman**: Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen enligt utskottets förslag samt vidare på antagande av det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av herr *Olovson* i Västerås m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

11 och 12 §§.

Godkändes.

13 §.

Denna paragraf var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Såsom gottgörelse för arbete å övertid är arbetsgivare pliktig att å ordinarie arbetstid bereda hembiträdet den ledighet, som kan anses skälig med hänsyn till arten av det å övertid utförda arbetet. Ledigheten må icke förläggas till tid före klockan 9 och må ej heller varje gång utgå under kortare tid än två timmar. Äro arbetsgivaren och hembiträdet därom ense, må ledigheten utbytas mot särskild övertidsersättning. Sådan ersättning skall ock utgå, där hembiträdet vid anställningens upphörande

För arbete å övertid äger hembiträde erhålla gottgörelse. Denna skall utgå i penningar eller ock, där arbetet innefattar allenast vaktjänst eller är föranlett av omständigheter som i 12 § andra stycket sägs, i form av ledighet å ordinarie arbetstid. Ändå att arbetet å övertid är av sådan art att gottgörelsen skall utgå i form av penningar, må den, där arbetsgivaren och hembiträdet äro därom ense, utbytas mot ledighet.

Ledighet såsom gottgörelse för arbete å övertid skall motsvara vad som

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

ännu icke kommit i åtnjutande av hembiträdet såsom gottgörelse för övertidsarbete tillkommande ledighet.

kan anses skäligt med hänsyn till arten av det å övertid utförda arbetet. Ledigheten må icke förläggas till tid före klockan 9 och må ej heller varje gång utgå under kortare tid än två timmar. Där hembiträdet vid anställningens upphörande ännu icke kommit i åtnjutande av hembiträdet såsom gottgörelse för övertidsarbete tillkommande ledighet, *skall i stället utgå övertidersättning.*

Avtal, varigenom hembiträde helt eller delvis undandragits förmån enligt denna paragraf, vare utan verkan.

Herrar *Mannerskantz* och *Carl Eric Ericsson* samt fröken *Andersson* hade reservationsvis yrkat, att 13 § skulle erhålla den i propositionen föreslagna lydelsen.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande denna paragraf.

Herr **Norman**: Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av den nu ifrågavarande paragrafen samt vidare därpå att nämnda paragraf skulle godkännas med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på paragrafens godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Mannerskantz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner 13 § av andra lagutskottets i utlåtande nr 50 punkten A framställda förslag till hembiträdeslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda paragraf med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Mannerskantz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 69;

Nej — 44.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

Aterstående delar av förevarande lagförslag.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i avseende å lagförslaget.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av gällande villkor för erhållande av understöd från erkänd arbetslöshetskassa, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen yttrade, att han efter samråd med andra kammarens talman finge tillkännagiva, att gemensamma omröstningar komme att anställas vid kamrarnas sammanträden onsdagen den 14 innevarande månad.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1944/45 under tionde huvudtiteln, avseende anslagen inom handelsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om medgivande att godkänna avtal mellan vattenfallstyrelsen och Krångede aktiebolag om överlåtelse av vattenrätt i Ångermanälven; samt

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till riksförsäkringsanstalten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslagen godkändes, nr 332 under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 174 bifölles även av andra kammaren.

Anmälde bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 345, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 6 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 384) angående rätt för svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening att vid taxering till kommunal inkomstskatt samt statlig inkomst- och förmögenhetsskatt åtnjuta avdrag för avsättning till konjunkturinvesteringsfond, m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 42 bifölles även av andra kammaren.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 9.43 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 9 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen _____

Justerades protokollen för den 3 och den 6 innevarande månad. _____

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Härmed får jag vördsamt anhålla om tjänstledighet från riksdagsgöromålen för tiden den 12—den 15 juni på grund av resa till Finland i offentligt uppdrag.
Stockholm den 8 juni 1944.

Gunnar Myrdal.

Den begärda ledigheten beviljades. _____

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i statens tjänst, jämte i ämnet väckt motion; samt

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet m. m. _____

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 357, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för åstadkommande av ekonomiskt bärkraftiga jordbruk;

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens meteorologisk-hydrografiska anstalt m. m.;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering; samt

nr 360, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktnedsättning å järnväg för träkol från Norrbotten till mellansvenska bruk. _____

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 176—180, första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 46—52, andra lagutskottets memorial nr 52 och utlåtanden nr 53—56 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 9 och 10. _____

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.07 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.